

10. 720
Sigm. č. 47

ВОЈНО ДЕЛО

6

1 9 5 0

ВОЈНО ДЕЛО

ОРГАН МИНИСТАРСТВА НАРОДНЕ ОДБРАНЕ ФНРЈ

БРОЈ 6

НОВЕМБАР—ДЕЦЕМБАР 1950

ГОДИНА II

САДРЖАЈ

	Стр.
Генерал-лајтнант Богдан Орешчанин : О неким разматрањима „О појму и називу позадине“ у часопису „Позадина и снабдевање“ — — — — —	3
Генерал-лајтнант Душан Кведер : Организација и уигравање садејства — — — — —	13
Генералмајор Божидар Краут : О неким новинама у ратној техници и достигнућима Немаца у Другом светском рату — — — — —	25
Пуковник Милан Лах : Стрељачки корпус у одбрани морске обале — — — — —	40
Потпуковник Михаел Мишич : Артиљерија у одбрани на широком фронту — — — — —	61
Пуковник Станислав Пириц : Тенкови у позиционој одбрани стрељачког корпуса — — — — —	71
Потпуковник Богдан Басарић : Особености организације командовања и веза стрељачког корпуса у нападу са форсирањем реке — — — — —	87
Потпуковник Драго Ђукић : Проблеми разраде и извођења тактичких задатака — — — — —	102

ИЗ ИНОСТРАНИХ АРМИЈА

Мајор Милан Доротка : Инструкција команданта 3 америчке армије потчињеним командантима — — — — —	114
А. Т.: Руска научна истраживања — — — — —	117
Употреба ракетних зрна у служби везе — — — — —	117
Аутоматско гађање помоћу радара — — — — —	117
Америчке справе за ноћно осматрање — — — — —	118
Повећање дубине гажења воде моторних возила — — — — —	119

ОДЗИВИ ЧИТАЛАЦА

Генералмајор Средоје Урошевић : Командантско извиђање и организација садејства у наступном боју (операцији) — — — — —	121
Пуковник Јоцо Тарабић : Поводом чланка „Бихаћка операција новембра 1942 године“ — — — — —	130
Садржај за 1950 годину — — — — —	132

ВОЈНО ДЕЛО

ОПШТА МИНИСТАРСТВА НАРОДНЕ ОДБРАНЕ ФОРМА

ТОЛНИЦА В

ОПШТА МИНИСТАРСТВА НАРОДНЕ ОДБРАНЕ

Општина
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100

ОПШТА МИНИСТАРСТВА НАРОДНЕ ОДБРАНЕ

117
118
119
120
121
122
123
124
125
126
127
128
129
130
131
132
133
134
135
136
137
138
139
140
141
142
143
144
145
146
147
148
149
150
151
152
153
154
155
156
157
158
159
160
161
162
163
164
165
166
167
168
169
170
171
172
173
174
175
176
177
178
179
180
181
182
183
184
185
186
187
188
189
190
191
192
193
194
195
196
197
198
199
200

ОПШТА МИНИСТАРСТВА НАРОДНЕ ОДБРАНЕ

181
182
183
184
185
186
187
188
189
190
191
192
193
194
195
196
197
198
199
200

Редакциони одбор: Генералмајор **Милинко Ђуровић**, генерал-лајтнант **Ђоко Јованић**, генерал-лајтнант **Душан Кведер** (одговорни уредник), генерал-лајтнант **Данило Лекић**, генерал-лајтнант **Љубо Вучковић**

Адреса редакције: Војна пошта 4426 — Београд

Генерал-лајтнант БОГДАН ОРЕШЧАНИН

О НЕКИМ РАЗМАТРАЊИМА „О ПОЈМУ И НАЗИВУ ПОЗАДИНЕ“ У ЧАСОПИСУ „ПОЗАДИНА И СНАБДЕВАЊЕ“

Уредништво часописа „Позадина и снабдевање“ прогласило је питање „појма, садржине, назива и места позадине јединица савремене армије“ за проблем од „прворазредног значаја за развој служби позадине и позадине као цјелине, а самим тиме и за све јединице наше Армије“ и објавило неколико чланака о овоме „проблему“.

Одмах пада у очи да овај проблем и у овом облику није никао у пракси руковођења нашим јединицама и нашом позадином, већ је вјештачки конструисан, а добрим дијелом и пресађен из совјетске војне литературе, гдје се, (уосталом и тамо стерилно и доста апстрактно), нарочито много третирао у 1946 и 1947 години. И то је један од разлога што дискусија о овако наметнутом питању од самог почетка није могла да буде ни конкретна ни корисна. Чињеница је да се у стварном и живом руковођењу нашим јединицама и позадином није нитко нашао коме у практичном раду није било јасно шта је позадина „као појам“ и који су основни задаци и улога позадине. Још мање је некоме назив „позадина“, „позадински“ и сл. сметао да нормално обавља своје функције. У пракси је било разних других проблема у односу на руковођење позадином у миру и на припреме за руковођење у рату и сигурно је да ће их и даље бити, као: како вршити планирање снабдјевања, дотура и евакуације; како писати и издавати заповјести за организацију позадине; како вршити рекогносцирање за потребе позадине итд., итд. То су све питања која заслужују пажњу и треба о њима дискутовати; исто тако и о саставу и устројству јединица и установа позадине, затим да ли нека служба, односно да ли неки њен орган, у смислу руковођења, треба да уђе у састав команде позадине или да изиђе из њега, да ли команда позадине или неки њен орган треба да приме још коју нову функцију или да се ослободе неке коју већ врше, какву улогу и надлежност треба да има штаб команде позадине, итд. О свему се томе може расправљати ако то пракса и потребе руковођења у миру или рату изискују и ако смо у стању, у конкретним условима, наћи боље решење од постојећег.

Међутим, разматрања у часопису „Позадина и снабдевање“ нису уопште узела такав ток, тј. нису се оријентисала на проблематику која би извирала из праксе и провјеравала се кроз праксу, него су се, у неким чланцима, у

суштини претворила у надмудривање о називу „позадина“. И у том нападу на назив, а да би се „теоретски“ доказало да је он непотребан и сувишан и да је, замало, кочница даљем развоју Армије, прокламовало се да позадине, као садржине и појма, уопште нема и да је то измишљено, да постоје само службе које немају међусобне везе и које се по вољи могу тамо и овамо прекомандовати и премјештати, да нема битне разлике између родова и служби, јер су и једни и други „борбени“ и тсл. Оваква дискусија, без везе са стварношћу, наличи помало на ону коју су, мислим у XIV столећу, водили неки професори у Копенхагену, који су неколико година писали дебеле расправе о томе колико коњ има зуба, а нитко се од њих није сјетио да их изброји. До каквог апсурда може довести оваква апстрактна дискусија о „називу и појму“ и колико она може скренути у јалова филозофирања, говори нам и чланак који је био припремљен за штампу и који је носио наслов „Идеалистичко скретање по питању појма позадине“. Аутор овога чланка, да би смрвио у прах и пепео један термин, поред неумјесног и претенциозног наслова, употребио је шездесет-седамдесет пута име Енгелса и Лењина и ријечи „марксизам“, „лењинизам“ и „комунизам“ и сматрао за потребно да још једном у историји изврши анализу и критику Хегелових схватања о дијалектици. Нећу се задржавати на овом чланку јер није објављен, а у односу на његов садржај није га ни потребно посебно анализирати, јер се у суштини све оно што ћу рећи поводом неких других чланака, углавном односи и на поставке овог чланка. Споменуо сам га само зато да се види како по прилици нужно изгледају логичне посљедице нелогичне полемике и конкретне посљедице апстрактне дискусије.

Но, кад се већ дискутовало о појму и називу позадине и кад су нека разматрања и поставке о томе публиковане, треба се осврнути и на њихов садржај. Углавном, задржаћу се на расветљавању оних питања која је у своја два чланка покренуо потпуковник Гајовић (часопис „Позадина и снабдевање“ бр. 6 од 1949 и бр. 5 од 1950 године), јер су неке тезе и поставке које даје (а нарочито оне које се односе на улогу и задатке команди позадина), због њихове неправилности, врло опасне у погледу васпитања и припреме како команди позадина, тако и команданата и политичких комесара за њихове функције и задатке у руковођењу позадином у рату. Проблеме ћу третирати првенствено са становишта ратне организације и руковођења у рату, без обзира на евентуална могућа и потребна отступања у миру.

Прво о чему се у основи гријешу у наведеним чланцима јесте то што се с појмовима „родови“ и „службе“ оперише као са апсолутним појмовима. Већ сама анализа система командовања у разним историским периодима и разним армијама, коју је учинио потпуковник Гајовић у свом другом чланку („Позадина и снабдевање“ бр. 5 од 1950 године), могла га је навести на то да види да разне армије и у разно вријеме имају разне родове, а нарочито разне службе. Према томе, ако се жели бити прецизан у дискусији о родовима и службама, онда треба о њима говорити имајући у виду једну или више одређених армија у одређеној етапи њиховог развоја и организације. Свеукупна проблематика која се обухвата појмом „родови и службе“ може да има, и заиста има, сличности код разних армија уколико им је иста или слична материјална база и техника, као и други фактори који утичу уопште на организацију армије. Али, шта улази у који род а шта у коју службу, то

је организационо и тактичко питање које свака армија рјешава по свом нахођењу. Напримјер: пламенобацачке јединице код неке армије могу да уђу у састав рода инжењерије, код друге у пјешадију, код треће у састав хемиских јединица, итд. Финансиска служба може код неког да буде посебна, код другог у саставу интендантске службе, итд. Да и у овом организационом обликовању могу да постоје и да стварно постоје извјесне сличности код разних армија, нарочито у питању родова, и то је опет одраз исте или сличне технике и опреме с једне, и међусобног коришћења искустава, с друге стране. Све ово било је важно напоменути зато, што се у поменутиим чланцима расправља „уопште“ о родовима и службама, што се о њима говори у цјелини као о „свеобухватним“, тј. тако као да ван појма родова и служби нема у армији више ничега, и, коначно, зато што се о њима дискутује као о „самосталним дисциплинама“ које међу собом, у стварности, у јединици, немају никакве везе ни односа него их само треба објединити негдје горе, у личности команданта. Међутим, „самосталне“ и „свеобухватне“, уколико уопште треба тако дискутовати, могу да буду само јединице и то управо зато што се састоје из разних одговарајућих родова и служби и што могу у цјелини да извршавају одређене задатке и функције у борби.

Друга значајна грешка у цитирана два чланка, а повезана с првом, састоји се у томе што се не уочава разлика између родова и служби, и то не можда негдје, у некој или нечијој организацији армије, него „уопште узевши“. Полази се од тога ко је борбен, а ко то није, па се закључује да су сви „борбени“, те, према томе, између њих нема битне разлике. Санитет је „борбен“, јер износи рањенике из првих борбених линија, а и сам је угрожен од непријатеља; транспорт је „борбен“, јер је шофер и коњоводац изложен непријатељској ватри, итд. Па, ко усталом тврди да санитет, транспорт и други дјелови јединице и све службе у савременим условима борбе не треба да буду или нису у овом смислу борбени и зашто је требало то доказивати? Али, ради се о другоме, наиме о томе да се хтело доказати да је намјена родова и служби једнака у односу на борбу. Међутим, то није тачно, а када би било тачно онда, разумљиво, не би био потребан ни појам ни назив „родови и службе“, него би био довољан само један од њих: или родови или службе. А кад бисмо и прихватили само један назив, тиме не бисмо збрисали разлику између онога што зовемо родови и онога што зовемо службе. Узмимо конкретно организацију наше Армије. Постоје родови: пјешадија, артиљерија, тенковске и механизоване јединице, веза, инжењерија, коњица, итд. Чему су они намјењени и зашто их зовемо једним именом — родови? Они су намјењени непосредно за борбу, за наношење удара непријатељу ватром и покретом или и једним и другим. Извјесни изузетак у овоме чини веза, а дијелом и хемиске и радарске јединице и зато су они и названи „помоћним родовима“; зато је, усталом, и спорно у неким армијама да ли их треба третирати као родове или као службе. Кад се, међутим, узме у обзир да су хемиске јединице у савременим армијама опремљене и активним средствима за наношење удара непријатељу и да радарске јединице у суштини врше функцију извиђања, тј. оно што нормално врше и остали родови, онда је оправдано што се и они сматрају родовима. Веза је специјални род који својим непосредним радом, својим функционисањем и својим средствима омогућава борбу тиме што у процесу борбе преноси

борбене заповјести и наређења и омогућава садејство родова. Ова специфична отступања помоћних родова уствари су извјесна изнимка која не укида него потврђује правило, тј. да се, узевши у цјелини, родови боре и да је то циљ и непосредна сврха њиховог постојања. Узмимо сад службе. У нашој Армији постоје: интендантска, санитетска, ветеринарска, жељезничка, финансиска, артиљериско-техничка, инжињериско-техничка служба, итд. Каква је намјена ових и свих других служби у односу на борбу? Све оне, у овом или оном облику, по овим или оним питањима, одржавају јединице и потпомажу и потхрањују борбу, али се саме не боре, односно нису намјењене за борбу. Циљ њиховог постојања није наношење удара непријатељу, већ напротив, рекао бих, оне „служе“ родовима да би то они могли чинити. Према томе, у односу на борбу (а ради борбе постоји армија) оправдано је разликовати и одвајати службе од родова, јер то нису равномерне „самосталне“ дисциплине. Ово, јасно, не значи да се службе могу потцјењивати, нити их треба третирати као „ниже“, чега се боји аутор горњих чланака. Ником паметном то неће ни пасти на ум, тим више што значај служби непрекидно расте с усложњавањем ратовања и повећањем замаха и темпа вођења савремених бојева и операција, чиме се компликује и функционирање служби.

Трећа, у својој битности погрешна поставка потпуковника Гајовића, а опет повезана с прве двије, манифестује се у томе што он, колико не види у суштини разлике између родова и служби у односу на борбу, исто толико, у односу на борбу, не види везе међу службама. За њега су службе „разнородне“. Нико, додуше, неће ни тврдити да, рецимо, финансиска и санитетска служба, или ветеринарска и жељезничка служба, садрже исте елементе, нити да обухватају исту проблематику, нити да изискују исту стручност, итд. Али, овдје се ради о другоме. Жељело се доказати да службе не чине никакву посебну цјелину и то опет не двије, ни три, ни пет ових или оних служби, него службе „уопште“. Хтјело се показати како оне не чине цјелине ни у многим другим армијама. У помоћ је позват француски закон из доба француско-пруског рата и организација командовања у разним армијама. Међутим, што се догодило? Ништа друго него то да је писац поменутих чланака побркао постојање, функционисање, карактер и намјену служби у разним армијама с организациско-формациским рјешењем проблема руковођења службама. Покушао је доказати да службе немају међусобне везе и јединства у односу на борбу и да их може премјештати како ко жели. А доказао је само то да разне армије на различите начине рјешавају проблем руковођења својим службама, у што нико није ни сумњао. То, да се, на примјер, орган за руковођење, односно рјешавање проблематике жељезничке службе, налази у једној армији у генералштабу, у другој у команди или управи позадине, у трећој на неком другом мјесту, уопште не мијења карактер, улогу и намјену жељезничке службе, нити је из „позадинске“ претвара у „оперативну“, нити из „оперативне“ у „позадинску“. Жељезничка служба рјешава питања организације и експлоатације жељезничког транспорта и превози средства свих родова и служби и у том погледу има одређени однос према тим родовима и службама, без обзира како изгледали и гдје се налазили руководећи органи те службе. Штавише, ако у некој армији и нема посебне жељезничке службе, него је организациски спојена

с путном у саобраћајну службу (каких случајева имаде), и онда превозење жељезницом остаје као специфична проблематика. Она суштински није постала ни ближа ни даља проблему одржавања и експлоатације путева гиме што се жељезничка служба организациски спојила са путном. Ја сам већ горе рекао да се све службе налазе у другачијем односу према борби него родови. Управо зато, и због таквог односа према борби, оне и чине један појам, зато и имају један назив, односно, зато су оне коначно „службе“. Дакле, без обзира што санитар лијечи људе, што жељезничка служба врши превозење, или што артиљериско-техничка служба снабдијева оружјем и муницијом, све оне, тј. све службе снабдијевају, одржавају и потхрањују јединице, али саме не воде борбу, односно нису намјенене за то. То значи да, поред разнородности у стручном погледу, службе стоје у јединственом односу према борби. Управо, оно што разликује службе од родова, то повезује све службе у једну цјелину.

И тако, кад се у наведеним чланцима „укинула“ разлика између родова и служби, негирала повезаност служби у односу на борбу и на родове, и прокламовало се да су тако „једнаки и независни“ родови и тако „различите и независне“ службе обухватили сву проблематику, онда се суверено закључило да уопште нема нити садржине нити појма „позадине“. Да би се то доказало опет се послужило механичком анализом и компарацијом система и органа руковођења у разним армијама. Међутим, ова анализа је и овај пут могла показати само то да разне армије различито рјешавају проблем руковођења позадином или, да се прецизније изразим, оним што ми зовемо позадина, а никако то да уопште нема позадине. Тврдити да нема садржине и појма позадине само зато што неке армије немају јединственог или посебног органа или лица да руководи, односно помаже у руковођењу позадином, што немају команде позадине, значи исто што и тврдити да у батаљону нема интендантске службе ако у њему формацијом није предвиђен интендант. Логично је, међутим, да се, ако се у батаљону не предвиди интендант, то чини само зато што се мисли да његове функције може савладати и неко други (непосредно командант батаљона или заменик команданта или неко треће лице које постоји у команди батаљона). Исто тако, у једној армији мисле да је боље руководити позадином централизовано од стране команданта јединице, у другој преко посебног помоћника команданта или руководиоца с другим именом, у трећој преко неколико лица, у четвртој потпуно децентрализовано преко руководиоца родова и служби и других официра, итд.

Шта код нас у Армији обухвата појам позадине и шта је позадина (не команда позадине, о чему ћу касније говорити)? У првоме реду, појам позадине обухвата све службе, што конкретно значи установе (складишта, радионице, болнице, итд.) и јединице служби са свим њиховим материјалним резервама, као и органе служби са свим њиховим функцијама (планирање, набавке, дистрибуције, одржавање и ремонт материјала, здравствено и друго збрињавање људства, ветеринарско збрињавање сточног састава, итд.). Но, то је само један елеменат позадине и о њему, тј. о службама, о њиховом односу према борби и о њиховој повезаности у томе односу, било је већ ријечи. Међутим, појам позадине је шири од збира служби и њихових функција, у њега улазе и други елементи који се не могу подвести под

појам и назив „службе“. Овдје долази простор, тј. територија и питање дотура и евакуације. С територијом су повезани, с једне стране, размјештај позадинских установа и јединица на њој и заштита овог распореда и коришћење мјесних средстава за потребе јединица, а с друге стране, у овоме смислу се јединицама и одређују границе позадинске територије. Питање дотура обухвата планирање превозења и само превозење свих потреба (људства, хране, муниције и свих других потреба) за фронт, дакле, снабдевање фронта свим животним и убојним потребама. Евакуација и њено планирање уско су и нераздвојно повезани с планирањем дотура, јер се они махом врше истим средствима и комуникацијама. Дакле, појам позадине у цјелини обухвата установе и јединице свих служби, територију за смјештај позадинских установа и јединица и коришћење мјесних средстава, органе за обезбјеђење функционисања служби и органе који планирају и обезбјеђују распоред и заштиту позадинских установа и јединица и који планирају и обезбјеђују дотур и евакуацију. Према томе, посматрајући ствари у односу на борбу, очигледно је да све ово што сам навео чини једну цјелину и један појам који је и реалан и конкретан, нарочито у рату. У условима савремених ратова функционисање позадине игра једну од одлучујућих улога у исходу операција и борби. То је у довољној мјери доказао Други свјетски рат који је код јединица оштро указао на међусобно условљеност њихових борбених дјелова и њихове позадине и значај ове позадине, а нарочито у односу на потребу готово непрекидног и свакодневног снабдевања фронта огромним количинама муниције, хране и других средстава и опреме, свега онога што се на фронту данас троши несразмјерно више него икада раније. Према свему томе, појам „позадина“ одражава и претставља једну организациско-тактичку цјелину која има свој конкретан садржај и чији се елементи и саставни дјелови не боре, јер нису намјењени за борбу, али који омогућавају борбу јединицама, помажу их и потхрањују свим средствима и потребама за борбу, живот, рад и обуку. Зато и нема разлога да се нападају разне поставке о позадини као на примјер: да је позадина „цјелисно повезана организација која се састоји из позадинских јединица и установа, материјално-техничких резерви и територије“, или да она „обухвата све службе материјалног снабдевања и здравствено збрињавање“, или да она „снабдева свим потребама фронт, односно јединице“, итд. Очигледно је да се позадина као појам може, с мање или више успјеха, формулисати на разне начине. Битно је да буде јасно што се под тим појмом подразумева, а не то да ли је дефиниција „уопште узев добра“. Још мање је оправдано негирати постојање позадине зато што некоме, евантуално, није јасна ова или она дефиниција тога појма. Не треба уопште дискусију базирати на борби око дефиниција, него на конкретној анализи стварности и праксе. Дискусија само о дефиницијама сколастична је и не доноси никаквих корисних резултата.

Посебан је проблем питање система и начина руковођења позадином. Изнијећу укратко како је овај проблем рјешен у нашој Армији. Цјелокупном позадином руководе, и треба да руководе, команданти и политички комесари јединица и они су потпуно одговорни за рад и функционисање позадине своје јединице. Да би команданти и политички комесари могли да обухвате руковођење јединицом, па према томе и позадином, они имају своју

команду и њене органе. Команда позадине је орган који служи команданту и политичком комесару за руковођење једним и то већим дијелом позадине (зато је и названа команда „позадине“). У саставу команде позадине налазе се органи интендантске, санитетске, ветеринарске, жељезничке, аутомобилске и путне службе и службе погонског материјала, уколико су ти органи уопште предвиђени у команди, што зависи од врсте јединице и степена командовања. Тако, на примјер, у неким командама јединица нема органа за жељезничку и путну службу, јер им и проблематика није тамо велика, у другом је спојен орган за аутомобилску службу и службу погонског материјала, у моторизованим јединицама нема органа за руковођење ветеринарском службом, у јединицама без моторне вуче нема органа за аутомобилску службу и службу погонског материјала, итд. Но, гдје год постоје (дијелом или у цјелини), ови органи се налазе у командама јединица у саставу команде позадине (осим у мирнодопској организацији пукова и мањих јединица). Дакле, руковођење овим службама остварује се нормално помоћу и преко команде позадине и то без обзира како органи служби изгледају, да ли су спојени или развојени, да ли постоје сви или само неки од њих. Но, то није све. Зато што постоје органи неких служби у команди позадине, не може се из тога извести закључак да „ван служби нема ничга са чиме би руководила команда позадине“. Напротив, преко команде позадине се рјешава и нека друга проблематика позадине. Наиме, код нас се помоћу и преко команде позадине руководи дотуром и евакуацијом (и то у односу на потребе свих родова и служби), затим размјештајем база и других разних установа и позадинских јединица (свих служби) на територији позади фронта, као и обезбјеђењем и заштитом просторија локације ових база, установа и јединица. Такођер се преко команде позадине рјешавају питања односа према територији и то не само у погледу њеног коришћења за смјештај и безбједност база и установа, него и у односу на експлоатацију мјесних средстава за потребе јединице и њених потчињених дјелова. У томе смислу се преко команде позадине одређују и границе позадње територије за потчињене јединице. И, коначно, командант позадине има и дисциплинско-старјешинску улогу у односу на други ешелон штаба (команде) јединице. Сва та проблематика и функције превазилазе службе чији се органи налазе у саставу команде позадине и не односе се само на те, већ и на све остале службе, као и на родове и уопште јединицу као цјелину. Нема (бар код нас) „службе дотура и евакуације“, „службе размјештаја и обезбјеђења база и установа“ итд. Али ова проблематика постоји и њу треба регулисати и рјешавати. Друго је питање што се она дијелом рјешава помоћу и преко органа неких служби, односно њиховим средствима (на примјер, дотур и евакуација средствима жељезничке и аутомобилске службе, и сл.). Овде се и ради управо о томе да се централизовано планира и разграничи рад тих служби и употреба њихових средстава. Можда потпуковник Гајовић није у довољној мјери уочио ову проблематику команди позадина зато што ју је посматрао у свијетлу мирнодопских услова, када ова питања не долазе нарочито до изражаја. Међутим, у рату то су проблеми од прворазредног значаја и нису баш лаки за рјешавање у условима савремених ратова гдје фронт свакодневно изискује огромне количине муниције, хране и разне опреме и гдје су комуникације за дотур потреба као и просторије за

размјештај складишта и других установа у великој мјери угрожене од дејства из ваздуха и са земље. Тим више треба обратити пажњу на припрему и васпитање одговарајућих кадрова, а нарочито команданата позадине, како би се обезбједило успјешно обављање ових функција у рату. У вези с овим, није тачно тврђење потпуковника Гајовића да је снабдјевање артиљериском муницијом само ствар команде артиљерије, јер је, бар код нас, у надлежност команде артиљерије, као органа команданта и политичког комесара, прешла само одређена проблематика артиљериско-техничке службе, и то: планирање потреба у материјалу и, у вези с тиме, евиденција о њему, набавка наоружања и муниције, њихова дистрибуција (у смислу планирања расподјеле, а не превозења), организација ремонта, прописи о чувању и техничкој употреби, као и надзор над свим тиме. Напротив, дотур и евакуација наоружања и муниције, затим питање размјештаја артиљериских складишта и радионица и њихово обезбјеђење, као и однос према територији у смислу њеног искоришћавања за смјештај установа и за употребу мјесних средстава, све то у рату спада у надлежност команде позадине. То се може одмах јасно видјети из тога што ова служба није, као ни друге, осамостањена у погледу транспорта за дотур и евакуацију и нема својих транспортних средстава за ове сврхе, као и по томе што нема одговарајућих дијелова који би јој омогућили заштиту просторије размјештаја њених установа (с ем минималног броја људства у самим установама за унутрашњу службу и најнужнију самозаштиту). Даље, управо ради наведених функција команде позадине, које се не исцрпљују кроз рад органа служби у саставу команде позадине, и у првом реду ради тих функција у вишим командама (пored органа поменутих служби) предвиђен је и штаб команде позадине. Није тачна тврдња потпуковника Гајовића да се штаб команде позадине „налази између команданта позадине и органа служби у саставу позадине“, нити „да он води евиденцију коју већ имају органи служби“, нити да је он „посредник у администрацији између органа служби у команди позадине и других органа у команди“. Ако је негдје у пракси тако (а тога је било, колико је мени познато), онда се ту очигледно ради о деформацији схватања улоге и мјеста штаба команде позадине. Ако тај штаб по овим функцијама о којима сам говорио и њима сличним нема довољно посла у миру, онда је то посљедица његове формациске величине или његовог неправилног руковођења, ангажовања и запошљавања. У рату се сигурно неће тужити да нема посла. Дакле, командант позадине треба непосредно да руководи органима служби, који су у саставу његове команде, тј. преко начелника тих органа, а пословима свога штаба, онаквим како сам их изнио (како у односу на органе служби у саставу команде позадине, тако и на остале органе у команди јединице), преко начелника штаба. Очито, овде не треба бркати ни улогу ни мјесто штаба у команди позадине са мјестом и улогом генералштаба, односно општевојног штаба. Све ово што сам говорио о организацији команде позадине код нас и о нашем руковођењу позадином не значи да је то савршено рјешено и да се нема више о чему дискутовати, иако мислим да је постојеће рјешење, у цјелини узевши, доста погодно јер је великим дијелом постигнута централизација у руковођењу најважнијим елементима позадине и с те стране обезбјеђена хомогеност у раду и правилна координација у искоришћавању средстава. Но, свакако, и даље треба

наставити са усавршавањем система и метода руковођења јединицама па тиме и позадином и у томе смислу користити наша и страна искуства.

Да неколико ријечи кажем о терминологији и терминима. Константовано је да оно што називамо позадином постоји као појам, те се поставља питање каквим именом треба назвати тај појам ради лакшег разумијевања у командовању, руковођењу и администрацији. Ја не тврдим да је назив „позадина“ најсретнији назив и да је неко предложио бољи и прикладнији вјероватно да би био усвојен код нас. Но то је у конкретном случају такво питање око кога се не исплати губити много времена, јер се у пракси рада и руковођења о њега не спотичемо. У првом реду треба рећи, у вези расправљања у наведеним чланцима, да није тачно да је тај назив компромитован код нас, сем уколико га не би компромитовали они који о њему воде дискусије. У другом реду, мислим да није довољно озбиљно кад се тражи да се назив измјени због тога што „сам по себи“ има и других значења у нашем језику. Аутор наведена два чланка за то наводи примјере: „у позадини села називу се врхови брегова“, или „у позадини поступка, мисли, дјела итд.“. Но и овде се види да ријечи никада не стоје саме за себе (осим у ријечнику), и да нико неће мислити ако се „у позадини села називу брегови“, да се ради о ономе што ми у армији називамо позадина. Међутим, то не значи да не треба водити рачуна о терминима. Ја се, на примјер, слажем с потпуковником Гајовићем да термин „позадинске службе“, који је употребљен у „Пројекту устројства“ и неким другим правилима и прописима за службе чији се органи налазе у саставу команде позадине, није погодан, али не зато што ове службе јесу или нису „борбене“, него зато што су и друге службе по својој намјени позадинске. Овако употребљен овај назив требало је да послужи само као „terminus technicus“ за оне службе које код нас, у погледу устројства и организације руковођења, чине једну цјелину, а не и да им даде садржину у односу на борбу. Али, и овдје је то, мањевише, ипак могло бити јасно и послужило је у наведене сврхе. Свако је знао у нашој Армији кад се употребио овај назив на што се мислило. А друго се није ни хтјело. Према томе, није ни битно да ли ће се овај термин измјенити или не. Међутим, пожељно је да се измјене термини „команда позадине“ и „командант позадине“ и то не због назива „позадина“, него због назива „команда“ и „командант“ (што се односи и на органе родова). Наиме, код нас је у пракси било, а и још има, проблема у погледу односа команданата и политичких комесара јединица према команди позадине и командама родова као њиховим органима и у погледу односа у руковођењу од стране органа из претпостављених команди. Хоћу рећи да су неке команде позадина, односно родова из команди претпостављених јединица, сматрале да су команде позадина, односно родова у потчињеним јединицама њихови органи којима треба „командовати“ самостално и непосредно, мимо општевојних команданата и политичких комесара; с друге стране, а с тим у вези, да су се неки команданти и политички комесари удаљили од проблематике позадине и родова и нису ефикасно руководили својим командама позадине и родова сматрајући да то нису у потпуности њихови органи већ органи команди позадина и родова из претпостављене команде. Ово је очито слабило неопходну одговорност команданата и политичких комесара за њихове јединице у цјелини. Развоју овако штетне праксе, поред осталог, по-

годовала је и употреба назива „команда“ и „командант“ за органе позадине и неки родови и из практичних разлога добро их је измјенити. То, свакако, не значи потцјењивање улоге и важности ни позадине, ни служби, ни родова, јер њихов значај не проистиче из назива него из функције коју врше и из тога како је врше.

На крају, мислим да би у интересу завршетка разматрања и писања „о појмовима и називима“, и у интересу избјегавања сличних дискусија и полемика, било потребно да обратимо више пажње одабирању питања која ће се кроз наше часописе третирати. У овом погледу има доста питања чије расвјетљавање помаже нашим кадровима да усаврше своја војна знања и да још боље схвате своју улогу и конкретне задатке и функције у рату. Таквих питања, без сумње, има врло много и могу се третирати како кроз обраду наших, тако и страних искустава. Заиста, нема разлога да из домена праксе бјежимо у сфере „учених“ цитата и фразирања, јер то, ако и не би донијело неке озбиљније штете, сигурно не би користило никоме у нашој Армији.

Генерал-лајтнант ДУШАН КВЕДЕР

ОРГАНИЗАЦИЈА И УИГРАВАЊЕ САДЕЈСТВА

Питања која задиру у област садејства за време организације операције и боја била су у последње време предмет живе дискусије у Војној академији, нашим школама и трупи, а и полемике на страницама „Војног дела“. То је несумњив доказ да та питања захтевају даље продубљивање и теоретско кристалисање. Овај чланак има циљ да томе допринесе свој удео.

Специфичности наше Армије, које су, у последње време, наметале извесне измене у систему командовања, нарочито у погледу улоге и места органа управљања родовима војске и позадином, неће ни у ком случају умањити важност и потребу организације садејства. Шта више, повећана улога општевојних старешина, као основних организатора операције и боја, још више ће да издигне њихову улогу као основних организатора садејства. У свима приликама, где год две или више општевојних јединица врше борбена дејства у циљу извршења заједничког оперативног или тактичког задатка; где год због сложености борбеног задатка постоји више елемената борбеног поретка одређене општевојне јединице или јединице рода војске; где год за извршење заједничког борбеног задатка постоји више разнородних родова војске, — постојаће и потреба за организацијом и уигравањем садејства ради извршења претстојећих борбених дејстава.

По питању организације садејства, исто као и по свим осталим питањима ратне теорије, није могуће дати рецепте који би важили за сва времена и за све ситуације. Сваки покушај у том правцу унапред је осуђен на неуспех. Због тога, теоретске закључке по појединим питањима теорије рата **треба доносити на основу разматрања тих питања у јасно одређеним условима.** Само такви закључци у ратној, па и у наставној пракси, могу служити као руководство за акцију. На пракси ми их прилагођавамо конкретним условима ситуације, у којој се примењују, не мењајући њихову суштину. Зато се унапред ограђујемо да ће се целокупно наше разматрање у овом чланку односити само на једне, одређене услове, тј. на припремни период (не на динамику) наступања са пробојем непријатељске позиционе одбране који захтева централизован начин командовања и чије време нападач, користећи се својом предношћу, диктира по свом сопственом нахођењу.

Поред изнетог желимо истаћи још и следеће ограничење. Као што тактика боја обухвата тактичку садржину борбених дејстава (избор правца главног удара, форму маневра, рашчлањавање задатака, начин артиљерског обезбеђења, итд.), а организација боја организациону страну њихових припрем-

них радњи (начин примања задатка, реферисање, доношење одлуке, командантско рекогносцирање, планирање, итд.), тако исто тактика садејства обухвата тактичку садржину самог садејства као посебног елемента боја (ко, с ким, како, када и по којим питањима садејствује), а организација садејства његову организациону страну (у којој форми, како и у којим се радњама општег организационог процеса боја организује то садејство). У вези са том разликом овде неће бити говора о тактици садејства (тј. о његовој тактичкој садржини), већ само о организацији садејства (тј. о његовим организационим формама).

*

Шта треба да подразумевамо под организацијом садејства? У првом реду, под организацијом садејства не треба подразумевати неку, по времену и месту, одвојену радњу, неки засебан период у читавом процесу организације операције (боја). Организација садејства, тј. размишљање, одлучивање и планирање питања садејства, претставља непрекидан процес општевојног команданта и његове команде, који отпочиње примањем задатка и траје све до почетка динамике. Организација садејства преплиће се од почетка до краја са читавим процесом доношења одлуке и планирања. Према томе, питања садејства решавају се постепено кроз читав организациони процес, готово кроз све његове радње.

Независно од тога да ли је претпостављени командант у својој заповести прецизирао замисао боја потчињене јединице или је потчињени командант сам створио ту замисао за своју јединицу, у њој су, поред осталог, уткана и основна начела садејства. Наиме, сама идеја маневра нужно садржи решење питања садејства са суседима у заједничком маневру више јединице и садејство између главног и помоћног удара сопствене јединице. У борбеном поретку јединице одражава се садејство са појединим ешелонима суседа и дубљим ешелонима више јединице, а исто тако и садејство између ешелона, као и унутар ешелона сопствене јединице. У рашчлањавању задатка по дубини такође долази до изражаја садејство са суседима у постепености извршења задатка више јединице.

На основу принципијелног решења питања садејства израженог у замисли, начелници родова војске у својим рефератима разрађују предлоге за употребу својих родова. Ти реферати били би од самог почетка непотпуни, па чак и погрешни, ако се приликом њиховог састављања не би узимали у обзир интереси целине општевојног боја, тј. интереси садејства између родова војске.

У претходној одлуци општевојни командант одлучује о задацима потчињених јединица, обухватајући у њима замисао њиховог боја са становишта садејства у решавању заједничког задатка. Он, такође, одлучује о употреби родова војске, узимајући у обзир потребу њиховог садејства ради достигнућа јединственог циља.

У коначној одлуци командант дефинитивно решава поменута принципијелна питања садејства, а у допунским наређењима она се детаљнише у обиму који је могућ у том моменту. Пошто се решавају на земљишту, питања садејства добијају конкретнију садржину. Ниједан задатак, чак ниједан по-

ступак у начину њиховог извршења не сме мимоићи захтеве које поставља садејство са суседима, другим елементима борбеног поретка и осталим родо-вима војске.

Период планирања претставља коначно детаљисање свих питања садејства, која треба да нађу свој одраз у борбеној документацији. Због тога, у периоду планирања, треба да постоји најужа сарадња између свих штабова и одељења (отсека) по свим питањима која задиру у садејство.

Из ове кратке анализе види се да се питања организације садејства решавају кроз читав организациони процес, поступно, корак по корак, док свој коначан облик не добију у периоду планирања, у борбеној документацији. С друге стране, то значи да се та питања не могу једноставно издвојити из разних радњи организационог процеса (замисли, реферата, одлуке, дошунских наређења, итд.) и решавати одвојено, као засебна радња у самом процесу, која би била временски и просторно ограничена. Другим речима, за организацију садејства не може се одредити посебно време и место за њено извођење, као што је то могуће, например, за замисао, претходну одлуку, командантско рекогносцирање и сл. Ако бисмо питања организације садејства извукли, рецимо, из претходне одлуке, шта би онда остало од ње? Или, обратно, које питање из склопа целокупне претходне одлуке општевојног команданта не задира у организацију садејства?

Према томе, по нашем мишљењу, погрешно је узети организацију садејства само за једну одређену радњу у организационом процесу, например, за командантско рекогносцирање, као што то поставља генералмајор Бранко Обрадовић у свом чланку „Нешто о организацији садејства на земљишту у припремном периоду напада (одбране)“, питајући се: „Зар организација садејства по општевојној линији не почиње и зар се она, углавном, не завршава на командантском рекогносцирању?“¹⁾ Пошто је аутор у поменутом чланку пошао од тако погрешне претпоставке, природно, морао је доћи и до погрешних закључака.

Са овим у вези осврнућемо се и на гледиште по коме се на командантском рекогносцирању даје одговор на питање: **шта** треба урадити (одређују се потчињенима задаци), а на организацији садејства **како** извршити постављене задатке (одређује се начин извршења задатка). Значи, препоручује се посебна радња за решавање питања „**шта?**“ и посебна за решење питања „**како?**“²⁾

Анализирајући та два питања доћи ћемо до закључка да је немогуће, и у пракси неизводљиво, да се одвоји постављање задатка од начина његовог извршења. Сваки задатак потчињеној јединици садржи у себи и основе његовог извршења. На пример, једној се јединици поставља задатак да наступа одређеним правцем у зони ограниченој десно и лево, да пробије одре-

¹⁾ „Војно дело“ бр. 2, 1950 г., страна 60, став први.

²⁾ Види: Потпуковник Миливоје Максимовић, „Још нешто о организацији садејства на земљишту“, „Војно дело“ бр. 4, 1950 год., страна 114, став други: „... командант... организује и садејство, тј. указује начин и вријеме извршавања тих задатака.“; страна 115, став други: „... садејство, тј. начин извршавања задатка“...; страна 115, став десети: „Ако се на командантском рекогносцирању изводи и организација садејства, онда присутни многа лакше памте задатке јединица... него начин њиховог извршења“...; страна 116, став трећи: „... истичући при командантском рекогносцирању задатке, а при организацији садејства начин њиховог извршења...“.

ђени отсек непријатељске одбране и избије на извесну линију, да садејствује некој другој јединици у заузимању једног објекта, да продужи наступање, итд., тј. решавају се питања шта треба да уради. Али, у исто време, тој јединици се одређује правац главног и помоћног удара, борбени поредак, дају јој се средства ојачања, указује на који ће начин садејствовати суседној јединици, итд. Зар то не даје и одговор на питање како треба извршити задатак? И коначно, да ли је, уопште, могуће у пракси тако стриктно поделити задатак од начина његовог извршења? Кома би команданту био потребан, и чему би водио метод по коме би својим потчињеним (једном по једном) најпре давао задатак (тј. саопштавао групу питања **шта** треба урадити), а потом, сваком посебно, или свима заједно, указивао **како** задатак треба извршити? Према томе, практично, задатак се никад не може круто одвојити од начина свога извршења, јер се и задатак и начин извршења истовремено решавају кроз читав период доношења одлуке и детаљишу у периоду планирања. То значи да задаци и начин њиховог извршења треба истовремено да созревају кроз читав организациони процес, али тако да одговарају захтевима садејства.

Из свега досада изложеног види се како се питања садејства постепено решавају кроз све радње организационог процеса и добијају свој одраз у борбеној документацији. Зашто би био онда, после онако прорађене и у документима формулисане организације садејства, потребан још један, посебан излазак на земљиште? По нашем мишљењу, такав излазак на земљиште потребан је из следећих разлога:

Општевојни командант одређене инстанце састао се последњи пут са својим помоћницима и саветницима (начелницима родова војске) и са непосредним извршиоцима (командантима потчињених јединица) приликом доношења и саопштавања своје коначне одлуке (обично за време провођења командантског рекогносцирања). После тога, начелник штаба и начелници родова приступили су разради планова у којима су детаљисали и прецизирали питања организације садејства сваки унутар свога рода, са другим родовима и потчињеним општевојним јединицама. Поред тесне међусобне сарадње у штабу, начелници родова имају могућности да при изради планова утаначују поједине детаље и на земљишту путем личних извиђања. Међутим, ма колико била савршена сарадња између појединих органа који разрађују планове може се десити (нарочито због недостатка времена) да се сви детаљи организације садејства неће моћи довољно прецизирати и усагласити. — По пријему задатка потчињени општевојни команданти такође су отпочели свој организациони процес, самостално донели своје коначне одлуке и завршили разраду својих планова (по општевојној линији и линији родова војске). Због саме природе посла у томе раду постојао је између њих врло слаб међусобни контакт (сем на командантским рекогносцирањима преко претставника), а нарочито са претпостављеном инстанцом. Због тога постоји могућност да питања организације садејства (изражена у њиховим плановима) не буду довољно усклађена и прецизирана, ни међусобно ни са плановима који су разрађени у претпостављеној инстанци. Према томе, први задатак овог посебног изласка јесте да се ту, на земљишту, дефинитивно провере сви планови (своји и потчињених инстанција), да се у њима изврше допуне и отклоне евентуални недостаци и пропусти и да се коначно озваниче као руководство у претстојећој динамици.

Други задатак састоји се у томе да се све поставке у плановима провере и ускладе по појединим фазама боја, линијама или објектима и по времену. Приликом заједничког разматрања свих планова са такве перспективе, безусловно ће се наићи на поједине недостатке који ће се морати исправити. На тај начин доћи ће се до јасне слике о садејству свих елемената борбеног поретка и родова војске по линијама и времену и утврдиће се све поставке које су потребне за састављање планске таблице боја.

Међутим, израда борбене документације сама по себи није циљ организационог процеса. Она је само инструмент, потсетник за командовање јединицама, за непосредно руковођење бојем. Дакле, трећи задатак тог изласка састоји се у томе да се ускладе погледи свих непосредних извршилаца планова и да се они уиграју за претстојећу динамику. А то је уједно и најважнији задатак тог поновног изласка на земљиште.

На том изласку општевојни командант проверава и усаглашава схватање улоге и задатака свих својих саветника (начелника родова војске) и потчињених команданата с једне стране, док се с друге стране овим последњим пружа јединствена прилика да заједнички ускладе сва питања садејства. То је, такође, збор, односно последње саветовање свих непосредних извршилаца који ће у динамици садејствовати у извршењу командантове одлуке, разрађене у плановима.

Пошто начелници родова војске, разрађујући своје планове, нису у стању да у току тог рада детаљно упознају дејство других родова, такав „збор“ омогућава им да отклоне те недостатке и да упознају, добро схвате и уживе се у карактер дејства осталих родова са којима ће садејствовати у динамици. Они, на тај начин, улазе у целину задатка општевојне јединице, по свим фазама њеног боја. Једино тако они могу да се оспособе за правилно и брзо формулисање својих предлога за командантово одлучивање у динамици. У противном, тј. ако не би схватили целину општевојног задатка и захтеве за садејство са осталим родовима, они би у динамици неминовно падали у једностраности и грешке при процени улоге свога рода и давању предлога за њихову употребу. Немогуће је, на пример, замислити да би један начелник артиљерије у компликованим условима динамике пробоја могао правилно формулисати задатке артиљерије ако не зна шта у то исто време и на том истом простору треба да раде остали родови војске, у првом реду пешадија и тенкови.

Особито је важно да на том изласку присуствују и команданти потчињених општевојних јединица. Том приликом командант одређене инстанце има могућност да детаљно упозна одлуке и планове потчињених инстанци, провери њихову исправност у светлу задатка своје јединице, усагласи их са својим плановима и проучи како су потчињени схватили улогу своје јединице у целини боја више јединице. Саветник команданта по роду има могућност да схвати улогу свога рода с обзиром на детаље боја потчињених општевојних јединица (које до тог времена и не познаје). Потчињени командант улази у детаље задатка претпостављене инстанце, сазнаје како претпостављени командант гледа на задатке његових (тј. потчињеног) суседа и схвата свој удео и улогу у општем задатку. Он се на тај начин оспособљава да правилније, самосталније и брже води бој своје јединице у духу замисли претпостављеног, чак и онда кад би са њим у току борбе евентуално изгубио везу. Том

приликом потчињени команданти још једном утјачавају сва заједничка питања садејства са својим суседима, а то је од нарочите важности, кад се има у виду да између њих (осим претставника на командантском рекогносцирању и повремених међусобних информација) у току читавог организационог процеса није било ближег контакта, да би се могли међусобно информисати о својим одлукама и плановима.

Из свега изложеног види се да је основни задатак поновног изласка на земљиште: провера исправности и усклађености свих планова у оквиру двеју инстанција, као и провера схватања свих детаља улоге родова и потчињених јединица од стране њихових начелника, односно, команданата са становишта њиховог међусобног садејства. То је нека врста генералне пробе готовости свих старешина пре почетка динамике. Читав тај рад врши се методом уигравања садејства између свих присутних.

Баш због тога (а уједно и зато да би се избегло бркање са појмом „организација садејства“, како смо га описали у првом делу нашег чланка), сматрамо да би тај поновни излазак на земљиште требало назвати не „организација садејства на земљишту“ (како је то досада било уобичајено), већ просто „уигравање садејства“.

Уигравање садејства претставља, дакле, посебну, по месту и времену одвојену радњу организационог процеса. То је, уствари, завршна, кулминациона радња организације садејства. Она је веома важан и неопходан елемент организационог процеса, а у првом реду зато што све недостатке и пропусте организације боја смањује на најмању меру. Зато се нипошто не бисмо могли сложити са потпуковником Миливојем Максиминовићем, који у своје раније поменутом чланку тако схваћено уигравање садејства потцеђује на следећи начин: „Пошто старјешине долазе на организацију садејства (када се организује посебно од командантског рекогносцирања) са већ донесеним својим коначним одлукама (које су, као што сам већ подвукао, донесене на основу свестране и детаљне анализе свих елемената), онда не би било тешко доказати да би тако одвојена организација садејства била сувишна, ако би се поново излазило на земљиште ради „провјере и схватања својих задатака“ итд., тим прије што у рату скоро никада нема времена на претек.“¹⁾ Напротив, сматрамо, да треба наш командни и штабни кадар уверити у корисност и потребност такве радње и кроз обуку га обучити њеном извођењу, како би је у ратним приликама могли успешно примењивати.²⁾

¹⁾ „Војно дело“ бр. 4, 1950 год., страна 113, став четврти.

²⁾ Као илустрацију како се и у другим армијама, такође, потврђује важност такве радње, наводимо мишљење америчког генерала Ј. М. Гавина: „На основу свог искуства из Сицилије и Италије, 82 ваздушно-десантна дивизија, у току ноћи која је претходила операцијама у Нормандији и Холандији, одржала је последњи инструктаж са командантима јединица. Ово се показало као вредно труда. Сви команданти пукова и батаљона скупили су се у соби за конференције пред картом оперативног рејона крупне размере. Сваки командант пука и батаљона редом излагао је, у главним цртама, сакупљеној групи свој сопствени задатак и план операције после искрцавања. Он је, затим, био брижљиво испитиван о својим плановима за успостављање контакта са другим јединицама; шта ће радити ако се његова јединица искрца на другом месту него што је планирала; и шта он сматра за најважније елементе свог тактичког циља и свога плана. Искуством смо утврдили да је то једини метод који сваком команданту обезбеђује да зна шта ће да ради сваки други командант понаособ. И — што је најважније — шта би он требао да ради да би допринео зајед-

Поставља се питање како се изводи ова радња на земљишту. Уигравање садејства изводи се на тај начин што начелници родова и потчињени општевојни команданти, на свакој радној тачки посебно, излажу рад својих родова и јединица по појединим фазама боја или по линијама (објектима). На пример, општевојни командант захтева од начелника артиљерије да реферире о раду артиљерије за време артиљериске припреме. Слушајући тај реферат присутни су у могућности да проверавају дејства својих јединица, односно родова, у односу на дејство артиљерије. Чим се уочи неки несклад или недостатак, претпостављени командант решава га на лицу места. После тога, остали начелници излажу свој рад у тој истој фази боја. Када сви заврше своја излагања, општевојни командант резимира све уочене грешке, пропусти и несугласице у плановима и при томе наглашава шта је у дотичној фази основно и пресудно за њен успех. Када се заврши са том фазом, прелази се на следећу фазу и тако редом кроз читаву дубину наступања јединице.

Разумљиво је да се уигравање садејства неће проводити у свим инстанцијама на исти начин. Описани начин примењиваће се, у првом реду, у тактичким јединицама до стрељачке дивизије закључно. Ако би стрељачки корпус наступао на релативно уском фронту, онда би се уигравање садејства и код њега могло вршити на исти начин на читавом фронту наступања. Међутим, у стрељачком корпусу који наступа на ширем фронту, и у оквиру армије, уигравање ће се вршити делом на командном месту, по карти или рељефу (по важнијим оперативним питањима), а делом на земљишту на правцу главног удара (по детаљнијим тактичким питањима).

По питању броја инстанција које се позивају на уигравање садејства могу да постоје разне варијанте. На пример, у некој инстанцији на уигравање садејства могу се привући две потчињене инстанце. То је нарочито могуће у стрељачкој дивизији. У том случају командант дивизије позвао би на уигравање садејства команданте пукова и команданте батаљона. Тада би отпала потреба за посебним уигравањем садејства у оквиру пук-батаљон, а команданти батаљона организовали би уигравање садејства у оквиру батаљон-чета. При позивању другостепених потчињених инстанција на уигравање садејства, треба водити рачуна о томе да ли су оне у потребној мери завршиле организациони процес, тј. да ли су завршиле разраду планова. Због тога уигравање садејства треба одређивати у оно време када је најнижа потчињена инстанца, која се позива на уигравање, завршила разраду планова.

У досадашњим дискусијама често се постављало питање да ли планове треба радити пре или после уигравања садејства. Ако планови у свима укљученим инстанцијама не би били готови, уигравање садејства (како је овде замисљено) изгубило би сваки смисао и не би могло да се спроведе. Према томе, уигравање садејства је, у неку руку, плод израђених планова. С друге

ничком тактичком напору, ако се буде са својом, или неком другом јединицом, искрцао на погрешан рејон.

Важност овакве конференције можемо најбоље проценити ако имамо на уму да није било још ниједне ваздушно-десантне операције у којој се свака јединица искрцала на свој прави рејон. У ваздушно-десантној операцији сваки командант рејона мора знати план свих осталих команданата батаљона у својој дивизији. Он мора бити спреман да отпочне извршавање сваког од тих планова одмах после искрцавања исто као и свог сопственог.“ (Генерал Ј. М. Гавин: „Airborne Warfare”, Washington, 1947 године, страна 90).

стране, то нипошто не значи (као што је већ било поменуто) да се питања садејства први пут решавају тек на уигравању садејства и да, према томе, нису одражена у плановима. Као што смо раније видели, питања организације садејства решавају се кроз читав организациони процес, а основна питања садејства већ су решена у коначној одлуци и допунским наређењима. На основи њих питања садејства се детаљишу за време планирања и улазе и одражавају се у свим плановима. Према томе, може се рећи да су планови плод организације садејства, а уигравање садејства плод планова.

У вези с тим поставља се и питање планске таблице боја. Сврха планске таблице боја у томе је да општевојном команданту за време динамике служи као потсетник за руковођење борбом и командовање појединим родовима и елементима борбеног поретка. Ако је сврха планске таблице боја таква, онда у том документу морају бити формулисани задаци потчињених, који су брижљиво проверени кроз призму њиховог садејства, а то се може постићи само као резултат уигравања садејства. Због тога и говоримо о њој као о типичном документу садејства. Зато се планска таблица боја саставља после завршеног уигравања садејства и претставља концизан извод из свих планова који су проверени за време уигравања садејства. Због тога је и погрешно тражити да се она саставља пре уигравања садејства или чак и пре почетка разраде планова. Она се такође не сме сматрати као помоћни докуменат, који после донесене одлуке треба да олакша рад на изради планова. У том циљу никаква планска таблица боја није ни потребна. За израду планова довољна је одлука са допунским наређењима и општевојни план, који служи као костур свим осталим плановима по родовима војске.

Често се чују мишљења да је уигравање садејства могуће spojити са командантским рекогносцирањем у једну радњу и изводити их приликом једног изласка на земљиште непосредно једно за другим. Како стоји са таквом могућношћу?

То, пре свега, зависи од тога шта се до момента изласка команданта на командантско рекогносцирање могло урадити у његовом штабу. А шта је дотада урађено? Командант је тек донео своју претходну одлуку, начелници родова војске тек су завршили своје реферате са предлогом за одлуку о употреби родова, планови још нису завршени (њихова израда је тек отпочела и они могу да буду оформљени тек по дефинитивном устаљивању одлуке на земљишту), а, што је најважније, потчињени још уопште нису укључени у задатак, пошто ће се њихово укључивање извршити тек у току командантског рекогносцирања. Чак, када би се они већ и укључили на претходну одлуку претпостављеног, они не би били у стању да до командантског рекогносцирања претпостављеног донесу своју одлуку и да израде своје планове, пошто се између претходне и коначне одлуке претпостављеног никад не може предвидети такав велики размак времена. На крају, ако би постојала и могућност да потчињени дођу на командантско рекогносцирање претпостављеног команданта са својим коначним одлукама и разрађеним плановима, и ако би тај принцип усвојили и за ниже инстанце, све до најнижих, дошли бисмо до апсурда да ниже инстанце доносе своје коначне одлуке пре но што то учини претпостављена инстанца. Из свега изложеног излази да се уигравање садејства, како је овде замишљено, не може вршити заједно са командантским рекогносцирањем. Ово у првом реду због тога што ће се на коман-

дантском рекогносцирању тек донети основне одлуке о организацији садејства, а општевојни план и планови по родовима војске, као и одлуке и планови потчињених, у ово време још не могу бити готови.

Уствари, захтев да се уигравање садејства проводи заједно са командантским рекогносцирањем објективно претставља негирање уигравања садејства као радње, а и потцењивање организације садејства као целине. Такав захтев значи да се уигравање садејства редуцира на оно одлучивање о питањима садејства, које се и онако увек мора вршити за време командантског рекогносцирања (а о чему је у почетку овог чланка говорено). Међутим, чак и ако би се уигравање садејства на тај начин svelo само на одлучивање о питањима садејства, форма оваквог спајања уносила би непријатну збрку у технику спровођења командантског рекогносцирања. По таквом предлогу командант би најпре, прелазећи од једне радне тачке на другу, доносио своје одлуке (а да не мисли и одлучује по питањима садејстава!), и на крају их сажео у своју коначну одлуку (усмену борбену заповест), док би у другом делу рекогносцирања још једанпут на истим радним тачкама (пошто садејство мора бити организовано на земљишту) мислио и доносио одлуке по садејству. И на први поглед јасно је да такво одлучивање о задацима, без улажења у проблеме садејства, не може дати никакве гаранције о њиховој правилности и целисходности. Напротив, може се мирно претпоставити да ће таква одлука бити непотпуна, па чак и погрешна. Из свега тога можемо извући закључак да одлучивање о задацима у току рекогносцирања мора бити временски и просторно здружено са одлучивањем по питањима организације садејства у обиму који организациони процес на том степену свог развоја дозвољава.

Већина оних који се залажу за спајање командантског рекогносцирања са уигравањем садејства грешу у томе што изједначава организацију садејства са његовим уигравањем, замењујући решавање питања садејства приликом доношења коначне одлуке са провером и уигравањем свих борбених дејстава кроз призму садејства после завршеног планирања боја (операције). Због тога се и могло десити да је генералмајор Обрадовић, у већ поменутом чланку, дошао до неоправданог закључка да би, у случају поделе тих двеју радњи, постојала два командантска рекогносцирања са истом садржином.¹⁾ Вероватно је тој збрци допринео и несретни термин „организација садејства на земљишту“, који баш и због тога предлагемо да се замени.

Такође постоје мишљења да командантско рекогносцирање и уигравање садејства на земљишту треба вршити заједно у нижим јединицама (до пука закључно), а одвојено у вишим (почев од дивизије). У досадашњим излагањима дошли смо до закључка да у условима које смо поставили за разматрање овог питања, уигравање садејства претставља радњу која у знатној мери доприноси солидности организационог процеса. А кад је то тако, онда се поставља питање: зашто то не би чиниле и ниже старешине ако за то имају могућности?

Да видимо те могућности на примеру једног стрељачког батаљона који напада на непријатељску позициону одбрану (коме ће скоро редовно претходити смена јединица). У том случају, командант батаљона ће издати своју

¹⁾ „Војно дело“ бр. 2, 1950 г., стр. 60, став четврти и последњи.

борбену заповест најкасније Д-2 после подне (јер се смена врши ноћу Д-2/Д-1). Издавању његове заповести присуствоваће командири стрељачких чета, старешина тенковске јединице за подршку батаљона (ако је буде било), старешина артиљериске јединице, итд. Сутрадан, тј. на дан Д-1, командири чета, водова и одељења издаваће своје заповести. Тешко је замислити команданта батаљона који у току тога дана не би прикупио своје командире чета и старешине родова војске који подржавају његов батаљон и са њима (пошто су већ донели своје одлуке за претстојећи напад) још једанпут уиграо садејство и проверио извршене припреме. На тај исти начин и команданти пукова могу за то да нађу потребно време.

Из наведеног примера види се да питање времена ниуколико не може да упливише на потребу укидања уигравања садејства у нижим јединицама. На другој страни, „спајање“ обеју радњи у нижим јединицама повезано је са свима недостацима који су горе поменути и оно, уствари, претставља негирање (а не спајање) уигравања садејства у тим јединицама са свима штетним последицама по солидност припрема за почетак боја.

Против уигравања садејства, као посебне радње у организационом процесу, износи се и разлог да оно продужава организациони процес, а тиме и припремни период операције (боја). Другим речима, избацивањем те радње (односно њеним спајањем са командантским рекогносцирањем, што је у суштини једно те исто), тобоже, пружала би се могућност знатног скраћивања организационог процеса, а тиме и читавог припремног периода, чему би требало тежити због перспектива да ће се будући рат развијати много бржим темпом и да ће и припреме за операције (бојеве) бити знатно краће.

Оставимо засада по страни питање да ли ће у будућем рату припремни период за поједине операције (бојеве) бити краћи него у прошлом рату. У сваком случају, трајање припремног периода зависиће, у првом реду, од могућности концентрације и развоја трупа и материјалних средстава, а то ће и у будућем рату, свакако, претстављати знатне тешкоће. Међутим, то не значи да ће дужина трајања припремног периода зависити само од материјалне припреме операције. Безусловно ће на његово трајање утицати и потреба за њеном солидном организацијом. Ако је операција добро материјално обезбеђена, то не значи да она може и отпочети без добре организације, тј. без доброг планирања и уигравања штабова. Чак можемо тврдити да се операција, ако је добро организована, може успешно извршити и са мање материјалних средстава.

Из наведених разлога сматрамо да на време трајања припремног периода, у сваком конкретном случају, треба гледати као на дату чињеницу. То време, у првом реду, одређују могућности материјалне припреме операције и оно не сме да буде краће но што траже потребе организације, које су доста велике у условима наступања са пробојем позиционе одбране.

Пошто је трајање припремног периода предодређено таквим материјалним условима припреме, — да ли је потребно скраћивати организациони процес и завршити га пре но што је одређен дан почетка динамике? Очигледно, за такво скраћивање нема никаквог разлога, јер са њим ништа не добијамо. Такво скраћивање не би ниуколико утицало ни на борбено обезбеђење припремног периода, јер се та питања решавају претходним наређењима већином независно од замисли претстојећег наступања. Поред тога, такво

скраћивање организационог процеса до најнижих јединица немогућно је, пошто се стрељачки батаљони, по правилу, смењују тек ноћу Д-2/Д-1, тако да се много раније и не могу укључити у организациони процес. Из свега наведеног можемо извући закључак да нема никакве потребе тежити ка скраћивању организационог процеса на мањи временски размак него што диктирају материјалне потребе припреме. Јасно је да ће у другим условима, на пример, у одбрани кад се очекује скори напад непријатеља, или у наступању на брзо припремљену непријатељску одбрану ствари друкчије изгледати, пошто ће организациони процес трајати мање од времена које важи за услове које смо поставили у овоме чланку.

Због тога се нипошто не бисмо могли сложити с тим да се из организационог процеса изабаци тако важна радња као што је уигравање садејства, и то из разлога „тражења времена“ и „скраћивања трајања организационог процеса“. Припремна етапа у армиској наступној операцији са пробојем непријатељске позиционе одбране може трајати различито време,¹⁾ што зависи, у првом реду, од могућности њене материјалне припреме. Ако су такве могућности веома повољне, припремна етапа може бити и веома кратка. Међутим, скраћивање организационог процеса при томе се не постиже избацивањем појединих радњи (а поготово не тако важне као што је уигравање садејства), већ скраћивањем времена за сваку посебну радњу.

У вези са тим погрешно је и мишљење да претпостављене инстанце немају времена за спровођење уигравања садејства. Макар колико скраћивали такав организациони процес, време за уигравање се увек нађе. Ниже јединице ће га наћи барем последњег дана, када јединице већ морају посетити полазни положај. Више јединице ће га наћи у време када ниже врше свој организациони процес (јер уколико је јединица виша, утолико је она раније завршила поједине радње да би се ниже јединице могле укључивати у процес). То значи да више јединице пре почетка наступања увек имају извесно слободно време које може бити искоришћено за уигравање садејства. Према томе, избацивањем уигравања садејства не бисмо ни за један час скратили трајање организационог процеса, већ бисмо само оно време, које је објективно ту, учинили бескорисним. Због тога су закључци о уштеди времена, до којих је дошао генералмајор Обрадовић у свом поменутом чланку, неоправдани.²⁾

Такође се поставља питање да ли треба остављати више времена за уигравање садејства нижим или вишим јединицама. Ниже јединице имају мањи фронт наступања (мање времена троше на пребацивање на радне тачке), на уигравању садејства присуствује мањи број учесника (обично је присутан мањи број претставника родова војске) и на уигравању се расправља о мањем броју питања. Због тога се намеће закључак да ниже јединице требају и мање времена за ову радњу. Више јединице, међутим, са ширим фронтом наступања, већим бројем учесника и ширим кругом питања (не треба губити из вида да код пробоја позиционе одбране и више инстанце улазе у многа веома детаљна тактичка питања), траже и више времена за ту радњу. Поред тога, треба узети у обзир да више јединице ово уигравање често спроводе делимично на командном месту, по картама или на рељефу (понекад и по ме-

¹⁾ „Војно дело“ бр. 3, 1949 г., стр. 33—69.

²⁾ „Војно дело“ бр. 2, 1950 г., стр. 60, последњи став и стр. 61, први став.

тоду мале ратне игре), а делимично на земљишту, на правцу главног удара, што све изискује знатно више времена. Као што је већ показано, за ту радњу више јединице нису ни у каквој оскудици времена, пошто им се, после готовости њихових планова, ствара довољно слободног времена које могу користити у ту сврху.

Најзад, појављује се гледиште да уигравање садејства, као посебну радњу у организационом процесу, треба вршити само у рату, а не и у мирнодопској обуци старешина и штабова, јер она, тобоже, претставља истоветно занимање са командантским рекогносцирањем.¹⁾

Ако се на командантском рекогносцирању и уигравању садејства изводе исти послови, по истим питањима и методски на исти начин, онда је то погрешна пракса и неразумевање радње уигравања садејства на земљишту. Природно је да су таква занимања, због тако погрешне праксе, морала бити досадна и да су, уствари, претстављала поновљено занимање командантског рекогносцирања. Таква погрешна пракса, јасно, не може послужити за доказ да се наш старешински кадар не треба у мирно време да обучава у спровођењу те радње, а још мање може служити као доказ да је таква радња непотребна у ратним приликама.

Раније смо објаснили технику извођења уигравања садејства у ратним приликама. Ово занимање у мирнодопској пракси може се изводити по методу мале ратне игре у којој је један од слушалаца у улози општевојног команданта, а остали у улогама начелника родова дотичне инстанце и потчињених општевојних команданата. Слушалац у улози општевојног команданта поставља питање и тражи одговор о дејству потчињене општевојне јединице и појединих родова у једној одређеној фази наступања. Општевојни командант (слушалац) прати излагања, даје поједине допуне, указује на недостатке и исправља их. За разлику од занимања по командантском рекогносцирању — где општевојни командант (слушалац) поставља задатке, а потчињени (остали слушаоци) слушају, траже објашњења по нејасним питањима, саветују и предлажу, — овде потчињени команданти и начелници родова излажу рад своје јединице (рода), а општевојни командант слуша, проверава и по потреби интервенише. Такође и поједини команданти (начелници) стављају потребне примедбе и траже објашњења по питањима која излажу упитани начелник рода или потчињени општевојни командант. Овако припремљена и изведена занимања могу да буду врло интересантна и жива. У њима слушаоци још једанпут пролазе читаво градиво о доношењу одлуке и планирању, овог пута кроз призму садејства по линијама и времену. То им уједно служи и као најбоља припрема за следећа занимања по динамици. Према томе, нема никаквог разлога да се уигравање садејства не ради у мирнодопској обуци старешина и штабова. Ово, пре свега, зато што основни принцип у обуци треба да буде: учити онако како ће се ратовати.

¹⁾ „Војно дело“ бр. 2, 1950 г. стр. 60, став четврти.

Генералмајор БОЖИДАР КРАУТ

О НЕКИМ НОВИНАМА У РАТНОЈ ТЕХНИЦИ И ДОСТИГНУЊИМА НЕМАЦА У ДРУГОМ СВЕТСКОМ РАТУ

Као што су проналасци ватреног оружја, железница и телеграфа изазвали дубоке промене у тадањим концепцијама вођења рата, исто тако можемо очекивати да ће савремена техника и нови проналасци који тек претстоје, у вези с гигантским развојем производних снага, испољавати огроман утицај на ратну вештину, борбена дејства и организацију савремених армија. Због тога техника сваким даном постаје све важнији фактор у рату.

Снабдевање савремене технички добро опремљене армије, у веку механизације и моторизације, захтева огромну војску у позадини и у индустрији, тако да се смањују ефективни оперативне војске. Због тога се појављује неопходна потреба да се борци на фронту делимично замењују машинама да би се надокнадно смањени бројни састав јединица, дајући им у исто време велику ударну снагу, ватрену моћ и покретљивост.

Техничке новине, које утичу на борбена дејства само у тактичком смислу, као и оне које доводе до примене крупних и масовних нових ратних средстава и изазивају веће промене у оперативним па и стратеским дејствима, непрекидно развијају војну науку и ратну вештину. Оне су у прошлости изазивале и нове начине вођења рата, као, на пример, подморнички и хемиски рат, а сада прети „тотални“ рат уз примену атомске енергије, ратних супердалекометних оружја са путањама кроз стратосферу, оружја „робота“, итд.

Данас се свуда подвргавају свестраној анализи сва ратна средства и сви начини њихове употребе и на основу искустава и резултата нових научних истраживања грозничаво се ради на усавршавању старих, као и на проналажењу и испитивању нових борбених средстава. При томе се тежи: да се омогући њихова масовна и релативно лака производња и употреба; да се постигне њихова што већа ватрена моћ (брзина гађања, пробојна и рушећа моћ, што већи домет); да буду што покретљивија (брзина кретања, савлађивање свих врста препрека, велика маневарска способност и акциони радиус), да могу створити изненађење код неспремног противника и рат пренети и на дубоку позадину (да се пропагандом, узнемиравањем и безобзирним уништавањем животних центара и артерија, деморалише становништво и онеспособи привреда за ратне напоре).

Борба између зрна и оклопа се продужава и добија све новије и сложеније форме због неслућеног повећања брзине кретања циљева и маневар-

ских способности разних оружја, развоја металургије и разорних материја велике моћи, коришћења нових помоћних средстава за откривање циљева и повећања тачности гађања теле-управљањем пројектилама и другим средствима, као и због широке примене средстава пасивне заштите свих врста.

Употребом нових средстава ратне технике постиже се релативно краткотрајно изненађење, нарочито у земљама са јако развијеном индустријом и науком. Све новине често имају већи морални, но стварни материјални ефекат. Сваком техничком новом средству — чим га упозна — техника је у стању да брже или спорије створи против-средство.

Свако тежи да сачува тајну нових борбених средстава до момента њихове употребе, да би их могао масовно и изненадно употребити и да би постигао што већи ефекат пре него што се пронађу против-средства. То је потребно и због тога што је искуство већ показало да појединачна употреба чак и веома ефикасних нових борбених средстава може бити некорисна (на пример, првобитна употреба бојних отрова и тенкова у Првом, и првих појединачних V—1 и V—2 у Другом светском рату, које су Енглези успели да проуче до танчина пре почетка њихове масовне употребе). С друге стране, нападнути ће морати да спреми такав технички апарат, који ће моћи муњевито да реагира на сваку новину како би пронашао нове техничке противмере и прилагодио форме борбених дејстава.

Пошто развој технике изазива квалитативне и квантитативне промене у видовима и родовима војске, као и у саставу армија, моћи ћемо уочити извесне опште карактеристичне црте садањег стања само ако бацимо један лентимичан поглед на те промене.

Пешадија, као основни род, богато снабдевана аутоматским оружјем, бацачима, артиљеријом, тенковима и средствима везе, поред покретљивости, нарочито је повећала своју ватрену моћ. У вези са тим заострава се проблем снабдевања војске овим оружјем и муницијом, као и проблем њихове унификације, нарочито муниције. С друге стране, сада се тежи да се конструишу што лакша, нарочито брзометна оружја и да се смањи број разних калибара и система, који ће имати што више заједничких елемената. Укратко, тежи се извесној типизацији, која би упростила фабрикацију, снабдевање и обуку војника.

Артиљерија је, поред општег пораста и развоја посебних својих видова, углавном, усавршила своје конструкције, повећала своју тачност гађања и побољшала своју покретљивост применом моторне вуче.

Уопште узев, класичне артиљериске конструкције нигде нису претрпеле битних промена или показале неки значајнији развој. Нешто више учињено је у развоју артиљериских зрна, где се повољним балистичким облицима постигло повећање домета, а увођењем подкалибарских и кумулативних зрна постигла потребна пробојност. У развоју свих артиљериских оруђа карактеристична је тежња, која је изазвана повећањем темпа и дубине операција и потребом прилагођавања артиљерије моторизацији армије и борби са тенковима, да се, поред повећања потребне брзине гађања и пробојности (већа почетна брзина и нова зрна), оруђа свих врста оспособе што више за противтенковско дејство и да се што више повећа њихова покретљивост и брзотетност.

Нове конструкције лаких и покретљивих, тзв. бестрајних оруђа и ракетног наоружања, још су недовољно развијене и због слабе тачности ракетних и малог домета бестрајних још немају услова да угрозе значај и улогу старе класичне артиљерије. Међутим, њихова употреба, важност и даљи развој су потпуно осигурани. Данас бестрајна оруђа долазе у обзир нарочито за блиска отстојања, за ваздушно-десантне јединице, планинске трупе и сл.

Применом ракетних оруђа, као изразитог претставника масовне ватре, развој артиљерије добио је нови импулс. Иако имају мању тачност гађања, она могу бити веома ефикасна и јаког моралног дејства, ако се правилно и масовно употребе за гађање просторија, тако да величина циља одговара слици растурања. Она су нарочито погодна за замагљивање, за хемиска, запаљива и слична дејства и уствари претстављају само допуну, а не замену класичне артиљерије, тако да је неумесно њихово упоређивање. Добра им је страна што су лагана, лако покретљива и јефтина.¹⁾

Минобацачи су у прошлом рату нашли широку примену и одиграли важну улогу у борбеним дејствима. Почев од лаких минобацача калибра 50, 60, 81 и 82 мм, средњих од 107 и 120 мм, тешких од 150, 155, 210, 254 и 280 мм па до најтежих од 914 мм (амерички) за посебне задатке, сви се одликују стрмом путањом и релативно малом тежином. Погодни су за борбене задатке на мањим даљинама.

На помолу је нова артиљерија на бази вођених ракетних зрна (употреба са земље против далеких циљева на земљи), која би продужила артиљериске путање, проширила тактичку дубину операција и умногоме одманила ваздухопловство.

Примена електро, односно радарске технике у артиљериским средствима извиђања и упаљачима артиљериских зрна, такође, претставља значајан корак у развоју артиљерије. Помоћу инфра-црвених зракова артиљерија је већ у стању да и ноћу врши осматрање на даљине од 500—4000 м, тако да су се услови њеног ноћног дејства знатно побољшали.

Уређаји за откривање циљева помоћу рефлектора за инфра-црвене зраке, детектори, инфра-црвена и ултра-виолетна фотографија, телевизија, итд., дали су повољне резултате и на даљинама преко 10.000 м.

Применом специјалне опреме и пешадија ноћу може да постигне дневну видљивост на блиским отстојањима до око 200 метара, тако да се стварају нови услови за њена борбена дејства и за употребу ватре ноћу. Такве могућности створене су и за возаче тенкова, аутомобила и других возила, без употребе фарова.

Ноћна кретања колона, која су до скоро била доста сигурна, могу се осматрати из авиона помоћу инфра-црвених зракова и откривати помоћу радарских уређаја, ако се ради о већим масама гвожђа и челика, а у вези с тим

¹⁾ У поређењу са класичном артиљеријом ракетна оруђа и њихова муниција су знатно лакши, али имају мањи домет — свега 2—9 км (на пример: тежина 105 мм хаубице износи 1900 кг, а њеног метка 20 кг, од којих 1,8 кг, експлозива; ракетно оруђе 114,3 мм, које има 24 цеви, тешко је свега 550 кг, са зрнима тежине по 18 кг — од којих 1,9 кг експлозива). Амерички дивизион 114,3 мм има 36 оруђа, свако по 24 цеви, тј. салву од 864 зрна за 11 секунди.

Из прошлог рата позната су немачка бестрајна оруђа 75 и 105 мм, а у испитивању су била оруђа 150 мм и 280 мм, док су Американци имали оруђе 57 мм, као најмање.

и изненадно напасти вођеним пројектилима и другим средствима. С друге стране, пронађени су разни премази, тј. заштитни слојеви, који штите од радарског извиђања, затим разна антирадарска средства за заштиту и обману, као и хемиска средства за импрегнацију тканина, која неутралишу инфра-црвене зраке. Сва ова средства данас су предмет студије и опита у свим савременим армијама, па се на њих мора рачунати у будућности.

Моћан развој технике знатно је повећао велику масовност, ударну снагу и маневарску способност тенковских јединица тако да су операције добиле бржи темпо и већи замах.

Поред омасовљавања и техничког усавршавања својих мотора, наоружања и осталих уређаја тенкова и знатног побољшања њихових маневарских и борбених својстава, нису постигнуте неке битне конструктивне промене, а изгледа да се не могу ни очекивати у скорој будућности. Досада су се развиле разне варијанте оклопних кола: тенкови разних видова (тешки, средњи, лаки), тенкови амфибије, тенкови за чишћење мина, за полагање мостова, самоходна оруђа, итд. У сваком случају, даљи развој оклопних оружја биће у знаку борбе између све моћнијег противтенковског оружја и оклопа тенка и тежње да се поред што моћнијег наоружања тенкова у исто време постигне њихова што већа брзина, покретљивост и акциони радиус. Сем тога тражиће се, вероватно, даље усавршавање маскирних средстава заштите од радарског извиђања и откривања инфра-црвеним зрацима као и могућности успешнијег кретања без светлости. Чине се покушаји у примени нових метала велике отпорности и мале специфичне тежине, као и комбинације оклопа са разним заштитним слојевима. Тражи се решење и у конструкцији мотора велике моћи и без лупе, а са малим утрошком горива. Врше се пробе монтирања на тенкове бацача пт граната и мина, ракетних оружја, пламенобацача и средстава заштите од кумулативних зрна. Сада се испитују тешки тенкови од 60—70, па и од 100 тона (са оруђима калибра 90—152 мм), који се, како изгледа, неће моћи уврстити у органски састав оперативних јединица, већ ће се употребљавати у zgodним приликама за посебне задатке.

Нова инжињерија карактерише се широким коришћењем свих техничких тековина и новина на цивилном сектору, нарочито на пољу моторизације и механизације, које се прилагођавају војним потребама. Применом машина, компресора, моторних тестера, булдожера, мешалица и дробилица, моторних пловних средстава и ауто-транспортом материјала, омогућена је знатно већа брзина и обимност инжињерских радова. Све већа потреба за добрим и солидним комуникацијама и мостовима велике носивости изазвала је пораст улоге и важности инжињерије за обезбеђење савремених операција. Појавиле су се и значајне нове конструкције војних мостова и средстава за форсирање водених препрека, међу којима нарочито треба истаћи америчку конструкцију универзалних војних мостова типа „Beyli“.

У развоју ваздухопловства уочава се непрекидно повећање брзине лета, која је, после исцрпљених техничких могућности клипног мотора и елисе, преласком на примену млазног мотора, достигла надзвучне брзине. Услови савремене борбе и потреба за надмоћношћу у ваздуху водили су развој ваздухопловне технике ка све већем и моћнијем наоружању. То се постигло нарочито применом масовног ракетног наоружања поред митраљеза, топова и бомби. Услови безбедности лета и постизања изненађења водили су ка све већој моћи

пењања и лета на великим висинама и под тешким атмосферским условима без спољне видљивости. С друге стране, повећање дубине операција и проширење дејства на јако удаљене циљеве, захтевало је све већу носивост, односно све већи акциони радиус, а примена радарских уређаја, прецизних нишанских справа, фото- и других уређаја омогућили су сигурно откривање циљева и навигацију, као и успешну употребу наоружања. У даљем развоју постоји и тежња да се, у циљу чувања особља чије је школовање дуго и скупо, што шире примењује аутоматско управљање.

Поред широке примене аутотранспорта у Другом светском рату и после њега, уведен је и авио-транспорт у ширем обиму.

Савремени транспортни авиони (за транспорт, за вучу једрилица, десантни) могу да пребацују и снабдевају комплетне дивизије са целокупном опремом и наоружањем на веома велика отстојања.¹⁾ Снабдевање Берлина авио-транспортом у пролеће 1949 године, када је дневно пребацивано око 8.000 тона разног материјала, доказало је да је данас могуће пребацивање и снабдевање ваздушним путем читавих армија. У тежњи да сваку јединицу са својом целокупном опремом и наоружањем могу пребацивати авио-транспортом, Американци прилагођавају тежину и облик опреме и примењују нове легуре алуминиума које имају особине квалитетног челика. На тај начин, авио-транспортне и ваздушнодесантне јединице ће убудуће несумњиво имати још већу примену и важност. Оне отварају нове видике за вођење операција у којима ваздушнодесантне јединице могу извршавати задатке самостално, или у заједници са осталим сувоземним или поморским снагама.

Средства за везу довољно су усавршена у току Другог светског рата, тако да омогућавају извођење и најсмелијих маневара, а њихово усавршавање и даље траје.

Укратко, досадашњи развој ратне технике довео је до повећања темпа и дубине операције, односно до проширења граница војишта и бојишта, а даљи развој показује исте тенденције.

Изненађење је могуће постићи и са старим познатим средствима, ако се употребе вешто, масовно и неочекивано. Такође је могуће да се нека средства, која су у прошлом рату била употребљена као недовољно испитана и недовољно усавршена или су невешто и неправилно коришћена, па су се показала као неефикасна, поново појаве у следећем рату као усавршена и ефикасна. Зато је потребно да се сва ратна средства која су била већ употребљена у минулом рату подвргну свестраној анализи. Таквом анализом треба доћи до закључака о томе, која од њих имају изгледа на развој, која могу испољити и већи утицај на будућа ратна дејства, а која се могу посматрати само као технички куриозитет, пропагандни материјал, и тсл.

Пошто се ратна техника свакодневно и непрекидно усавршава и развија, није препоручљиво, нарочито за индустријски слабо развијене земље, да се у потпуности припреми ратна резерва, тј. огромна маса средстава која за-

¹⁾ Поједини типови авиона могу да понесу по 42, 60 или 122 војника или камјон од 2,5 тоне и хаубицу 105 мм, лаки тенк М-24 или булдожер, итд. За мале аеродроме примењују се јуришни транспортни авиони за пренос падобранаца и вучу једрилица. Хеликоптери-транспортери, са носивошћу од 3—4 тоне и 40 војника, омогућавају лако савлађивање препрека (водених, планина, теснаца, итд.).

хтева рат, зато што разна средства брзо застаревају и што сам рат изазива све нове и нове потребе и промене.

С друге стране, до масовне производње води дуг пут (од неколико месеци до неколико година) почев од научних радова и истраживања, кроз конструкторске бироје, прототипске радионице, опитне полигоне, дотеривања и исправке, припреме масовне производње и проверавања у вези са овлађивањем технолошким процесом итд., па до обучавања људи у руковању и употреби. Тај дуги процес и пут до масовне производње онемогућио је Немцима да у току рата на време употребе читав низ дуго припреманог оружја, у које су полагали велике наде још и онда, када је већ цео свет сматрао да је њихова војна ситуација безизлазна и да је даље одуговлачење рата бесмислена лудост. Многа од тих нових оружја била су у завршној фази израде, тако да је завршетак рата спречио њихову масовну употребу.

Данас све државе чувају као војну тајну своја искуства, закључке и смернице за будући развој своје ратне технике и грозничаво раде на усавршавању својих оружаних снага и ратне технике, ангажујући на томе послу хиљаде научника и техничара. О томе се могу дознати само фрагментарни подаци или мишљења појединица, дата у дозвољеним границама. При таквом стању ствари могу се само назрети извесне тенденције, а много теже и стварно стање и достигнућа на пољу истраживачке делатности у ратној техници у појединим земљама.

Међутим, тајни радови Немаца до завршетка Другог светског рата постали су највећим делом ратни плен Савезника, нарочито САД и СССР, тако да их даље истражују и усавршавају за своје потребе. Многа од ових „тајних“ оружја углавном су позната светској јавности, тако да се на основу њих данас може назрети којим путем иде развој ратне технике уопште. Немачка, као индустриски јако развијена земља са великим ратним и милитаристичким традицијама, са тенденцијама да својом огромном ратном машином загосподари светом, није жалила никакве жртве за опрему своје ратне машине првокласном техником. Она је, доласком нациста на власт, у ту сврху ангажовала не само огромна материјална средства, већ и десетине хиљада научника и инжињера високих квалитета. С обзиром на то и на предности у времену, које су Немци имали у односу на остале државе, може се претпоставити да њихове замисли и достигнућа још и данас претстављају основу за истраживачке радове и усавршавања код свих бивших савезника — наследника, па могу у извесном смислу послужити и као општа оријентација за блиску будућност.

Немци су постепено увиђали, нарочито после Стаљинграда, да могу победити само ако примене потпуно нова ратна искуства и методе, против којих Савезници неће имати одбране. Зато су уложили све напоре да што пре масовно произведу нова средства (која су већ давно била лабораториски израђена) и да, пре свега, поврате надмоћност у ваздуху у Европи. Неки од тих проналазака били су 1943 године у фази прототипова, а други тек у цртежима. Да би убрзали фабрикацију, Немци су предузели низ мера. Они су били присињени да прилагоде своју индустрију новим задацима на рачун редовне ратне производње, баш у оно време када је њихова територија била изложена свакодневним бомбардовањима, када је њихова авијација морала да се повлачи пред надмоћном савезничком авијацијом и када су Савезници

почели да избацују из својих фабрика десетине хиљада тенкова, авиона и других ратних средстава и када су поново загосподарили морима.

У таквој ситуацији, Немци су водили борбу за добитак у времену по сваку цену, предвиђајући повлачење и у саму Немачку, тј. све дотле док „тајна оружја“ не буду произведена у довољним количинама.

Савезничка победа и завршетак рата спречили су масовнију употребу ових оружја у рату, тако да је данас немогуће оценити њихову стварну стратегиску вредност. Изгледа да је Немцима било потребно још око 8—10 месеци до остварења масовне производње нових оружја, која су рађена по елементима на више међусобно удаљених места, док су монтаже вршене опет на другом месту. Нема сумње, да је закашњење у масовној производњи „новог“ оружја проишло и отуда што су Немци веровали да ће рат победоносно завршити и без тих средстава, тако да су за извесно време истраживачки рад запоставили у том правцу, а оријентисали све напоре у смислу захтева „муњевитог рата“.

Овде ћемо летимице приказати неке најважније нове конструкције и проналаске немачке ратне технике на мору, копну и у ваздуху, јер се слободно може тврдити да данас претстављају базу за даљи развој најразноврснијих типова оружја, и да заиста уносе извесну револуцију у досадањим концепцијама.

Немачка је, поред осталог, усмерила своја научно-техничка истраживања у правцу изналажења средстава за спречавање поморског саобраћаја Савезника и остварење економске блокаде енглеске метрополе. У том циљу Немци су се оријентисали на вођење ефикаснијег подморничког рата. Они су 1941 године у сва мора упутили своје подморнице (око 300) које су сејале магнетске и друге мине, тако да је већ 1942 године енглеска трговачка флота месечно губила око 800.000 тона бродског простора. Но 1944 године Немци су израдили још око 1300 нових подморница, али је „R.A.F.“ напоскон постао њихов озбиљан противник. Подморнице су у зароњеном стању могле да плове свега 150 км, тако да их је авијација патролирањем на морским путевима на тако малом простору могла сигурно открити и уништити. Осим тога авијација је могла откривати подморнице по месту матичних бродова који су служили за снабдевање неколико подморница, да се ове не би морале враћати у своје базе. Због тога је убрзо остварена тежња да се подморнице осамостале, да се повећа њихов акциони радиус за пловидбу у зароњеном стању, да се скрати време роњења и повећа дубина роњења преко 200 м. У том циљу примењен је Дизел-мотор за возњу под морском површином, а применом новог уређаја — два тзв. „Schnorkel-a“ (као сурле — дуге вертикалне дупле цеви на преклапање) — подморнице су могле да остану читаву седмицу дана под водом, те их тако зароњене ни радар на савезничким авионима и бродовима нису могли открити. Сем тога, немачке подморнице су опремљене редуцираним Fu.M.B, а касније и модернијим уређајима, који су откривали противничке авионе на довољној даљини. Саве подморнице биле су грађене од неметалних материјала који су штитили од радара. У циљу обмане широко су коришћена разна пловећа антирадарска средства. Ове мере су само донекле продужиле живот подморница типа „7“ и „9“.¹⁾ Нова конструкција подмор-

¹⁾ Тип „7“ од 517 тона, са радиусом од 20.000 км; тип „9“ од 740 тона, са брзином од 40 км/час.

ница „21“ (1 серија пуштена 1945 године) имала је нове, такорећи револуционарне карактеристике — постигнута је брзина под водом од 18 чворова¹⁾ (дотада 7—9) при 1600 тона запремине. Зароњена подморница могла је да пређе под водом 500 км и да зарони на дубину до 400 м, док је акциони радиус износио око 30.000 км. У првој половини 1945 године требало је пусти у море око 200 оваквих подморница, чија је монтажа трајала 19 дана, а вршена на 8 места. Исто тако, 1945 године била је већ доведена до сервиске производње нова подморница са хемиским погоном (енергија ослобођена извесним хемиским реакцијама), која је постизала брзину око 32 чвора.

У очекивању напред наведених нових подморница, Немци су у међувремену (1944) створили читаву серију малих једноседних и двоседних пловних објеката, као неку средину између подморница и „живог торпеда“.²⁾

Извесну прекретницу у историји наоружања претставља појава серије нових немачких оружја познатих под ознакама „V“. Она је обележена употребом реактивних мотора, чиме је, вероватно, отворен пут за стварање нове врсте будуће далекометне и противавионске артиљерије са „зрнима-роботима“ — вођеним и контролисаним у току лета кроз ваздух, као и нових ваздухопловних и других конструкција.

Нешто после почетка инвазије у Нормандији (15 јуна) Лондон и Јужна Енглеска били су изложени бомбардовању дотада непознатим оружјем, које су Немци назвали „V—1“, што је имало да наговести почетак серије нових изненађења. Ово је уједно имало да охрабри немачки народ и војску, а да деморалише Савезнике и становништво окупираних земаља. Међутим, ово ново оружје уствари није било нарочито опасно, имало је слабу тачност погађања и само по себи је било осетљиво, јер је имало брзину 640 км/час, тј. мању од енглеских ловаца који су их лако могли обарати.³⁾

¹⁾ чвор = једна наутичка миља = 1852 м.

²⁾ Ови објекти, такозвани „морски пси“ или „цепне подморнице“ (по 16 тона), поред мина носили су по два торпеда и имали су акциони радиус око 500 км. Иако малих димензија (1,80x12,00x1,60), ово оружје било је опасно и ефикасно, јер је нападало из непосредне близине, а зароњено до 50 м могло је да чека плен у заседи. Међутим, ово оружје је закаснило, јер је у малом броју употребљено тек пред завршетак рата, а у припреми су биле још две сличне врсте типа „Молх“ и типа „Бибер“.

³⁾ „V-1“ уствари је био авион-робот, сличан остацим авионима са мотором (цев-цилиндр) монтираним изнад репа. Елиса му није служила за погон, већ за мерење брзине (далјине), док је у трупу био смештен погонски материјал (компримирани ваздух и гориво), команде и уређаји за управљање. Имао је размере 7,85 м x 5,40 м и тежину око 3.000 кг са 1000 кг експлозива. Услед сукцесивних експлозија он је ноћу обележавао своју путању светлећим трагом. Приликом пуштања са лансирних рампи, постављених дуж обале (нарочито у рејону Calais-а и Dieppe-а) полукружно око Лондона на отстојањима 140—200 км, требало је да се најпре бомби саопшти полазна брзина од 250 км/час избацивањем помоћу пнеуматичког топа, да би потом прешла на сопствени погон.

Кружни распоред ватрених положаја (ради концентричне ватре) имао је за циљ да се развлаче непријатељске ваздушне снаге и да се отежа постављање ваздушних баража. Висина лета бомбе, око 500 м, одржавана је помоћу уграђеног жирскопа, повезаног са висинским кормилом. На одређеном отстојању елиса је аутоматски прекидала довод горива, тако да је бомба пикирала на земљу и експлодирала помоћу контакта и детонатора, који су били распоређени на кљуну, трбуху и на крилима. Сатни механизам за паљење имао је улогу да спречи да бомба падне неоштећена у руке противника, а што се ипак догодило.

До 1 августа 1944 године на Енглеску је бачено укупно 500 ових бомби, у току августа још 2.730 (од којих је око половина успут уништена), а већ у септембру пуштане су заједно са бомбама V—2. Доцније, после евакуације постројења за пуштање бомби са обале, на луку Анверс (базу искрцаних савезничких трупа) избачено је још око 5.000 V—1 и око 1.700 V—2.

Бомбардовање овим новим оружјем имало је веће дејство (нарочито морално) него масовно бомбардовање авијацијом због дугог трајања и потребе за непрекидним стањем приправности становништва и ПА одбране, што је ангажовало и везивало хиљаде ловачких и бомбардерских авиона.

Вероватно је да ће V—1, уз извесна усавршавања, остати у употреби и у будућем рату, јер бивши Савезници располажу њиховим конструктивним подацима, а и самим конструкторима. Први његови примерци били су произведени у совјетској окупационој зони у Аустрији.

Прва бомба-ракета V—2 која је са даљине од 270 км пала на Лондон 8 септембра 1944 године начинила је рупу пречника око 15 метара и проузроковала велико рушеће дејство око места експлозије. Као високо достигнуће технике она је Немцима послужила као основа за развој читавог низа других нових оружја — њених варијанти. Истраживачки рад (на отоку Usedom, совјетска окупациона зона) отпочет је још 1937 године (проф. В. Браун). Инсталације за машине тада су коштале око 300,000.000 РМ. 1943 године центар за истраживање, у коме је радило много научника и техничара, тешко је бомбардовало 600 бомбардера, тако да је претрпео знатну штету од рушења и пожара и изгубио велики број научника. После његове рестаурације Немци су створили још један центар у Kugshafenu. Енглези су први заузели овај центар, али они су још 1944 године успели да из Шведске пребаце у Енглеску једну неоштећену бомбу V—2 и да је испитају месец дана пре но што је употребљена против њих.¹⁾

¹⁾ Иако је бомба V-2 као и V-1 грађена на принципу реактивног мотора, код ње је примењивано ново гориво — метил-алкохол и текући кисеоник — које је независно од спољне атмосфере. Бомба има компликовану конструкцију, личи на цилиндар аеродинамичне форме (због надзвучне брзине) са јако зашиљеним врхом и четири крила у виду стабилизатора (команде) на задњем делу. Размере су јој 14,00 x 1,70 м, а тежина око 13 тона (од тога 9 тона горива и једна тона експлозива); у својој утроби има читав сплет уређаја: 2 жироскопа, турбине, пумпе, електромоторе, аутоматске хидрауличне команде, трансмисије, радио уређаје, резервоаре, итд. Телекоманда (радио-примо-предајник) омогућава мерење и контролу брзине, прекид довода горива, покретање команди, и сл. У целини, V-2 претставља изванредно прецизан апарат од око 22.000 саставних делова, при чијој су изради коришћене све тековине модерне науке.

Бомбе су обично лансиране ноћу помоћу челичног прстена — постоља, у некој пустој зони. После пушења горивом, послуга се удаљавала на најмање 500 метара, а паљење се вршило из бетонског заклона електричним контактом. После паљења требало је да прођу око три секунде док мотор постигне туражу од 5000/минут и док снага потиска постане већа од тежине бомбе, када би се V-2 дигла у ваздух сасвим вертикално. Азимут путање био је обезбеђен подешавањем једног од два жироскопа, који је реагирао на висини од 25 км и окретом осе мењао правац бомбе, тако да би почела да описује криву путању блиску делу круга. После утрошка горива (прекид довода), бомба би се са окренутим врхом наниже, под нагибом од 45°, даље кретала по путањи као и сваки нормални пројектил, тј. по параболи. Њен практично остварени домет износио је 335 км (теориски 550), а брзина 1550 м/сек (теориски 2065).

У току 1944 године Немци су произвели 7.500 комада V—2, а за 1945 годину било је планирано да се израђује по 1.300 комада месечно. Ма колико прецизно израђена, због компликоване конструкције, бомба још није била довољно испитана, тако да су функције појединих њених делова често отказивале и да је од ње у Немачкој и Пољској, одакле су пуштане, било готово више штете но на самим циљевима. Међутим, у току рата није се против њих могло наћи неко ефикасно средство због њихове велике брзине и висине лета и лаког маскирања места за лансирање.

Немци су предвиђали да ће даљим усавршавањем постићи и аутоматско управљање бомби на изворе топлоте (високе пећи, вароши, фабрике, итд.) на бази инфрацрвених зрачења и одговарајућих детектора.

Осим ових бомби Немци су при крају рата имали још читав низ нових типова летећих бомби у припреми за сериску производњу. Они су рачунали да ће повратити надмоћност у ваздуху и да ће спречити свако надлетање своје територије помоћу бројних нових противавионских средстава (махом ракетне бомбе), која су била предвиђена за масовну производњу у 1945 години.

Из ове серије бомби (нека врста упрошћених варијанти V—2) најпознатији тип, под именом „Reintochter“ (ћерка Рајне), предвиђен је за отсудну одбрану линије на Рајни, дуж које је имало да се постави око 1000 рампи за лансирање. Сматра се да су бомбе типа „R“, „X—4“, „Henschel 298“, „Лептир“ и „Ватрени љиљан“ изазвале читаву револуцију у ПА одбрани.¹⁾

¹⁾ Бомбе „R“ пуштане су помоћу рампи за лансирање и састојале су се из два дела, дужине 3,50 м. После два километра лета, када би бомба добила потребну брзину (погоном барута у помоћном делу), помоћни део је отпадао и бомба је брзином од 1500 км/час продужавала свој пут.

Серија „X“ претставља низ нових конструкција од којих је, например, мала ракетна бомба X-7 од 8 кг била намењена за борбу против тенкова. Ловачки авион Foke-Wulf-190 лансирао је ракетну бомбу X-4 на земаљске или ваздушне циљеве. Бомба је ушла у сериску производњу, а њена основна карактеристика била је у томе, што је после лансирања и даље остајала у вези са авионом помоћу танке наелектрисане жице (одмотавала се са котурова на авиону) да би се тим путем управљала на циљ. Бомба је имала пречник 22 см, дужину 2 м и брзину 100 км/час са светлећим трагом, а сматрало се да је њен погодак готово сигуран. Даљина напада износила је до 6 км, тако да је бомба стизала на ово отстојање за 6 секунди. Употребљено је свега око 100 комада. Бомба Henschel 298 такође је пуштена са ловачког авиона, али није имала жичану везу са њим, већ се аутоматски управљала на циљ помоћу радара. Лансирана приближно у правцу циља, чим би се довољно приближила и са циља (противничког авиона) примила одјек радарског таласа, она би због реакције крилаца усмерила свој лет прецизно на циљ. Бомба Junkers „Лептир“ (доста слична „Henschel-у“) била је предвиђена за пуштање са земље или авиона. Имала је домет 32.000 м, плафон 15.000 м и брзину 965 км/час, а управљана је радио-таласима. Затечено је око 800 комада готових бомби, а три велике серије биле су у току производње. Била је у припреми једна варијанта слична „живом торпеду“ за лансирање на бродове. Feuerhilfe-25 (ватрени љиљан-25) је бомба надзвучне брзине са телекомандом. Била је предвиђена за масовну производњу у јуну 1945 године. Enzian-E-1 је била почетна бомба из нове серије „E“. Она потсећа на „Лептир“ и претставља побољшану конструкцију на основу свих дотадањих искустава. Blohm и Voss (BV-226) су летеће бомбе са крилима, које су без сопственог погона пуштане са извесне висине, па су планирањем, путем теле-управљања, достигале циљ. Израђене од бетона имале су тежину од 700 кг са 450 кг експлозива. Wasserfall („водопад“) је летећа бомба надзвучне брзине, уствари редуцирани V-2, од 3,5 тоне тежине. Њена конструкција је побољшана нарочито новим уређајем за паљење без удара, помоћу теле-управљача и уређаја за аутоматско усмеравање бомбе на циљ, помоћу еха радарских таласа.

За управљање овим бомбама Немци су конструисали радарски диспозитив помоћу кога су из удобне подземне просторије посматрали карту неба угрожене земље, на екрану пратили путање бомби и авиона и помоћу радиоуправљача управљали их на изабране циљеве.

Вероватно је да ће се у будућем рату употребити оваква или још јача оружја или њихова комбинација (летеће и ракетне бомбе пуштане са земље, авиона, бродова, итд.), тим пре што се мора имати у виду да их је лакше производити него авионе, не само у погледу материјала, него и у погледу обезбеђења људског састава.¹⁾

Немци су учинили велике напоре на пољу истраживачког рада у ваздухопловству и ваздухопловној индустрији, нарочито у току самог рата. Огромни и богато опремљени истраживачки центри подизани су на разним местима; велике фабрике (махом у подземљу) биле су развијене у таквој мери да се предвиђало да ће поједина предузећа у 1945 години производити више авиона но укупно сва дотадања енглеска предузећа. Велики број предузећа постепено се оријентисао на фабрикацију оружја и авиона на реактивни погон, ма да се сматрало да авион са елисом има многе предности над авионом са млазним погоном. Они су постигли велике резултате и на пољу реактивног погона. Основни проблем био је у томе да се пронађе гориво одговарајуће вредности и његова правилна примена. Почело се са црним барутом и после низа разних опита дошло се до погодне течности (метанол са хидразином и течни водоник или азотна киселина). У низу нових ваздухоплова и ваздушних оружја може се уочити неколико врло интересантних типова, који својим потпуно новим концепцијама отварају нове перспективе за развој ваздухопловне технике и стварају нове појмове, који немају много везе са класичним авионима. Сусрећемо се, на пример, са ваздухопловним конструкцијама фантастичних брзина и облика за које је тешко одредити да ли спадају у авионероботе, летеће или ракетне бомбе или артиљериске пројектиле будућности. Ово утичило пре, што сусрећемо готово исте конструкције са посадом и без ње.

¹⁾ Амерички официр Odels Parson, наставник тактике вођених (телеуправљаних) зрна у артиљериској школи у Fort Bliss-у, у часопису „Combat Forces Journal“ (септембар 1950) износи да су Американци после Другог светског рата формирали специјалне јединице вођених зрна (ракета и летећих бомби) за ПА одбрану и земаљске циљеве и организовали одговарајуће курсеве за обуку старешина и вршење опита. Он сматра да су ракетна зрна погоднија за краћа, а летеће бомбе за већа отстојања, како због економских услова и разлика у брзини, тако и у погледу могућности њиховог уништавања. Иако су на путу развоја V-2 (као матичног обрасца ракетних вођених зрна) и V-1 (као матичног обрасца летећих бомби) до данас постигнути огромни успеси који много обећавају у будућности, ипак вођена зрна још увек нису довољно проучена, нарочито у смислу њихове правилне и потпуне употребе, нити је још довољно схваћен значај и начин употребе ових зрна на земаљске циљеве. Писац упоређује домет, тачност и разорну моћ вођених и артиљериских зрна, као и ограничене могућности учешћа авијације у операцијама са трупама на земљи, с обзиром на атмосферске прилике, ПА одбрану, тачност погађања, губитке, време трајања, брзину интервенције, услове ваздушне надмоћности за могућност дејства, итд. и констатује да вођена зрна имају предност и да се могу употребити као допуна, односно замена авијације и артиљерије у извесним задацима, а нарочито на оне циљеве, који су погодни или недостижни за авијацију и артиљерију.

Ма колико било тачно да се реална оцена нових оружја не може дати зато што нису масовно коришћена и испробана, већ само делом остварена у пробним серијама или прототиповима, ипак је њихов даљи развој само питање времена.

Немци су сматрали да им је најусавршенији тип авиона Junkers — 88, тако да су га стално развијали и произвели су више од 35.000 апарата. Пред крај рата повећали су му наоружање на 16 митраљеза, додали оклоп, справе за сечење ваздушних баража, итд. Ловац-бомбардер Messerschmitt такође се стално развијао, па је код типа 262 већ примењен млазни погон, док је тип 163 претстављао већ авион-ракету. Најновије конструкције типа „Natter“ претстављају највећа достигнућа Немаца на пољу ваздухопловне технике у смислу нових облика, јачине наоружања, висине и брзине пењања, система управљања и јефтине фабријације.¹⁾

Од почетка 1945 године Немци су форсирали производњу „Летећих стрела“, тј. авиона са реактивним моторима и брзином преко 1000 км/час. Пројектована су углавном три типа Р-60-А, В и С, са посадом од по два човека у лежећем ставу, а затим од три у седећем ставу.

¹⁾ У наоружању Немци су, углавном, имали следеће типове:

Junkers-188 (сериски произвођен од 1944 г.) имао је два мотора од по 1700 HP (Yumo 213) са трокраком елисом, посаду од 4 лица, брзина 550 км, 1 топ од 20 и 1 до 15 мм и више митраљеза; **Junkers-290**, који је био намењен за бомбардовање бродова на Атлантику, имао је акциони радиус преко 3000 км и брзину од 450 км/час, а могао је да пренеси и тенкове; **Junkers-388**, који је био предвиђен за теле-управљање летећих бомби, могао се брзо и лако подићи на висину од преко 13.000 м, а имао је два мотора BMW по 2200 HP; **Messerschmitt-440** — двомоторни ловац бомбардер брзине око 625 км/час са блиндираном кабином; **Dornier-335** са две елисе (једна позади), кратким трапезоидним крилима, два мотора DB 003 од по 1830 HP и брзином од 700 км/час; ловац бомбардер **Messerschmitt-262** (који је 1945 године, по замисли Хитлера, требао да порази савезничку авијацију) имао је 2 турбо-реактивна мотора „Yumo-64“ с максималним потиском 880 кг (укупно 1760 кг, као Rolls-Royce) и брзину око 900 км/час. (Само једна фабрика имала је да произведе 1250 ових авиона, а потом да отпочне израда читаве серије типова авиона на реактивни погон); **Heinkel 162**, брз и једноставан реактивни ловац, који се могао брзо и лако производити од домаћих сировина. Имао је брзину 840 км/час, тежину 2,7 тона, наниже повијена крила и турбо-реактивни мотор РМН 003 са потиском 800 кг. (Прва његова серија од 750 апарата произведена је 1945 године; показао се као одличан у завршној фази рата, али није масовно употребљен); **Messerschmitt 163**, тип авиона ракета, по плафону, брзини и маневарским квалитетима претстављао је неуништивог ловца, који је у заједници са летећим бомбама требао да спречи сваки прелазак савезничких авиона над територијом Рајха. При поласку имао је 5 тона тежине са потиском око 2000 кг, могао је да се подигне на висину од 11.000 метара за 3 минута, да развије брзину од 1000 км/час и да остане у ваздуху 12 минута (ма да је и то довољно за ловца пресретача), а касије 45 минута — када су примењена два мотора (1—500 кг, 1—1500 кг). Даљим усавршавањем била му је предвиђена брзина од 2400 км/час и висина пењања од 25000 метара; ловац пресретач **Natter**, који је готово одбацио старе класичне форме авиона, имао је распон крила свега 5,40 м, реактивни мотор HWK 500, тежину 2,2 тоне и потисак 1600 кг. Био је наоружан са 36 ракетних цеви, дизао се скоро вертикално у вис, у почетку лета управљао се ка циљу помоћу телекоманде, а пилот је примао команду тек у близини циља. После опаљења, пилот се са падобраном аутоматски одвајао од авиона, чији би се задњи део трупа са мотором, телекомандом и радио-пријемником, такође, спуштао на земљу помоћу другог падобрана. За један минут ловац је могао достићи висину од 10 км са брзином око 1200 км/час. До његове масовне производње није дошло, иако је било услова за брзу и јефтину фабријацију.

Осим наведених типова Немци су крајем рата успели да остваре нове типове бомбардера, који су били намењени за бомбардовање Америке — један на бази V-2 — амфибија — за лансирање са подморница, а други А-а као ракета са посадом од једног човека и дометом 5000 км.¹⁾

Због огромне тонаже горива (око 100 тона) према свега 1 тони експлозива и због компликоване машинерије сумњало се у ефикасност овог оружја (бомбардовање Америке), али треба имати у виду релативну јефтиноћу горива и огромно морално дејство које се постиже угрожавањем градова и центара на највећим даљинама.

Ово оружје било је предвиђено и за пренос атомске бомбе, која би се спуштала падобраном, а предвиђало се и лансирање са подморница, тако да би полазак уследио са дубине од неколико десетина метара испод морске површине вертикално у вис, а затим би бомба, слично као V-2, продужила пут, вођена радаром.

Бомбардери типа „Heinkel“ били су тако побољшани да су из база у Немачкој могли да стигну у Америку и натраг без спуштања. На дан слома Немачке, на аеродрому у Ослу, било је 400 таквих бомбардера, спремних за лет у Америку.

Немци су радили и на производњи атомске бомбе. Још 1944 године Немац Otto Hahn добио је Нобелову награду, а Kajzer Wilhelms Institut, поред осталих, радио је на пољу атомске енергије. Немци су располагали потребним сировинама и успели су да савладају њихову прераду. Изгледа да су одустали од употребе атомске бомбе из бојазни од репресалија, зато што су њихови пребегли научници Rohr, Gritch и други, који су на томе радили, одали све тајне Американцима и заједно са Фернијем продужили рад, као и због тога што нису успели да обезбеде надмоћност у ваздуху или бар да спрече надлетање савезничке авијације над немачком територијом. Американци су 1944 године запленили све немачке институције за производњу атомских бомби у Siegmaringen-у и пренели их одмах у Америку (четири месеца пре Хирошиме).

Немци су намеравали да помоћу стратосферских пројектила типа V-2 и осталих створе тзв. „Ваздушни зид“ који би покрио целокупну територију Немачке у висини од око 50 км, на тај начин што би радар открили приближавање непријатељских авиона или летећих бомби на стотине километара раније, па би се ракетне бомбе типа „Лептир“ или „Enzian“ устремиле на њих и довеле их до експлозије.

¹⁾ Ракетна бомба „жигон“ (у ствари синоним мајке са много деце) састојала се од два дела: „мајке“ и „ћерке“. F-A-9 (ћерка) била је уложена у предњи део F-A-10 (мајке), на место које је иначе предвиђено за експлозив. Приликом поласка ставља се у погон само мотор „мајке“, а када се исцрпи њено погонско гориво, „ћерка“ се одваја и продужава пут сопственим погоном, док „мајка“ пада на земљу помоћу падобрана близу места поласка (вертикални полас). „Мајка“ је морала бити предимензионирана и имала је тежину 140 тона, а „ћерка“ 12 тона. Постигнута је висина пењања од 250 км и брзина 3.100 м/сек.

Као куриозитет споменућемо још и нову немачку конструкцију **топа-гиганта**, дужине 120 м, који је био предвиђен за бомбардовање Енглеске.¹⁾ Код Calais-а била је припремљена група од 50 таквих топова, спремна да дневно избаци на Лондон око 10.000 бомби, способних да пробију све бетонске зидове.

Да би бар за кратко време повећали брзину тенкова, нарочито у критичним ситуацијама — при извлачењу и јуришу — Немци су почели да и на тенкове монтирају ракете (као помоћно погонско средство), које су имале снагу потиска од 6 тона за време од 3-4 секунде.

Међу многобројним новим пројектима, од којих су неки помало фантастични (као на пример вештачки небески сателоид — ратна база или тромоторна ракета „Т“ брзине 2300 км/час са могућношћу слободног маневра у простору помоћу телекоманде), поменули бисмо још и проналазак мањег значаја, али посебно интересантан по оригиналности. Ради се о „**летећим људима**“²⁾ Примењујући и овде реактивни погон, Немци су хтели да омогуће појединачно, такође, тренутно пребацивање људи преко извесних препрека (река, мочвара, утврђених појасева, итд.), односно пребацивање мањих специјалних јединица, састављених од опремљених људи. Међутим, ово, бар за сада, још изгледа доста проблематичан подухват.

* * *

На основу изнетих и општих података о развоју ратне технике у последњем рату и послератном периоду, укључивши и рат у Кореји, могло би се дати неколико општих поставки. Пре свега, изгледа, да ће будући рат са својим рзарањима још јаче но досада захватити целокупну територију зараћених страна, нарочито због тежње за уништавањем економске базе противника, дезорганизације његове привреде и саобраћаја и деморализације становништва. Тиме би се и војска на фронту онеспособила или бар кочила за слободно дејство. Овакве акције биће допуњене акцијама на мору, у циљу економске блокаде и прекидања морских саобраћајних линија. Велике могућности за остварење оваквих тежњи, чак и да не дође до употребе атомске бомбе, пружају већ и остала досадања остварења у ратној техници на копну, мору и ваздуху.

Може бити да ће стратeгиска авијација ускоро знатно изменити свој карактер и начин дејства увођењем разних ракетних и летећих бомби, авиона-

¹⁾ У коморама дуж огромне цеви овог топа, са обе стране, била су распоређена допунска барутна пуњења, која су сукцесивно паљена приликом проласка бомбе кроз цев, тако да је бомба непрекидно добијала убрзање. На устима цеви бомба је имала почетну брзину 1500 м/сек, а тада би се отварала крилца, која су јој служила као стабилизатор. Елементи цеви, који су често експлодирани, могли су се замењивати.

²⁾ Замисао је била у томе (остварени су прототипови) да се на леђима човека причврсти мали реактивни мотор, који има потисак нешто већи од тежине људског тела и који у секунди троши око 100 грама горива. Кад се такав мотор, који је намештен под нагибом од 45°, са једном цевом на леђима, а једном на грудима, стави у погон, издизао би човека полагаано косо у вис и напред и тако би му омогућио скок од неколико стотина метара, после тога би човек, да би поново сишао на земљу, могао обуставити довод горива и по потреби пред сам силазак кочити мотором.

робота и сличних средстава и да ће увођење савремених ПА средстава, на бази реактивног (ракетног) погона, у вези са широком применом радарске технике и авиона ловаца надзвучних брзина, не само потпуно изменити састав и начин примене ПА формација, већ изразити и моћан утицај на тактику ваздухопловства и његов технички састав, односно на даљи развој борбене и бомбардерске авијације.

Ваздушно-десантне и авио-транспортне формације изгледа да ће постати редован оперативно-стратешки чинилац у рату, који ће се морати озбиљно узети у обзир.

У сваком случају, искуства прошлог рата показала су да је господарење у ваздуху важан услов за успешне офанзивне операције. У борби за надмоћност у ваздуху у будућем рату вероватно ће одиграти своју улогу напред поменута и друга нова средства разних супердалекометних управљаних летећих и ракетних бомби. Помоћу њих ће нападач моћи да разара и дезорганизује браниочеву позадину, аеродроме и саобраћај, док ће бранилац моћи да открива нападачеве концентрације и припреме и да овим средствима ојача или изврши авио-противприпрему. Можда се бомбардовање савезничке базе за искрцавање у Анверсу може узети као почетни пример оваквих акција.

У домену копнених снага може се очекивати даље усавршавање ратне технике код свих родова, која ће, додуше, изазвати извесне промене и у борбеним дејствима, али за сада још не треба очекивати неке битне промене досадашњег стања.

Телеуправљана (вођена) зрна имаће посебан утицај на вођење рата на земљи. Њиховом употребом прошириће се границе бојишта, тако да ће многи циљеви који су дотле сматрани као стратешки постати тактички, а многи циљеви који су раније били скоро безбедни, биће изложени непосредном дејству непријатеља.

Концентрације трупа и материјала мораће да се врше скривеније и брже, а борбени поредак постројаваће се растреситије. Акције на земљи могу добити још већи интензитет и бити мање зависне од садејства ваздухопловства.

Због тога је веома нужно да се највећом будношћу прати сваки технички процес, да се на јединице брзо примењују и преносе све техничке новине у смислу њиховог коришћења или у циљу упознавања, у сврху одбране и спречавања последица изненађења.

Сваку појаву нових средстава треба што пре открити, брзо их упознати и проучити мере одбране у техничком и тактичком смислу, а по потреби формирати и одговарајуће нове јединице. Такође је нужно да се стално ради на развоју и усавршавању постојеће организације армије и позадине, ратне технике и ратне вештине.

Пуковник МИЛАН ЛАХ

СТРЕЉАЧКИ КОРПУС У ОДБРАНИ МОРСКЕ ОБАЛЕ

Морска обала је уствари гранични појас који може бити изложен изненадном и разноврсном дејству непријатеља — нападача.

У односу на сувоземни фронт, морска обала је веома осетљива, јер непријатељ може, искрцавањем и у садејству са снагама на копну, да нанесе браниоцу на обали тешке губитке. Питање одбране обале, нарочито код држава код којих је обална граница велика, састоји се у томе, како организовати обалску одбрану а да то не иде на уштрб главних снага, које дејствују на копненом фронту. Свакако, најцелисходнији и најопаснији начин нападачевог дејства је морски десант. Зато још у мирно време свака држава тежи да изради чврст систем, нарочито противдесантне одбране својих обала, који има задатак да разбије или спречи непријатељски морски десант. Уколико постоји већа опасност, односно могућност непријатељског искрцавања, густина јединица на морској обали, као и све остале припреме биће веће. Наш је задатак да размотримо организацију одбране морске обале стрелачким корпусом, када постоји могућност и вероватноћа непријатељског искрцавања.

I

1) Особенисти борбених дејстава на морској обали

Искуство из Другог светског рата показује следеће особенисти савремених морско-десантних операција:

а) Сложеност извођења савремених морско-десантних операција, која настаје услед:

— потребе да се мањим или већим пловним објектима пребаце велике сувоземне снаге;

— изненађења на које могу наићи десантне јединице;

— тешкоће материјално-техничког снабдевања јединица које су се искрцале на морску обалу.

Американци, на основу свога искуства, тврде да морско-десантне операције треба третирати као најтежа и најрисикантнија ратна дејства.

б) Успешно извршење морско-десантних операција захтева да се претходно обезбеди превласт на мору и јака превласт у ваздуху. Улога поморских јединица не завршава се преносом сувоземних јединица на браниочеву обалу

и успешним искрцавањем, него траје много дуже. Она не престаје чак ни када се јединице удаље од морске обале и огледа се у непрекидном потхрањивању искрцаних трупа новим јединицама и материјално-техничким потребама.

Ваздушне снаге у морско-десантним операцијама имају задатак:

- да обезбеде командовању податке о карактеру одбране морске обале;
- да дејством на широком фронту, пре почетка непосредних морско-десантних операција на браниоачеву обалу, припреме обалу за искрцавање;
- да изврше непосредну авијациску припрему за искрцавање;
- да обезбеде подршку за остварење потребних мостобрана (плацдарма);
- да из ваздуха штите јединице и флоту у читавом периоду превозиња и борбених дејстава.

Искрцавањем авио-десаната, у морско-десантним операцијама у Нормандији, 1944 године, авијација је одиграла веома важну улогу. Ови десанти успешно су примењивани у читавој операцији стварања другог фронта на западном европском копну. Они су дезорганизовали важне одбранбене чворове у позадини и у моменту непосредног искрцавања везивали јаке непријатељске снаге, спречавали подилазак резерви, активно учествовали у овлађивању појединих важних комуникација, саобраћајних чворова итд. Искрцавањем у дубини на 20 и више км од обале, авио-десанти омогућавали су дубоко уклињавање јединица које су се искрцавале на морску обалу.

Пораст авијационе технике и усавршавање примене ваздушно-десантних јединица појачали су улогу ваздушних десаната у војно-поморским дејствима.

в) Савремене морско-десантне операције, нарочито када није у питању велико отстојање до морске обале, одликују се применом специјалних десантних средстава која омогућавају искрцавање живе снаге, тенкова и артиљерије непосредно на морску обалу. Због тога је нападач у могућности да у сразмерно кратком времену искрца јаке снаге на непријатељску обалу и створи, већ у самоме почетку, потребну надмоћност у снагама и средствима на датом правцу. По америчким правилима и искуству из Другог светског рата, армиски корпус са средствима ојачања завршава искрцавање у року од 24 часа на фронту ширине 7 км. За то време он има задатак да образује мостобран (плацдарм) и успостави везу са ваздушно-десантним снагама. За извршење таквога задатка потребно је имати на расположењу велику количину специјалних десантних бродова, обезбеђених јаким поморским јединицама. У операцијама искрцавања англоамеричких снага у Нормандији учествовало је преко 900 ратних и 4266 десантних бродова и чамаца. Из ваздуха је операцију првог дана подржавала ваздушна армија која је бројала 4895 борбених авиона.

г) Борбени поредак флоте постројава се према борбеној употреби родова војске који врше десантна дејства на морску обалу. То је веома сложен задатак, на који утичу: разне брзине пловних објеката; различита отстојања, која морају прећи различити бродови; различити циљеви, и различити рокови искрцавања.

д) Да би се извршило успешно искрцавање, потребно је извршити солидне припреме сувоземних јединица, флоте и авијације. По америчком искуству, план искрцавања треба завршити најмање 45 дана пре искрцавања и доставити га јединицама. То време је потребно да би сувоземне јединице, флота и авијација извршили солидну припрему.

2) Најважније мере које нападач мора предузети за десантна дејства

а) Прикупљање великог броја бродова и разних других пловних средстава у рејонима где ће се вршити укрцавање јединица, израда пристаништа, комуникација до пристаништа и различитих слагалишта, итд.

Англоамериканци су, у унутрашњости, на удаљењу 10—30 км од укрчних рејона, формирали рејоне расподеле јединица. У тим рејонима стварали су велика слагалишта за материјално-техничко снабдевање.

б) Већ много пре почетка искрцавања, обавештајна служба, преко извиђања и агентуре, мора да припреми детаљне податке о карактеру морске обале, постојећим одбранбеним постројењима на морској обали, карактеру, броју и капацитету лука, расположењу становништва, груписању, односно прикупљању сувоземних јединица у унутрашњости земље, и то оних које би долазиле у обзир за одбрану морске обале, итд. Фотографисање браниочеве обале на широком фронту, у циљу да се потпуно прецизира карактеристика земљишта и фортификациско уређење на планираним местима искрцавања, нарочито је масовно примењивано у Другом светском рату. До почетка искрцавања Англоамериканаца у Нормандији било је израђено око пола милиона снимака. Обала је фотографисана сваких месец дана на читавом фронту, а у последње време сваких 15 дана, са циљем да се пронађу нове батерије и новостворени фортификациски објекти. Поред тога, вршена су и фотографисања после сваког бомбардовања.

в) Када се добију први резултати ваздушног извиђања, одмах отпочињу систематска авио-дејства по браниочевим утврђењима на обали и у дубини. Та се бомбардовања врше, додуше, на широком фронту, али ће, ипак, бранилац бити у могућности да на основу њих и рељефа земљишта оцени где ће нападач извршити десант, па чак и главни удар. Бранилац ће у томе периоду у пуној мери примењивати оперативно маскирање.

г) Поред осталих претходних мера нападач мора да изврши солидне припреме у погледу материјално-техничког обезбеђења операције, извршења вежби са трупама, старешинама и штабовима, извршења солидне политичке припреме итд.

3) Основне мере при организацији морске обале

Море претставља крупну препреку која отежава нападачу борбена дејства, а браниоцу олакшава организацију одбране. Али, са друге стране, море дозвољава нападачу да и пре и без објаве рата, као и у току рата, изненадно искрца своје јединице на било којој десантно-доступној обали.

Тзква супротност тражи да бранилац примени специјалне мере приликом организације морске обале за одбрану, а то су:

а) Нарочито важне отсеке обале још за време мира мора припремити за одбрану и бити увек у готовости да спречи изненадно искрцавање.

б) Ако услови за десант код нападача нису сазрели, он неће вршити десантна дејства. У том случају морска обала претставља пасивни фронт општевојних дејстава.

в) Ограниченим средствима бранилац неће бити у могућности да спречи искрцавање јачих нападачевих снага. У таквом случају он ће имати задатак да маневарском одбраном створи потребно време за придолзак потребних резерви из дубине.

г) Нападач ће сигурно настојати да после извршеног искрцавања што пре организује мостобран и продре у дубину. Бранилац ће такве нападачеве покушаје спречавати, из чега излази да одбрана мора бити до крајњег степена упорна у циљу добитка потребног времена.

д) Бранилац мора бити способан да издржи масовне ударе нападача и са мора, и са сува, и из ваздуха и да омогући својим резервама слободу маневра. Због тога одбрана морске обале мора да буде противваздушна, противдесантна (са мора и из ваздуха), противпешадиска и противартиљериска.

ђ) Ради спречавања искрцавања у дубини, одбрана мора бити такође и дубока, способна да са створеног мостобрана одбије све масовне нападе нападачеве пешадије, тенкова и артиљерије.

е) Оперативно маскирање при одбрани морске обале игра важну улогу, а огледа се у прикривеном распореду снага и средстава одбране, нарочито у прикривеном извршењу маневра резерви.

ж) Јединице које бране морску обалу морају бити материјално обезбеђене за дуг период борби, чак и када буду окружене.

II

Стрељачки корпус у организацији одбране морске обале

1) Ширина и дубина одбранбеног појаса стрељачког корпуса

Стрељачки корпус, у нормалним условима највиша тактичка јединица, у одбрани морске обале добија, нормално, нарочито у нашим условима, задатак затварања и одбране појединих операциских праваца. Према томе, решава оперативни задатак и добија улогу оперативне јединице. За одбрану морске обале стрељачки корпус добија одбранбени појас, ограничен по фронту и по дубини, са свима обалским утврђењима на њему.

Ширина одбранбеног појаса зависи од:

- важности операциског правца који од обале изводи у дубину;
- задатка армије, места и улоге корпуса у њеном борбеном поретку;
- карактера обале и земљишта у дубини;
- степена организованости обале, засићености војно-поморским базама и сталним обалским утврђењима;
- општег односа снага, флоте и авијације у односу на могућег непријатеља;

— јачине моторизованих јединица корпуса и ојачања у артиљерији и тенковима;

— времена које има на расположењу за организацију одбране.

Фронт корпуса у одбрани морске обале начелно је већи од фронта корпуса у нормалним условима због:

- велике морске површине пред одбранбеним отсеком,
- компликованости морско-десантних операција;
- постојања сталних утврђења дуж обале, и
- могућности активног подржавања са стране флоте и авијације.

Искуство из Другог светског рата даје различите норме у погледу ширине фронта стрељачких јединица при одбрани морске обале. Тако на пример: у Северној Француској, у рејону Па-де Кале, Немци су одређивали фронт од 15 км једној пешадиској дивизији, пошто су на томе правцу очекивали главни удар Англоамериканаца. Западно од ушћа р. Сене у море дивизијама су одређивали фронт ширине 30—50 км, а у Бискајском Заливу и на обалама Средоземног Мора пешадиска дивизија бранила је фронт ширине око 100 км.

Према томе, не могу се одредити постојане норме ни стрељачком корпусу. Питање ширине фронта мора се решавати посебно за сваки поједини случај, узимајући притом у обзир све конкретне утицајне факторе. Ипак, може се сматрати да ширина фронта стрељачког корпуса мора бити таква да командант корпуса може да ангажује други ешелон пре него што нападач заузме мостобран (плацдарм). То значи, удаљење другог ешелона корпуса може бити 10—12 часова марша од најудаљенијег места могућег ангажовања. Из тога излази да ширина фронта стрељачког корпуса не би требала да буде већа од 80—100 км.

2) Карактер организације одбране обале по правцима

Како је морска обала по рељефу земљишта различита, тако су по својој важности различити и правци могућег нападачевог искрцавања. Према карактеру рељефа земљишта и важности појединих праваца постоје:

а) **Осматрачки правци** — на којима висок и шумски рељеф на обали и у дубини искључује могућност нападачевих десаната. Зато се на тим отсесима организује мрежа осматрачких тачака, које улазе у општу мрежу обалског обавештавања.

б) **Патролни правци** — на којима нападач може искрцати мале групе поморске пешадије („командосе“) са задатком и циљем диверзантских дејстава у позадину браниоца. На тим правцима бранилац организује патролирање дуж обале на оклопним аутомобилима, мотоциклима и коњима. Поред тога, такве правце бране и слабије јединице, које организују отпорне тачке за кружну одбрану.

в) **Заштитни правци** — на које нападач може искрцати слабије снаге у улози помоћног десанта са циљем обиласка или обухвата браниоцевих снага на правцу где се искрцавају основне снаге. Ти правци затварају се слабијим снагама, али да би затварање тих праваца било успешније, снаге се јако утврђују.

г) **Одбранбени правци** — су део обале који пружа највеће могућности за искрцавање јаких нападачевих снага. На тим правцима одбрана се најјаче организује и поседа основним снагама и средствима корпуса.

3) Карактер организације одбране морске обале по дубини

Дубина одбране отсека морске обале који брани стрељачки корпус одређује се борбеним поретком стрељачког корпуса и бројем одбранбених појасева.

У одбранбени систем корпуса, при благовременој организацији одбране, улазе следеће линије — појаси:

- а) појас утврђених острва повољно размештених испред обале;
- б) главни одбранбени појас (на одбранбеним и заштитним правцима) дубине 6 — 8 км;
- в) други одбранбени појас на отстојању 10—15 км од предњег краја главног одбранбеног појаса;
- г) позадински — трећи одбранбени појас који се састоји од појединих утврђених рејона на важним комуникациским чворовима, насељеним местима итд., у дубини 30—40 км од обале; и
- д) отсечни положаји, међуположаји, противтенковски рејони који се организују између појединих појасева одбране.

Према изложеном дубина одбране стрељачког корпуса износи 30 — 40 км, а у појединим случајевима може бити и већа.

а) Појас утврђених острва

Острва, повољно размештена испред обале, улазе у општи систем одбране. Утврђена острва спречавају изненадни десант, искрцавање нападачевих главних снага на копнену обалу. Она стварају бариоцу потребно време и могућност за пребацивање резерви на угроженом правцу. Поједина острва, зависно од њихове величине, карактера земљишта и улоге у општем систему одбране стрељачког корпуса, поседују се различитим снагама, но, ипак, ко-стур њихове одбране чине поједине батерије.

Острва на јадранској обали имају следеће особности:

а) прилично су удаљена од морске обале, поједина и преко 40 км, на пример, Вис, Ластово, па због таквог удаљења добијају самосталнију улогу, тј. губе одређену улогу претпоља;

б) површина острва је прилично велика, па ће за њихову одбрану бити потребне јаке снаге, нарочито у пешадији и артиљерији;

в) гола су, рељефно добро изражена и, углавном, слабо комуникативна.

Приликом ослобођавања средње-далматинских и кварнерских острва у пролеће 1945 године, Немци су на острву Пагу имали јако утврђено упориште у самом месту Паг, где се поред батаљона 392 немачке дивизије налазила и батерија 105 мм, док су прилази граду штићени ДОТ-овима. И село Новаља било је утврђено, а у самој луци сакривао се један торпедни чамец. По свим комуникацијама Немци су вршили патролирање и постављали заседе. Или: на острву Рабу, непосредну одбрану обале сачињавале су утврђене батерије на три главна положаја: Брно, рт Стојан и рт Кристофор. Поред тога, острво је бранила посада јачине 600 војника са 15 топова и 15 па топова малог калибра. Овакве снаге Немци су имали када су били већ на издаху, и вероватно је да би оне биле много веће 1942 или 1943 године, нарочито ако би се очекивао десант. Острво Вис бранила је од непријатељског поморског десанта 26 НО дивизија. Таква острва бране се снагама до пука пешадије, неколико дивизиона артиљерије и одређеним мањим јединицама флоте, које у одбрани имају прилично самосталну улогу.

Вега острва и копна организује се радиом, светлосном сигнализацијом, подводним кабловима или мањим бродовима.

Становништво острва искоришћава се за одбранбене радове, службу осматрања, патролирања, итд. Остало, неупотребљено становништво евакуише се. Мања острва организују се за одбрану и поседају снагама од стрељачког вода до стрељачког батаљона. Према величини и јачини снага, та острва се организују као самосталне водне или четне отпорне тачке или као самостални батаљонски рејони удешени за кружну одбрану. Делови острва, који нису запоседнути снагама, забравају се; на њима се организује и мрежа осматрачких тачака.

б) Главни одбранбени појас

Главни одбранбени појас начелно се бира дуж морске обале. У главни одбранбени појас улазе сва обалска утврђења, линије и тачке чијим се држањем спречава искрцавање нападача на обалу.

Главни одбранбени појас мора да обезбеди:

— дубоки и прикривени распоред свих снага и средстава стрељачких дивизија првог ешелона, које, у заједници са сталним обалским утврђењима, имају задатак да непосредно спрече искрцавање;

— дејство свих видова ватре по морској површини до саме обале (ради уништења десантних бродова);

— организовану ватру у дубини одбранбеног појаса, у циљу дејства на делове нападачевих снага, који би успели да се пробију у дубину;

— могућност наношења противнапада из дубине на нападача који је успео да се пробије у дубину.

У инжињерском погледу на главном одбранбеном појасу израђују се допунски батаљонски, четни и водни одбранбени рејони у захвату већ постојећих обалских утврђења, тако да заједно са њима претстављају јединствени ватрени и одбранбени систем.

Према важности правца, главни одбранбени појас биће на разним правцима различито поседнут и утврђен. Тако ће, на пример, на осматрачким и патролним правцима бити организоване само самосталне водне отпорне тачке, док ће на заштитним правцима већ постојећа обалска утврђења бити ојачана снагама од једне стрељачке чете до 1—2 стрељачка батаљона, који организују четне отпорне тачке или батаљонске одбранбене рејоне. Те јединице служиће за извршење противнапада у случају искрцавања слабијих нападачевих десаната.

На одбранбеним правцима главни одбранбени појас развија се у потпуности. На њему ће ширина фронта батаљонских одбранбених рејона и број траншеја бити различити, што зависи од ширине фронта одбране стрељачких јединица и густине обалских утврђења. На нарочито важним отсецима ширина фронта батаљонских рејона одбране неће се разликовати од ширине фронта батаљонских рејона у нормалним условима, тј. износиће 2—3 км, а на мање важним отсецима одбране ширина фронта одговараће организацији одбране на широком фронту, тј. имаће око 5 км за батаљонски рејон. На најважнијим правцима организује се батаљонски чвор одбране од једне чете и 1—2 водне отпорне тачке.

Степен утврђивања појединих батаљонских рејона, такође, зависи од важности дотичног правца. На нарочито важним правцима у оквиру батаљонског рејона израђују се до три траншеје међусобно повезане саобраћајни-

цама. Ако временске могућности дозвољавају, поједини батаљонски рејони одбране међусобно се повезују траншејама, да би се створиле могућности маневра јединицама и ватреним средствима дуж обале. На мање важним правцима број траншеја у оквиру батаљонског рејона је мањи, што зависи од важности дотичног правца, али се увек тежи да сваки батаљонски рејон има развијену бар једну траншеју дуж обале, која мора бити 200—300 м удаљена од обале.

Дуж обале и унутар батаљонских рејона израђују се ватрене тачке, ДОТ-ови, ДЗОТ-ови, итд. Обично се такве ватрене тачке израђују још за време мира и претстављају костур одбране обале.

Протезање предњег краја одбране зависи од земљишта. У случају да је обала равна и блатњава, предњи крај се повлачи на најближе косе. У том случају, ако прилике дозвољавају, предземљиште се наводњава и минира, што у многоме отежава искрцавање нападачу. Немци су на западној француској обали то чешће примењивали, на пример, у рејону Па-де-Кале, у рејону између Кавантама и Сент-Мер-Елија, на холандској обали, итд.

Предњи крај се нормално бира на 150—200 м од обале, јер је, у моменту јуриша предњих делова нападачеве пешадије, његова бродска артиљерија дужна да пренесе своју ватру у браниочеву дубину. На тај начин јединице браниоца на предњем крају нису под ударом нападачеве артиљериске ватре и у могућности су да својим дејством са предњег краја уништавају нападачеве предње пешадиске делове који се искрцавају. Отстојање од 200 м између предњег краја и обале даје могућност браниоцу да благовремено изађе из склоништа и поседне унапред припремљене ватрене положаје. У таквом случају долазе до израза нарочито минобацачи браниоца, који својом ватром туку нападача баш у моменту искрцавања. Али, ако би предњи крај браниоца био повучен више у дубину, нападачева артиљерија са бродова била би у могућности да туче браниочев предњи крај и на тај начин заштићава искрцавање своје пешадије. У случају, пак, да се предњи крај налази непосредно на самој обали, нападач ће бити у могућности да продре у предњи крај и на леђима браниоца заузме мостобран.

Земљиште између обале и предњег краја минира се противтенковским и противпешадиским минама, али је потребно у тим препрекама остављати слободне просторе за извршење противнапада. На самој обали постављају се такође и противдесантна средства, као на пример: кристала, подводне мине, бетонски стубови итд. Немци су у Нормандији постављали такве препреке на удаљењу до 400 м од обале.

Ради стварања потребне дубине одбране, а да би се нападачу спречило уклињавање у дубину и стварање мостобрана, други ешелони пукова организују на најважнијим правцима батаљонске рејоне одбране. Такви батаљонски рејони организују се обично на чворовима комуникација како би бранилац био у могућности да ове снаге, у случају десанта, што пре пребаци на угрожено место у циљу извршења противнапада. Такви батаљонски рејони уређују се за кружну одбрану и ојачавају јаким противтенковским средствима. Удаљење ових рејона од обале не треба да буде мање од 5—6 км. Ако имамо на расположењу довољно времена, и ако то дозвољава земљиште, препоручљиво је да се израде међусобно повезане траншеје, а у крајњем

случају мора се изградити рокадни пут да би се дуж обале омогућио маневар резервама и артиљеријом.

Према томе, главни одбранбени појас у тим условима, састоји се из главног и резервног положаја.

Поред тих положаја организују се и отсечни положаји са задатком да ограниче евентуални пробој нападача у главни појас одбране, као и да омогуће извршење противнапада у бок уклињеног нападача.

в) Други одбранбени појас

Други одбранбени појас организује се по истим принципима као и у нормалним условима позиционе одбране, само што ширина фронта не дозвољава потпуни развој. Други одбранбени појас се састоји из одвојених баталјонских, четних и водних рејона одбране, који су међусобно повезани барем једном општом траншејом.

Организација другог одбранбеног појаса на морској обали, ипак, има једну особеност, која се разликује од организације другог одбранбеног појаса у нормалним приликама. Удаљен 10—15 км од обале, други одбранбени појас претставља по фронту линију са које се мора спречити наступање нападача са оствареног мостобрана (плацдарма). Према томе, ако је главном одбранбеном појасу основни задатак да спречи искрцавање и створи време до доласка резерви из дубине, други одбранбени појас, када нападач већ створи себи мостобран (плацдарм), претставља, уствари, главни одбранбени појас.

Напад на други одбранбени појас нападач, у највише случајева, не отпочиње одмах после искрцавања првог ешелона стрељачких корпуса већ после одређене потребне паузе, која је у десантној операцији неопходна због искрцавања главних снага, организације даљег напада и дотура потребних материјално-техничких средстава. Због тога предњи крај другог одбранбеног појаса, за разлику од предњег краја главног одбранбеног појаса, може бити нападнут и јаким тенковским снагама, које ће свој полазни положај за напад организовати на створеном мостобрану (плацдарму).

Но, јасно је да ће нападач тежити да појединим јединицама, нарочито тенковским и моторизованим, продре из покрета у други одбранбени појас и успостави везу са својим ваздушним десантом.

Кад нападач подиђе другом одбранбеном појасу (а то може бити најраније крајем првог дана искрцавања), може се већ јасно одредити отсек искрцавања главних непријатељских снага. Зато јединице, повлачећи се са главног одбранбеног појаса, у заједници са дивизијом другог ешелона корпуса, својим основним снагама запоседају најважнији отсек другог одбранбеног појаса. На тај отсек, на правцу главног удара нападачевих снага, прикупиће се и резерве из дубине. Ради распореда свих тих снага и средстава на другом одбранбеном појасу потребно је да се исти већ раније припреми у фортификациском смислу. Услед тога је потребно да други одбранбени појас буде развијен по фронту и по дубини.

Други одбранбени појас мора располагати јаким противтенковским средствима и мора бити добро маскиран од осматрања и дејства нападачеве бродске артиљерије.

Други одбранбени појас организују и бране други ешелони дивизија.

г) Трећи одбранбени појас

Узимајући у обзир ширину фронта стрељачког корпуса, неопходно је да се организује дубока одбрана у циљу добитка у времену за подилазак дубоких резерви. При томе треба имати у виду околност да други ешелон корпуса, због велике ширине фронта, мора да построји своје снаге на већој дубини. Нормално је да се, у оквиру стрељачког корпуса, организује трећи одбранбени појас, који поседују други ешелони корпуса. Он се обично састоји из самосталних батаљонских рејона одбране на комуникациским чворовима. Трећи одбранбени појас претставља непрекидану линију са различитом густином снага и средстава као и фортификациских уређења што зависи од важности појединих праваца. Тај појас послужиће и као полазни положај за развој оперативних резерви. Организује се као и у нормалним условима.

III

Борбени поредак стрељачког корпуса у одбрани морске обале

Борбени поредак стрељачког корпуса при одбрани отсека морске обале састоји се, као и у нормалним условима, из два или три ешелона, корпусне артиљеријске групе, тенковске, противтенковске и опште резерве.

Особености борбеног поретка су следеће:

1) **Први ешелон** — у који се укључују сва обалска постројења (са сталним гарнизонима) на отсеку корпуса, и борбени пореци дивизија распоређених на главном и другом одбранбеном појасу. Стрељачке дивизије ојачавају се артиљеријом, противтенковским, противавионским, инжињерским и осталим јединицама, а понекад и тенковима.

Свака дивизија првог ешелона постројава свој борбени поредак у два ешелона. Први ешелони дивизија запоседају главни одбранбени појас и имају следеће задатке:

а) да ватром артиљерије, минобацача и аутоматских оруђа ојачају систем ватре сталних обалских постројења ради спречавања непосредног искрцавања нападача;

б) да дезорганизују нападача у периоду искрцавања;

в) да обезбеде добитак у времену до подиласка резерви из дубине. Према томе: основ постројавања борбених поредака на главном одбранбеном појасу лежи у ојачању већ постојећих сталних постројења.

Други ешелони дивизија распоређују се на другом одбранбеном појасу и служе као маневарска група за извођење противнапада из дубине или да одбраном другог одбранбеног појаса спречавају развијање успеха нападача.

У случају када се испред обале налазе острва, стрељачке дивизије првог ешелона шаљу на острва мање јединице, до стрељачког батаљона, као ојачања сталних постројења.

Основни задатак првог ешелона корпуса је: непосредно спречити искрцавање и добити у времену за долазак снага другог ешелона корпуса.

2) **Други ешелон корпуса** — обично је састава једне стрељачке дивизије. Због задатка који извршава други ешелон корпуса најбоље је да

ова дивизија буде моторизована. Други ешелон се распоређује на важним комуникациским чворовима и на најважнијим обалским десантно-доступним правцима. Обично се размешта на трећем одбранбеном појасу.

Други ешелон се употребљава: за доношење противнапада, за ојачање одбране на најважнијим отсесима и за одбрану трећег одбранбеног појаса до доласка оперативних резерви из дубине.

3) **Корпусна артиљериска група (КАГ)** — обично се формира од корпусног артиљериског пука и ојачања далекометне артиљерије. У зависности од јачине артиљериских средстава, броја и важности десантно-доступних отсека могу се организовати две до три корпусне артиљериске подгрупе. Командант артиљерије корпуса дужан је да оствари потребну координацију између корпусне и већ постојеће обалске артиљерије. Задатак корпусне артиљериске групе, поред осталих задатака, може бити и борба против бродске артиљерије која подржава нападачево искрцавање.

4) **Противавионска артиљериска група** организује се ако се има на расположењу довољно противавионских средстава. Основни задатак такве групе је заштита обалских постројења, других ешелона дивизија и корпуса, ватрених положаја артиљерије и важних објеката на комуникацијама, као и обезбеђење маневра корпусних резерви.

5) **Корпусна покретна противтенковска резерва** састоји се из противтенковских артиљериских и инжењерских јединица са потребним комплетима противтенковских мина (5—6000).

Задатак противтенковске резерве јесте да се спречи искрцавање тенкова на обалу, а у случају пробоја тенкова у дубину да се спречи њихово даље напредовање.

За борбу против нападачевих тенкова, а у зависности од величине и броја инжењерских јединица, у оквиру корпуса формира се један или више ПОЗ-ова, јачине од вода до чете, на транспортним аутомобилима и са потребним комплетом противтенковских мина.

IV

Обалска постројења и њихова улога у одбрани отсека морске обале

У одбрани Ламанша, за време Другог светског рата, систем сталних обалских постројења обухватао је:

- а) утврђена постројења јачине до једног вода;
- б) утврђене тачке, састава неколико утврђених постројења јачине од 2—3 стрељачке чете;
- в) групе утврђених тачака, а свака група била је јачине до батаљона пешадије са потребним средствима ојачања;
- г) одбранбену зону запоседнуту снагама до стрељачког пука;
- д) обалски сектор одбране који запоседају снаге јачине најмање стрељачке дивизије.

Све ове снаге Немци су распоређивали на два одбранбена појаса. Први појас налазио се непосредно на морској обали и у њега су улазили обалски отсеци, препреке од жица, замке, систем фугаса итд. Тај појас обезбеђује се ватром лаког и тешког аутоматског оружја и противтенковских оруђа. Други појас састојао се из постојаних отпорних тачака, специјалних бетон-

ских блокова итд. На оба појаса биле су размештене батерије обалске артиљерије, предвиђене за борбу против непријатељских бродова и осталих десантних средстава. Калибри обалске артиљерије били су, углавном, од 150—170 мм, а у појединим случајевима и до 405 мм. Немци су у Другом светском рату могли да употребљавају једино овакав систем одбране, јер је читава обала Ламанша тенкодоступна. Недостатак живе силе морао је бити замењен системом препрека и ватром из појединих објеката разбацаних по читавој обали. Али, са друге стране, такав кордонски распоред сталних објеката имао је и велики недостатак, јер су Англоамериканци били у могућности да се искрцају на читавој обали и да створе потребан мостобран (плацдарм) за даљна дејства, што се и обистинило у Нормандији.

Најбоље је за читаву обалску одбранбену операцију да се обала утврди по систему рејона. По таквом систему, на основним десантно-доступним отсецима, организују се утврђени рејони са ватреним објектима припремљеним још за време мира за спречавање искрцавања, а у случају искрцавања, за кружну одбрану датог рејона.

Тако утврђен рејон састоји се из:

а) објеката система ДОТ, ДЗОТ, развијене мреже траншеја и саобраћајница, склоништа за људство утврђених рејона и јединица стрељачког корпуса, тенкова, као и других рањоврсних казамата;

б) обалских батерија, тешких, средњих и лаких калибара;

в) радиолокаторских станица;

г) развијеног система јаких противтенковских и противпешадских препрека и запрека, нарочито на крилима и у позадини утврђеног рејона;

д) бетонских командних места и осматрачница;

ђ) добро организованог подземног система веза;

е) подземних слагалишта различитих врста.

У зависности од карактера земљишта на обали и ширине појединих десантно доступних отсека, ширина фронта тактичких утврђених рејона може бити 5—10 км, а посада се снагама од стрељачког батаљона до пука или одговарајућим снагама поморске пешадије.

Растојање између појединих утврђених рејона може бити од 8—10 км како би се међупростор могао тући унакрсном ватром обалских батерија. Између таквих утврђених рејона организују се поједине ватрене тачке за непосредно спречавање искрцавања у тим међупросторима.

Такође је потребно да се и на другом одбранбеном појасу, а нарочито на важним местима (чворовима комуникација итд.), благовремено израде такве отпорне тачке, које и чине костур одбране.

У захват отсека морске обале, чија се одбрана додељује стрељачком корпусу, улази неколико таквих утврђених рејона, који у даном случају стоје под командом команданта стрељачког корпуса. Јединице стрељачког корпуса ојачавају одбрану утврђених рејона и организују одбрану у међупросторима утврђеног рејона са циљем да се активира читава одбрана датог отсека морске обале.

Обалски утврђени рејони морају водити најупорнију борбу и у најтежим условима окружења, у циљу добитка у времену до подиласка резерви из дубине.

2) Улога морске флоте у одбрани обалског отсека

Правило је да се јединице флоте не додељују стрељачком корпусу као ојачање за одбрану морске обале; оне обично дејствују по директивама Врховне команде, уско садејствујући са сувоземним јединицама које бране морску обалу. Само у изузетним случајевима стрељачки корпус може бити ојачан лаким јединицама морске флоте, на пример, за тактичко извиђање и борбу са непријатељским диверзантским јединицама. Често је случај да се на отсеку одбране стрељачког корпуса налазе поједине ратне или поморске базе јединица флоте. Стрељачки корпус је обавезан да обезбеди живот и бојну делатност тих јединица како у лукама, тако и по изласку из лука.

Морска минска поља, која су на домаку ватре обалске артиљерије, обезбеђују се ватром артиљерије корпуса и сталних обалских батерија.

Да би се спречило непријатељско искрцавање, потребно је благовремено организовати садејство између морске флоте и сувоземних јединица. Зато је потребно да се на време изврше припреме садејства између јединица стрељачког корпуса, сталних обалских јединица и јединица морске флоте.

V

Улога родова војске у одбрани морске обале

1) Пешадија

Пешадија, по искуству из Другог светског рата, претставља основни, главни род војске при одбрани морске обале. Повећана ватрена моћ пешадије увођењем масовног аутоматског наоружања долазиће нарочито до изражаја приликом одбијања непосредног искрцавања нападача на морску обалу. Браниочева аутоматска оружја дејствоваће на нападачеву пешадију, нарочито када се она прекрпава са већих десантних чамца на мање, и то на много већем отстојању од 1000 м, када ће она, за браниочеву пешадију, претстављати веома погодне циљеве за уништење и наношење нереди и колебања. Немци су у Нормандији имали веома слабе пешадијске снаге на обали, а са тим су Англоамериканци много рачунали, па су обалу сматрали као релативно слабо брањену. У моменту када нападач успе да образује мостобран, дејство пешадије биће, углавном, као и у нормалним условима.

2) Артиљерија у одбрани отсека морске обале стрељачког корпуса

Искуство Другог светског рата је показало да артиљерија у десантним операцијама ствара најјачу препреку нападачу. Она му наноси највеће губитке и у периоду приближавања десантних средстава обали, и у периоду непосредног искрцавања живе снаге на обалу. У периоду искрцавања Англоамериканаца у Нормандији, артиљерија је била основно, па негде и једино, средство Немаца у спречавању искрцавања, јер је живе снаге било мало, а авијација није била у могућности да изврши пребазирање, нити је била довољно снажна да задобије превласт у ваздуху.

У одбрани отсека морског фронта узимају учешће обалска артиљерија и артиљерија стрељачког корпуса.

а) Обалска артиљерија

У зависности од тактичке употребе, у одбрани морске обале учествује следећа обалска артиљерија:

— артиљерија већих калибара (од 254 мм па навише), која је намењена за борбу против јачих јединица морске флоте, као: линијских бродова, крстарица итд.;

— артиљерија средњег калибра (топови до 203 мм); која је намењена за борбу против бродова са слабијим оклопом и на мањим отстојањима;

— специјална артиљерија: противавионска, противбродска, противдесантна, противтенковска, која обухвата калибре од 37 до 102 мм.

Обалска артиљерија може бити топовска или хаубичка, покретна или непокретна, на специјалним платформама, укопана или откривена. Но, у сваком случају, услови дејства на поморске циљеве захтевају да обалска артиљерија дејствује на што већем пространству и да брзо покретне морске циљеве може тући непрекидном ватром. Према томе, она мора бити брзометна, имати доста хоризонталну путању, велики домет, моћну заштиту и бити добро маскирана.

Каква мора бити густина обалске артиљерије на 1 км фронта да би водила успешну борбу против морских десаната?

У операцијама искрцавања Англоамериканаца у Нормандији учествовало је: 6 линијских бродова, 22 крстарице, 119 разараача и више од 750 мањих јединица (корвета, фрегата, торпедних чамаца, итд.) — око 330 већих бојних јединица, или, на 180 км фронта искрцавања мање од две јединице на 1 км фронта. Можемо са сигурношћу рећи да и у будућим операцијама на 1 км фронта неће бити постигнуте веће густине од 1-2 поморске бојне јединице. Јасно је да свака од ових јединица морске флоте претставља разне циљеве како по количини и квалитету своје артиљерије, тако и по дебљини оклопа. Али, ипак, за успешну борбу може се просечно узети на једну од њих 2-3 обалске батерије. Према томе, довољно је имати на 1 км фронта 2-4 обалске батерије различитих калибара или просечно око 12 оруђа на 1 км фронта.

За одбрану морске обале најпогоднији видови артиљериске ватре јесу покретна (ПЗВ) и непокретна запречна ватра (НЗВ). Покретна запречна ватра мора бити организована према борбеном поретку десантних бродова при њиховом прелазу у напад. По америчком принципу десантни се бродови на око 7.500 м од обале постројавају у линију са бродовима на међусобном растојању око 100 м. Отстојање до обале бродови прелазе за 15—20 минута. Ако се на сваки брод рачуна по 1-2 оруђа, то ће бити неопходно имати густину од 10—20 цеви на 1 км фронта. Према томе, за борбу са непријатељском флотом и за спречавање искрцавања биће потребно 20—30 цеви на један километар десантно-доступне морске обале. У случају да стрељачки корпус брани око 80 км обале, од које ће бити, например, 40 км десантно-доступне, биће потребно имати на ватреним положајима 800—1200 артиљериских оруђа.

3) Улога инжињерије у одбрани појаса морске обале

Улога инжињерије у одбрани морске обале веома је важна услед широког фронта и приличне дубине отсека морске обале, који се додељује стрељачком корпусу, даље, услед упорног карактера одбране морске обале и јаких нападачевих средстава за уништавање. Масовно минирање обале и у дубини, оправке широке мреже комуникација ради обезбеђења маневра снага и средстава корпуса, широко примењивање маскирања, израда јаких командних места и осматрачница, склоништа и блиндажа — захтевају јако ангажовање инжињерских јединица. Но, са друге стране, стрељачки корпус ће имати на расположењу нормално више времена и биће прилично удаљен од нападача. Из тога излази да се за организацију одбране отсека морске обале могу примењивати механизована средства, да се може користити месно стациоништво и да се може изводити маневар инжињерским снагама са једног отсека на други. При одређивању ојачања у инжињерским јединицама стрељачког корпуса нужно је имати у виду количину радова првога реда, који морају бити завршени у одређеном року, као и минималну количину инжињерских јединица, неопходних за обезбеђење одбранбеног боја корпуса. При одређивању минимално неопходне количине инжињерских јединица, под условом да корпус брани 80 км широки фронт, од којег је, например, 40 километара десантно-доступног, и када су сви основни радови (минирање, маскирање, мрежа комуникација) већ завршени, потребно је одредити колико је инжињерских јединица неопходно потребно за ојачање стрељачких дивизија, дејство у оквиру ПОЗ-ова, одржавање у исправности постојећих комуникација и корпусну инжињерску резерву.

За ојачање стрељачких дивизија првог ешелона потребно је одредити најмање по један инжињерски батаљон на дивизију. То је неопходно зато што се дивизија брани на широком фронту, мора да доведе у бојну готовост већу количину објекта који су изложени непрекидном бомбардовању, и, најзад, што мора да одржава у исправном стању све комуникације у одбранбеној зони дивизије.

За дејство у саставу ПОЗ-ова потребно је одредити до један инжињерски батаљон, имајући у виду да се због широког фронта корпуса могу формирати 1-2 ПОЗ-а.

Корпус је, даље, дужан да својим инжињерским снагама обезбеђује исправност рокадних комуникација за други и трећи одбранбени појас, а такође и 2-3 радиалне комуникације које изводе из рејона прикупљања корпусног другог ешелона до другог одбранбеног појаса — што износи укупно 150—200 км комуникација или око два инжињерска батаљона (30 км на инжињерску чету).

За корпусну инжињерску резерву одређује се обично до један инжињерски батаљон за ојачавање инжињерских снага на правцу непријатељског главног удара, за израду масовног запречавања у дубини одбране, итд.

Према томе, стрељачки корпус за одбрану отсека морске обале мора бити ојачан најмање са 4-6 инжињерских батаљона.

Један од основних задатака инжињерије у одбрани морске обале јесте маскирање широких размера. То је потребно не да би се толико закло-

нили поједини објекти одбране на морској обали, колико да би се обмануо нападач о читавој организацији одбране корпуса. Пожељно је да се корпусу за оперативно маскирање прида један маскирни батаљон. Снабдевању водом, нарочито код одбране јадранске обале, која је кршевита и оскудева водом, треба обратити велику пажњу. Најбољи начин за решење тога питања је израда водовода, коришћење воде из појединих река, сакупљање (каптажа) воде из извора, израда цистерни итд. О снабдевању водом брине се инжињерија преко посебних водоснабдевачких јединица.

4) Тенковске јединице

Тенковске јединице у одбрани морске обале имају, углавном, исту улогу као и у одбрани у нормалним условима. Оне се употребљавају:

- а) за ојачање одбране главног одбранбеног појаса: као заседе, покретне и непокретне одбранбене тачке, и сл.;
- б) за подршку противнапада пуковских и дивизиских резерви на искрцане јединице нападача;
- в) за подршку противнапада другог ешелона корпуса.

5) Авијација

У одбрани морске обале авијација се искоришћава централизовано и обично се не придаје стрељачком корпусу. Међутим, потребно је да се стрељачки корпус, у моменту непријатељског искрцавања, подржава одређеним количинама јуришне и ловачке авијације. Каква ће бити јачина ове авијације зависи од конкретних услова. Када имамо на расположењу довољне авијациске снаге, а на фронт корпуса врше искрцавање два непријатељска корпуса, потребно је да се одбрана корпуса подржава једном до две дивизије јуришне авијације.

6) Јединице за везу

У противдесантној одбрани организација везе и примена свих техничких средстава игра врло важну улогу, те је потребно да се благовремено приступи разради плана везе. Сви видови везе, а нарочито радиовеза, имају огроман значај за оцењивање почетка морско-десантне операције, вероватног места искрцавања главних непријатељских снага итд. Веза нарочито долази до изражаја у борбеним дејствима на минско-артиљерским положајима када садејствују сви видови оружја и родови војске (бродови, авијација, обалска артиљерија, итд.).

7) Хемиске јединице

Непријатељ ће, користећи надмоћност у ваздуху, настојати да у периоду искрцавања поливањем отрова из ваздуха дејствује нарочито на позадинску просторију, како би дејством бојних отрова спречио или барем отежао маневар и покрет дубљих браниочевих резерви. Због тога је потребно да противхемиска заштита на то обрати пажњу. Димне завесе у одбрани морске обале имаће велики значај, нарочито због надмоћности нападача у ваздуху.

VI

1) Противтенковска одбрана

Већ је речено да је једна од карактеристика одбране отсека морске обале и околност да нападач није у могућности да изведе масован напад тенковским јединицама на предњи крај браниочевог главног одбраненог појаса.

Нападач својом основном масом тенкова дејствује тек после створеног мостобрана (плацдарма), док за овлађивање мостобрана тенкови у мањој мери подржавају искрцавање пешадије. Према томе, противтенковску одбрану треба организовати у дубини главног одбраненог појаса и то првенствено на нарочито важним комуникациским чворовима. Поред тога, потребно је искористити и сва месна средства за противтенковску одбрану. Најбоље је да се нападачеви тенкови униште још док су на десантним бродовима на прилазу морској обали. Потребно је, према томе, читаву артиљерију искористити за дејство против десантних бродова за време њиховог приближавања пердњем крају. Зато и предња линија противтенковских оруђа, у батаљонским рејонима, не треба да буде удаљена од морске обале више од 300 м.

Од обале па до предњег краја другог одбраненог појаса, на важним правцима и комуникациским чворовима, уређују се противтенковске линије дивизиских, а на нарочито важним отсецима одбране и корпусних, покретних противтенковских резерви.

Противтенковска минска поља и остале противтенковске инжењерске препреке улазе у општи систем противтенковске одбране који се мора поклати са планом ватре на даном правцу.

Као и у нормалним условима, маневар противтенковским средствима игра велику улогу, нарочито у периоду искрцавања, а поготову у периоду борбе за мостобран (плацдарм). За корпусну противтенковску резерву мора бити већ унапред припремљено неколико линија на најважнијим правцима.

2) Противавионска одбрана

Искуство Другог светског рата, нарочито на француској обали, показало је да операцијама искрцавања претходи дужи период претходних авиодејстава по читавој обали, а нарочито по отсецима намењеним за искрцавање. Најважнији објекти на морској обали које бомбардује непријатељска авијација јесу: обалска утврђења, радиолокаторске станице, артиљериски ватрени положаји, комуникациски чворови и важнији објекти на комуникацијама. Основни задатак претходних бомбардовања јесте да се наруши систем обалске одбране у целини и спречи могућност прилаза браниочевих оперативних резеви из дубине. Најјаче ваздушно бомбардовање изражава се у моменту самог искрцавања и борбе за овлађивање мостобраном. Због тога командант стрељачког корпуса мора да обрати нарочиту пажњу на организацију противавионске одбране.

На обалском отсеку, који брани стрељачки корпус, налазе се стационарна противавионска средства намењена за одбрану обалских утврђења. Но, пошто тих средстава никад неће бити довољно, а нарочито не у периоду претходне авијациске припреме, биће потребно да се стрељачки корпус ојача одређеним противавионским средствима.

Ако узмемо пример да стрељачки корпус брани отсек ширине око 80 км, од којих је 40 км десантно-доступно, корпусу ће, приближно, бити потребна следећа средства:

а) За организацију средње заштите:

— за обезбеђење главног и другог одбранбеног појаса на 40 км фронта (батерије у два реда на растојању 4-5 км, постројене у шахматном поретку у две линије) потребно је 16—20 батерија или 5—7 самосталних противавионских дивизиона;

б) За организацију ниске заштите:

— у случају да имамо на распложењу довољно батерија малокалибарске артиљерије, биће потребно заштитити дубину од 2-3 км на фронту од 40 км — што износи око 100 км². Пошто је нормално да један МПАД заштићава просторију површине 10—12 км², то би било потребно око 8—10 МПАД. Поред тога, биће потребне и одређене јединице за противавионско обезбеђење у дубини. Таква се количина средстава, вероватно, неће моћи никада доделити стрељачком корпусу у почетку, већ тек када претходна авијацијска припрема покаже да ће дотични отсек стрељачког корпуса бити заиста активан у погледу нападачевог искрцавања.

Но, јасно је да противавионска одбрана морске обале не базира само на одбрани противавионске артиљерије, већ и на свим осталим средствима, нарочито на сопственој ловачкој авијацији, пешадском аутоматском наоружању и мерама пасивне заштите.

Примени маскирања и маскирне дисциплине у одбрани од непријатељске авијације треба придати нарочиту важност.

3) Противдесантна одбрана

Ваздушни десанти у Другом светском рату били су широко примењивани. Зато треба и обратити пажњу на противдесантну одбрану отсека морске обале.

Основу противдесантне одбране чине специјални противдесантни одреди на важним комуникациским центрима у дубини одбране, где је могуће предвидети бацање нападачевог десанта. Такви одреди, јачине 1-2 стрељачка батаљона и 1-2 батерије, снабдевени су транспортним средствима ради брзог пребацивања на угрожену просторију. И корпусна резерва, такође, може се употребити за борбу против непријатељских десаната.

VII

Вођење одбране

Одбранбени бој ради спречавања морскога десанта отпочиње масовним ударима авијације по рејонима непријатељских концентрација, поморској флоти, десантној флотили, лукама, итд.

Борба против десантних групација отпочиње, у многим случајевима, већ тада, када се нападачеве јединице већ укрцавају на десантне бродове. Ту борбу води обично авијација Врховне команде или Команде фронта, у изузетним случајевима и авијација армије у координацији са војно-поморским снагама.

За стрелачки корпус који брани отсек морске обале одбранбени бој отпочиње у моменту када нападачеве десантне групације долазе у домет дејства корпусне и обалске артиљерије.

Извиђачка авијација, подморнице и радиолокатори морају благовремено да обавесте о поласку непријатељских десантних групација на отворено море. Обично, баш у то време непријатељска бомбардерска авијација појачава своја дејства на наш одбранбени систем, нарочито на отсеке који су предвиђени за искрцавање.

Доласком бојних бродова у зону домета тешке артиљерије и када нападач отпочне артиљериску припрему са мора, поједине обалске батерије, у садејству са авијацијом и јединицама флоте, отварају ватру у циљу спречавања искрцавања или барем спречавања тачности гађања са бојних бродова на обалске објекте. Ако су извиђачка авијација, јединице поморске флоте и радиолокатори дали довољно јасну слику о правцу покрета основне — главне непријатељске десантне групације, команданат корпуса може извршити потребну прегрупацију артиљерије. На угрожене отсеке он привлачи, на раније припремљене ватрене положаје, поједине артиљериске јединице.

У почетку формирања браниоачевог борбеног поретка командант корпуса мора нанети масовни артиљериски удар на десантне бродове.

На непријатељске десантне бродове који су у покрету артиљерија дејствује покретном запречном ватром почев од линије на којој ови бродови постројавају борбени поредак за напад (обично 7 км од обале) пратећи их њом све док не стигну на око 500 м од обале. Тада артиљерија отпочиње са непрекидним запречним ватром са циљем да се отсече први ешелон нападачевих десантних бродова од осталих дубинских ешелона.

Кад се десантни бродови приближе рејону дејства стрелачког наоружања, тј. на 300—400 м од обале, аутоматска оруђа отварају ватру са циљем да спрече искрцавање и нанесу губитке живој сили нападача.

У моменту доласка десантних бродова на обалу, основна маса артиљерије и сва остала ватрена средства са предњег краја отварају ватру по отсеку искрцавања. Чим отпочне само искрцавање, на сигнал преноса ватре, артиљерија отвара ватру на линију непокретне запречне ватре, а пешадија са предњег краја прелази у противнапад са циљем да набаци нападача на море. Противнапад пешадије подржавају тенкови и батаљонска и пуковска артиљерија.

Ако је нападач успео, и поред тих мера, да се одржи на обали и ако прелази у напад ради заузећа мостобрана, артиљерија, нарочито обалска, продужава борбу са бродском артиљеријом и дејствује по следећим ешелонима десантних бродова.

По америчком гледишту искрцавање једног стрелачког корпуса, саства три дивизије, дели се на пет фаза:

— прва, од „Ч“—10' до „Ч“+20', у којој десантни бродови у три таласа искрцавају чете прве линије;

— друга, од „Ч“+20' до „Ч“+1 час, у којој десантни бродови у два таласа искрцавају батаљонске резерве, батаљонску и противавионску артиљерију;

— трећа, од „Ч“+1 час до „Ч“+3 часа, у којој десантни бродови искрцавају пуковске резерве и пуковску артиљерију;

— четврта, од „Ч“+3 часа до „Ч“+6 часова, у којој се већ у већим десантним бродовима искрцавају други ешелони дивизија; и

— пета, од „Ч“+6 часова до „Ч“+24 часа, у којој се искрцавају други ешелони корпуса и остале корпусне јединице и када се приступа утврђивању заузетог мостобрана (плацдарма).

При таквом начину и редоследу искрцавања командант стрељачког корпуса у могућности је да, већ после „Ч“+3 часа, тачно установи отсек искрцавања основних нападачевих снага. После тога, командант стрељачког корпуса, по одобрењу команданта армије, ојачава отсек главног места искрцавања снагама и средствима са неактивних отсека. На неактивним отсецима остављају се само неопходне снаге и средства. Основно при искоришћењу снага и средстава на отсеку искрцавања јесте: не дозволити нападачу брзо искрцавање и заузимање мостобрана, сузити непријатељу простор за маневар и обезбедити потребно време за подилазак другог ешелона корпуса.

Једновремено са почетком искрцавања може се очекивати да ће непријатељ бацити ваздушни десант на дубини од око 20 км, у циљу заузимања важнијих комуникациских чворова и изолације отсека искрцавања од прилаза резерви из дубине. Зато командант стрељачког корпуса мора да предузме потребне мере ради брзе ликвидације тих јединица.

Дубоко уклињавање нападача на појединим отсецима главног одбранбеног појаса не треба да буде узрок за повлачење са главног одбранбеног појаса. Стрељачки пукови бране бокове клина, а дивизијски други ешелони искоришћавају отсечне положаје и утврђења другог одбранбеног појаса у циљу локализације даљег могућег уклињавања. Чете и батаљони, а поготово гарнизони обалских утврђених рејона, морају по сваку цену да бране своје отпорне тачке и у условима кружне одбране, све у циљу да се сузи маневар нападача да се разбију нападачеви борбени пореци и створе повољни услови за противнападе других ешелона дивизија и корпуса.

За извршење противнапада другим ешеломом стрељачког корпуса, основно питање које се поставља пред команданта корпуса је време и правац противнапада. Према већ приказаној шеми напада искрцавања по америчкој пракси, други ешелони корпуса вршиће противнапад обично у времену од „Ч“+6 до „Ч“+24 часа. Циљ противнапада јесте да се непријатељ набаци на море. Но, у случају да тај циљ не успе, потребно је створити услове за даље продужење борбених дејстава. Јединице у тим борбама морају бити крајње упорне, а пробијање из окружења и најмањих јединица може бити само са одобрењем команданта корпуса.

Закључак

1) У оквиру армије корпус у одбрани морске обале изражава много самосталнију улогу, брани се на широком фронту и веома често самостално затвара поједине операцијске правце.

2) Командант корпуса, који прима појас одбране морске обале, врло често добија већ готов план одбране, који мора прецизирати на земљишту на основу конкретне ситуације.

3) У рејону одбране корпуса налазиће се обални утврђени рејони, поједина обалска утврђења, понекада и војнопоморске базе, које улазе у склоп организације одбране стрељачког корпуса.

4) Са нападачем до „Д“ нема непосредног додира због чега стрељачки корпус није у стању да сопственим извиђачким органима непрекидно одржава контакт и проучава нападачеве намере, па се зато по томе питању мора ослањати на виши штаб.

5) Борбени поредак корпуса биће непрекидно под дејством нападача како из ваздуха, тако и са мора, па је зато потребно да се командна места и линије веза специјално осигурају.

6) Најстарији командант постојеће обалске одбране на отсеку корпуса биће једновремено и заменик команданта корпуса по питању командовања јединицама сталних постројења.

7) Командовање мора бити строго централизовано и у случају да се нападач искрца ма на којој тачки отсека, командант корпуса може, планираним маневром, да пребације снаге и средства са једног отсека на други.

Потпуковник МИХАЕЛ МИШИЧ

АРТИЉЕРИЈА У ОДБРАНИ НА ШИРОКОМ ФРОНТУ

У односу на напад свака одбрана карактерише се већом ширином фронтова општевојних јединица и мањим количинама расположивих артиљериских и других техничких средстава. У одбрани на широком фронту ширине фронтова могу бити два до три, па чак и више пута веће од оних које су предвиђене за одбрану у нормалним условима, док су расположива средства обично бројно мања или, у најбољем случају, приближно иста.

Колико ће ова два фактора утицати на организацију и карактер одбране, као и на извођење одбранбеног боја, умногоме зависи од земљишних услова под којима се организује одбрана на широком фронту. Но, при разматрању тог питања треба имати у виду и јачину нападачевих снага и средстава, јер можемо претпостављати да ће нападач, начелно, примењивати слабије снаге од оних које се употребљавају при пробоју позиционе одбране у нормалним условима.

Ако карактер земљишта олакшава организацију одбране, као на пример на планинском и мочварном земљишту, онда је бранилац у стању да на рачун тешко пролазних и неприступачних отсека одбране сконцентрише најпотребније снаге и средства на могућим и вероватним правцима главног удара нападача. Због тога на тежишту одбране бранилац може организовати одбрану, више или мање, по начелима која важе за нормалне услове. У прилог овоме иде и то, што пешадија више не претставља главну ударну снагу савременог напада, већ тенкови и артиљерија. Примена тенкова и артиљерије (која је данас већим делом код свих армија моторизована) на планинском земљишту могућа је само по постојећим комуникацијама и у њиховој непосредној близини. Број таквих комуникација је ограничен, а ширине пролазних рејона су тако мале да их је могуће бранити и са сразмерно малим снагама.

У ратној пракси се догађало да је бранилац морао организовати одбрану на широком фронту у равници или на брдовитом земљишту под много неповољнијим условима него на планинском земљишту. У таквим случајевима, земљишни услови пружали су нападачу широке могућности за масовну примену својих снага и техничких средстава. Нападач је могао да врши продор на било ком отсеку, јер могућност продора не зависи толико од услова земљишта колико у планини. Пошто, при доношењу одлуке за напад,

распоред браничевих снага (поред оперативних захтева) има пресудну улогу, изгледало би да при организацији одбране на широком фронту на маневарском земљишту, начелно, треба избегавати непосреднате међупросторе. Ако би бранилац тако поступио, онда би морао распоредити, такорећи, све своје снаге и средства у једну линију. Али, како непријатељ може дејствовати на разне начине, мала је вероватноћа да би усвојени распоред браничевих снага био у сагласности са намерама нападача.

Један од основних принципа тактике и оператике захтева да се имају утолико јаче резерве уколико је ситуација нејаснија. Дакле, при одбрани на широком фронту сударају се два противположена захтева. Задовољавајући први захтев, слаби се дубина одбране, а ако се удовољи другом захтеву, слаби се јачина предњег краја, односно прве линије. Наше је мишљење да одбрана на широком фронту на маневарском земљишту, услед својих специфичности, изискује предузимање нарочитих мера тако да се због тога у знатној мери мења и сам њен карактер. Поставља се питање: на какву се упорност може рачунати када се одбрана организује под овим условима и када стрељачке јединице добију задатак да се бране на тако широким фронтovima? Пошто се одбијање непријатељског напада испред предњег краја тешко може остварити, правилна организација дубине одбране и правилан распоред браничевих резерви имају пресудан значај. Колико ће снага и средстава бити распоређено на појединим положајима главног одбранбеног појаса, односно на главном одбранбеном појасу (према томе која јединица организује одбрану) и колико ће се снага и средстава држати у резерви и на којој дубини, умногоме зависи од повољних услова земљишта у дубини одбране и од замисли извођења одбранбеног боја. Поједини положаји главног одбранбеног појаса, а евентуално и цео појас, имаће извесне црте маневарске одбране. Одбрана тих положаја имаће задатак да се открију непријатељске намере, да му се нанесу губици и истроше његове снаге и средства и да се створи потребно време за извршење маневра браничевих резерви.

Реалан и правилно разрађен план извођења одбранбеног боја, према вероватним варијантама дејства непријатеља, за браниоца има огроман значај. У том плану треба одредити степен упорности браничевих снага на појединим положајима главног одбранбеног појаса и на којој се линији или положају у дубини одбране може дати главни отпор, имајући у виду могућу брзину непријатељског надирања и распоред сопствених резерви¹⁾.

Благовременим и вештим маневром резерви и пребацивањем јединица са неугрожених делова фронта бранилац ће бити у стању да на одређеној линији у дубини одбране постигне одговарајући однос снага и средстава, који ће му обезбедити успех. Зато покретљивост браничевих јединица, а нарочито резерви, игра огромну улогу, јер брзина извршења маневра често има пресудан значај.

¹⁾ Због тога, по нашем мишљењу, садањи термини за положаје и појасеве нису правилни. Наиме, ако главни положај, односно главни појас, уствари нису главни, тј. најважнији у оквиру одбранбеног појаса, односно целе дубине одбране, већ имају другостепену улогу, онда би било целисходније да носе назив први положај, први појас. Зато планом одбранбеног боја треба одредити који положај или појас треба да буде главни, тј. да ли први, други или трећи. — М. М.

Груписање артиљерије на широком фронту

На организацију рада, па и на само дејство артиљерије, имају пресудан утицај два основна фактора одбране — велика ширина фронта општевојних јединица и недостатак артиљерских средстава — који одређују начин употребе, командовања и груписања артиљерије. Постојећа правила садрже одредбе којих се, начелно, треба придржавати при организацији артиљерског обезбеђења одбране у нормалним условима. Оне се, углавном, заснивају на следећим поставкама:

- да се ширине фронта општевојних јединица (за чији рачун ради артиљерија) крећу у границама које је прописала општа ратна служба;
- да свака општевојна јединица располаже извесном одређеном количином артиљерских средстава и осталом борбеном техником и
- да се одбрана организује на маневарском земљишту.

Ако се у већој или мањој мери измени један или више поменутих елемената ове базе, онда је природно да се у извесној мери морају променити и устаљене организационе форме артиљерског обезбеђења.

Да би боље уочили специфичности груписања артиљерије на широком фронту, напоменућемо само неке опште принципе груписања који су у непосредној вези са нашим размишљањем. Под појмом артиљерска група подразумевамо елемент борбеног поретка, који претставља привремено груписање више артиљерских јединица под једном командом у току борбе, односно операције, са циљем да се олакша командовање артиљеријом и извршење постављених задатака.

Груписање артиљерије врши се по принципу наименовања општевојних јединица чију борбу артиљерија подржава и по принципу решавања специјалних задатака за које су групе намењене, на пример, артиљерска група за рушење (овај случај нећемо овде разматрати, пошто није карактеристичан за одбрану).

Према првом принципу свака општевојна јединица, почев од стрељачког пука па навише, треба да има своју артиљерску групу која носи назив одговарајуће општевојне јединице (ПАГ, ДАГ, КАГ, ААГ). Ове групе имају задатак да раде, у првом реду, за интерес оне јединице код које су образоване. У извесним моментима, када то изискује потреба, надлежни артиљерски старешина може их употребити и за рачун суседних јединица у границама одређених допунских сектора. Пошто команданти појединих артиљерских група имају везу само са командантом артиљерије одговарајуће општевојне јединице за рачун које раде, групама се могу постављати задаци само преко артиљерских команданата, који се налазе код општевојних штабова (на пример, ДАГ може примити задатке само од команданта артиљерије дивизије). Ово начело не важи само за пуковску артиљерску групу (ПАГ), пошто она из свог састава одређује поједине дивизионе за подршку стрељачких батаљона. Команданти ових дивизиона успостављају везу са командантима батаљона које подржавају и са командантом ПАГ-а. То је потребно ради тога да би се командантима батаљона дала могућност да непосредно постављају задатке артиљерском дивизиону из ПАГ-а, без претходног одобрења команданта ПАГ-а, пошто се код стрељачких батаљона не образују никакве артиљерске групе. За разлику од ПАГ-а, у ДАГ-у се не предвиђају

никакви дивизиони за подршку стрељачких пукова, па се зато и не успоставља веза ДАГ-а са командантима стрељачких пукова.

Природно је да се груписање артиљерије у одбрани на широком фронту, у већој или мањој мери, разликује од груписања у нормалним условима, због специфичности саме одбране. У сваком случају, груписање треба да одговара конкретної ситуацији да би се постигло што лакше управљање и што већи ефекат ватре. Међутим, немогуће је, а било би и погрешно, прописати форме груписања које би увек важиле за широке фронтове. Свако груписање артиљерије треба да буде резултат размишљања општевојних и артиљериских команданата, при чему треба узети у обзир све елементе који утичу на начин уностреве артиљерије (карактер одбране на широком фронту, ширина фронта општевојних јединица које артиљерија подржава или којима се придаје, расположива средства, карактер земљишта, место и ширина тежишта одбране, итд.).

Да бисмо очигледније схватили специфичности артиљерије које условљавају широки фронтови, размотрићемо неколико случајева и при томе изложити наше мишљење по томе питању.

Претпоставимо да стрељачки пук у првом ешелону организује одбрану на тежишту одбране дивизије и корпуса, на отсеку ширине око 10 км, који затвара најважнији правац непријатељског наступања. У одбрани на широком фронту такав случај може често наступити, нарочито на брдовитом и планинском земљишту, пошто ће дивизија првог ешелона редовно добити задатак да својим борбеним распоредом затвори не само један, већ више међусобно одвојених праваца. Ако би шаблонски применили уобичајени начин груписања артиљерије, код тога пука би се, према расположивим средствима, образовала пуковска артиљериска група, а пошто се пук налази на тежишту одбране дивизије и корпуса, иза ове групе постојале би још и дивизиска и корпусна група, а командовање артиљеријом на том правцу било би сасређено.

Пошто ширина ватрених зона артиљериских група зависи од њиховог састава и просечно износи око 10 км, произилази да би артиљериске групе, почев од ПАГ-ова па закључно са КАГ-ом, могле да дејствују искључиво испред фронта одбране поменутог стрељачког пука и да би у почетној фази одбране, углавном, радиле за рачун тога пука. Да ли је целисходно такво груписање, односно такво нагомилавање артиљериских група? Раније је већ било речено да ДАГ и КАГ немају никакве везе са командантом стрељачког пука, већ само са командантом артиљерије стрељачке дивизије, односно корпуса, од кога примају задатке. Међутим, таква организација груписања у датом примеру није потребна, јер би само отежавала успешан рад артиљерије на тежишту одбране и не би обезбеђивала благовремено ангажовање група ДАГ и КАГ. Свакако, у овом примеру није потребна нити целисходна уобичајена процедура по којој командант стрељачког пука треба да поставља захтев преко дивизије за остварење неког хитног задатка (на пример, да КАГ неутралише непријатељску батерију), а дивизија свој захтев преко корпуса да би овај корпусној артиљериској групи издао потребно наређење.

Дивизиска артиљериска група, начелно, решава исте задатке као група ПАГ и треба да јој појачава дејство. Пошто, у датом примеру, ДАГ

може да појачава дејство само једне групе ПАГ, поставља се питање целисходности постојања групе ПАГ или ДАГ. По нашем мишљењу, ако група ДАГ може дејствовати само испред фронта одбране једног сп, и ако постоји КАГ, много је боље да се ПАГ дотичног стрељачког пука и група ДАГ сједине у једну групу и да се командант те групе повеже и са командантом сп и са командантом артиљерије дивизије. На тај начин добиће се једна јача група која ће бити тесно повезана са радом стрељачког пука и која ће моћи много брже, успешније и ефикасније да подржава одбрану сп и извршава и оне евентуалне специјалне задатке које би имала група ДАГ. Осим тога, могућност извршења маневра покретом, на случај потребе, а по наређењу команданта артиљерије стрељачке дивизије, била би обезбеђена скоро у истој мери као и кад би постојале две групе, пошто КАД може да нареди команданту групе да при распоређивању артиљерских јединица узме у обзир и све потребне мере које ће олакшати извођење евентуалног маневра.

Образовање само једне групе код пука на тежишту одбране и дивизије и корпуса не би задовољило све потребе, јер би ова група, углавном, решавала оне задатке за које је непосредно заинтересован стрељачки пук. На главном правцу свога удара нападач ће вршити оне припреме које ће му обезбедити брз и успешан даљи развој напада (пребацавање и прикупљање резерви, односно других ешелона разних степена; премештање артиљерије и осталих средстава, итд.). Осим тога, артиљерија нападача дејствоваће од самог почетка напада не само по борбеним порецима сп, већ и по снагама и средствима ван његовог оквира (по резервама, артиљерији, осматрачницама, итд.), тј. по циљевима за које је заинтересована и дивизија и корпус. А да би се неутралисали поменути циљеви (који су знатно удаљени од предњег краја и обично невидљиви са земаљских осматрачница), треба применити артиљерију већег калибра и домета, као и специјална средства артиљерског инструменталног извињања. То значи да би неминовно требало да се образује још једна засебна група која би, поред набројених задатака, решавала и крупне задатке у дубини одбране (евентуални прихват појединих делова, артобезбеђење положаја и појасева у дубини, артобезбеђење противнапада, итд.).

По нашем мишљењу, постојање три артиљерске групе „у потиљку“ (као у изнетом примеру) не би било целисходно, јер би само ометало благовремено извршење задатака и умногоме усложавало командовање артиљеријом. Много је целисходније да се образују само две артиљерске групе: једна јачег састава код стрељачког пука (ПАГ), а друга у оквиру дивизије (ДАГ), а ређе у оквиру корпуса (КАГ), која би служила за контрабатирање и неутралисање непријатељских резерви на већој дубини, за неутралисање осматрачница и командних места и за потребе борбе у дубини одбране. Ако би командант корпуса образовао групу КАГ, а не ДАГ, требало би обезбедити непосредну везу између команданта ПАГ-а и команданта артиљерије корпуса (или са командантом КАГ-а или командантом једне од јединица КАГ-а) да би се брже могли извршавати хитни ватрени задаци. Узмемо други случај. Претпоставимо да је командант стрељачке дивизије, која располаже минималним, тј. формациским артиљерским средствима и која је добила задатак да организује одбрану на широком фронту на мање важнијим

правцима, одлучио да једном крилном стрељачком пуку, који организује одбрану на доста важном, но удаљеном правцу, прида један артиљериски дивизион, а за тежиште одбране дивизије, које захвата делове два пуковска одбранбена отсека, задржи преостала два дивизиона. Поставља се питање: како треба употребити ова два дивизиона да би до највеће могуће мере били задовољени интереси и ова два стрељачка пука и дивизије? Изгледа да не би било целисходно да се сваком пуку прида по један дивизион, јер би повезаност дејства дивизиона била доста слаба и запостављени интереси дивизије као целине. При таквом решењу командант дивизије не би имао у својим рукама никаквих артиљериских средстава којима би могао утицати на ток боја за предњи крај, а нарочито у дубини одбране где треба да употреби своје резерве. Осим тога, цео један штаб артиљериског пука био би сувишан.

У датом примеру било би целисходније да се на тежишту одбране дивизије образује само „дивизијска артиљериска група“⁽¹⁾ без ПАГ-ова, с тим да се дивизиони из састава ове групе одреде за подршку артиљериских пукова и да команданти ових дивизиона примају на себе дужност да планирају ватру не само свог дивизиона, већ и батаљонских и пуковских бацача који дејствују у ватреној зони дивизиона.

На тај начин обезбеђена је тесна веза са командантом сп и подржавајући дивизион је дужан да извршава све његове захтеве ако се не косе са наређењима команданта артиљерије дивизије, односно групе „ДАГ“. С друге стране, КАД биће увек у могућности да у потребном моменту, када то захтевају интереси дивизије, употреби ватру ова два дивизиона преко команданта „ДАГ“.

При оваквом груписању пожељно је да командант „ДАГ-а“ (ако има толико артиљериских средстава на расположењу) издвоји једну подручну артиљериску јединицу (која не би била одређена за подршку сп нити би са њим успостављала везу), јер би то омогућавало да се подржавајући дивизиони мање ангажују за рачун дивизије и да испуњавају већи број захтева команданта сп.

Размотримо још неке специфичности груписања артиљерије на планинском земљишту. Артиљериска средства на планинском земљишту начелно се групишу дуж постојећих комуникација, које су обично раздвојене пространим тешко пролазним рејонима и планинским масивима. Због тога и због недостатака повољних рокалних путева врло је тешко пребацивање артиљериских јединица са једног правца на други, тако да се у случају потребе морају враћати дубоко уназад до постојеће раскрснице путева да би се тек одатле упућивале на жељени отсек фронта строго одређеним правцем. Ово налаже да се сваки правац обезбеди потребним количинама артиљериских средстава како би се постизала самосталност њихове артиљериске одбране. Но, у свакој конкретной ситуацији, расположива артиљериска средства диктираће у којој ће се мери моћи да испуни овај захтев. Недостатак артиљериских средстава редовно ће изискивати потребу за извршењем маневра покретом и у овим неповољним земљишним условима.

¹⁾ Под знацима навода због тога што то није ДАГ у правом смислу, јер дивизиони из ДАГ-а не успостављају никакву везу са сп, нити од њих примају задатке. — М. М.

За планинско земљиште карактеристично је и то да артиљерска група или јединица може вршити маневар путањама само у оквиру једног правца и да се одбрана неког другог правца може потпомагати ватром тек после успешно извршеног маневра покретом, који, у односу на маневарско земљиште, изискује много више времена због ограниченог броја комуникација и великих дужина маршрута.

За извршење продора нападачу обично стоји на расположењу неколико, више или мање, одређених праваца. Пошто је при организацији одбране тешко одредити коме ће правцу нападач дати приоритет и где ће сасредити своје главне снаге, биће често потребно да се на основу прикупљених извиђачких података унесе потребне измене у већ донету одлуку браниоца. При томе треба имати у виду да се измене у борбеном поретку могу доста тешко изводити, нарочито у погледу артиљерије и да изискују дуже време.

Због тога, по нашем мишљењу, при организацији одбране на планинском земљишту биће целисходно да се у извесним конкретним ситуацијама један део артиљерских јединица ојачања остави за **артиљерску резерву**, која би се образовала код корпуса или армије уместо формирања групе КАГ (ААГ). Она би се прикупљала у повољном рејону, по могућству на чвору комуникација, одакле би могла брзо да изводи маневар покретом на најважније правце које затвара корпус (армија). Њена употреба треба да уследи тек онда када се потпуно јасно испоље непријатељске намере, било у току припреме непријатеља за напад, дакле, пре почетка напада, било у току извођења одбранбеног боја. Да би се артиљерска резерва могла благовремено и успешно употребити, потребно је благовремено извидети и оправити предвиђене маршруте кретања, на сваком правцу припремити ватрене положаје, извршити њихово топографско повезивање и припремити све остале потребне елементе за брзо и лако управљање ватром. Ако би имала задатак да својом ватром ојача одбрану првог ешелона на главном правцу непријатељског удара (чиме би се постигла већа упорност одбране главног одбранбеног појаса), онда је пожељно да благовремено изврши маневар и изађе на припремљене ватрене положаје најдоцније у току ноћи уочи напада. Јединице из састава ове резерве могу се укључити у састав дивизијске групе, ако ова постоји на датом правцу, или се од њих може образовати корпусна, односно дивизијска група. Образовање КАГ обавезно је ако би могла дејствовати испред делова фронта две дивизије, а ако је то немогуће, онда је целисходно образовати, односно ојачати групу ДАГ.

У извесним случајевима борбена ситуација неће дозволити да се уочи самог напада утврди правац непријатељског главног удара, тј у току његове припреме за извођење напада. Сем тога, при одбрани на широком фронту, поједини положаји главног одбранбеног појаса, или чак цео појас, неће увек имати исту улогу као у одбрани у нормалним условима. Према томе, могу наступити случајеви да се артиљерска резерва може употребити тек у току самог напада (у току првог дана или ноћу од првог на други дан напада). Свакако, ова варијанта употребе артиљерске резерве неповољнија је од оне која је горе изнета, јер се може десити да се артиљерске снаге увode у борбу постепено, тојест по деловима, тако да се у почетном периоду од-

бранбеног боја умањује масовност артиљериске ватре. Иако наша правила не предвиђају образовање резерве од артиљериских јединица, иако се то у досадашњој пракси још није примењивало, ипак је наше мишљење да широки фронтгови, у извесним случајевима, изискују примену артиљериске резерве и да је њеним постојањем у већој мери загарантована правилна употреба артиљерије.

Ако резимирамо и уопштимо све што смо досад изнели о артиљериској резерви, можемо доћи до следећих закључака:

1) Формирање артиљериских резерви може бити целисходно у оквиру армије, а ређе у оквиру корпуса.

2) Артиљериску резерву треба образовати у случајевима када се при организацији одбране, на основу расположивих података о непријатељу и процене осталих елемената ситуације, не може са довољном сигурношћу утврдити правац главног непријатељског удара. Ако земљишни услови не дозвољавају брз, лак и прикривен рокадни маневар артиљериским средствима, већ изискују маневар из дубине, онда је потреба за формирањем артиљериске резерве већа и очигледнија, а ако су намере непријатеља јасно утврђене, онда нема потребе за постојањем артиљериске резерве.

3) Артиљериска резерва (ако се образује) постоји само до момента њене употребе, када улази у састав одговарајућих група. Треба тежити да се употреби пре почетка непријатељског напада, а доцније само онда ако се дотада није могао утврдити правац главног удара нападача.

4) За артиљериску резерву треба благовремено припремити неколико узастопних положаја и остале потребне елементе који омогућавају брзо и лако управљање ватром на главном предвиђеном правцу њене употребе у сагласности са планом одбранбеног боја, имајући у виду могућу брзину непријатељског наступања.

Као што се види, биће случајева када ће се, услед широких фронтова, недостатка артиљериских средстава и услова земљишта, у знатној мери отступити од уобичајеног начина груписања артиљерије. Шаблонска примена начела груписања артиљерије, која важе за нормалне ширине фронтова, на широком фронту може имати и штетне последице.

Специфичности борбених поредака артиљериских група у одбрани на широком фронту

Бранилац увек располаже ограниченим количинама артиљериских средстава без обзира под којим се условима одбрана организује. Због тога мора тако да распореди своју артиљерију да до максимума искористи њене могућности. У позиционој одбрани целокупна артиљерија ступа у дејство од момента прелаза непријатеља у напад и непрекидно траје до завршетка операције. Позициона одбрана захтева да се сва артиљерија распореди на ватреним положајима тако да може најбоље и најефикасније дејствовати испред предњег краја и у ближој дубини главног одбранбеног појаса. Зато се за одбрану главног одбранбеног појаса не употребљавају само формацијска артиљериска средства дивизија првог ешелона и њихова средства ојачања, тј. групе ПАГ и ДАГ, већ се и корпусна и армиска артиљериска група постављају тако да могу дејствовати испред предњег краја и у дубини глав-

ног одбранбеног појаса, ма да су корпус и армија заинтересовани за одбрану и осталих одбранбених појасева. Чак се практикује да се на главни одбранбени појас привлаче и формациски артиљериски пукови дивизија из другог ешелона.

За артиљериско обезбеђење одбране другог и трећег појаса не предвиђају се никакве засебне артиљериске групе, већ се оно врши артиљериским јединицама других ешелона и групама, после извршеног маневра са главног одбранбеног појаса.

Према томе, при одбрани у нормалним условима, артиљериска ватра је најјача испред предњег краја главног одбранбеног појаса и у његовој блиској дубини (због њихове изванредне важности у систему одбране).

Поставља се питање: да ли је и при одбрани на широком фронту целесходно да се артиљериске јединице и групе распореде на исти начин као код обичне позиционе одбране? Ако се одбрана организује на земљишту које обилује природним препрекама, као што су тешко пролазне планине, мочваре већих размера, итд., где су правци вероватног непријатељског напада сразмерно уски и унапред одређени, тада се одбрана тих праваца може организовати по принципима одбране у нормалним условима, ма да она, у целини узев, има карактер одбране на широком фронту. Према томе, у таквим случајевима борбени поредак артиљерије биће сличан поретку артиљерије у обичној позиционој одбрани.

При одбрани на широком фронту на маневарском земљишту предњи крај, поједини положаји, па и цео главни одбранбени појас, неће моћи имати такво место и улогу какву имају ови елементи одбране при одбрани на нормалном фронту. На маневарском земљишту успех одбране постиже се у њеној дубини. Услед тога нарочиту важност добија правилна и систематска организација артиљериске ватре у дубини одбране, тако да у таквим случајевима организација система ватре у дубини треба обратити толико пажње, колико се поклања систему ватре испред предњег краја при одбрани под нормалним условима. Да би се ово могло остварити, борбени поредак артиљерије треба да обезбеди могућност извршења постављених ватрених задатака у дубини и што већу стабилност управљања ватром. Систем артиљериске ватре мора остати непо ремећен и у случајевима дубљих продора нападача, те је услед тога потребно у довољној мери ешелонирати артиљерију по дубини, тј. до максимума искористити крајње домете артиљериских оруђа.

Могу настати и такви случајеви када ће план извођења одбранбеног боја захтевати да се артиљериске групе поставе на основним ватреним положајима у рејонима одакле ће им бити, у првом реду, загарантовано успешно дејство у дубини одбране, док ће се за одбрану предњег краја главног одбранбеног појаса истурити на привремене ватрене положаје само поједини дивизиони из састава ових група. Овакви случајеви могу наступити када се не предвиђа упорна позициона одбрана појединих положаја или целог главног одбранбеног појаса, већ маневарска одбрана или лажно уређење.

Гро браниоачеве артиљерије треба тако поставити да може дејствовати на правцу главног удара нападача, али се то обично неће моћи постићи почетним распоредом. Да би се малобројним артиљериским средствима у одбрани могла постићи масовна артиљериска ватра на жељеним правцима,

треба користити маневар путањама до крајњих могућности које пружа домет оруђа и бацача. Међутим, на тако широким фронтovima артиљерија није у стању да на довољној дубини одбране извршава све задатке само маневром путањама, већ ће морати да врши и концентрацију средстава да би постигла довољну концентрацију ватре на поједине циљеве.

Раније смо истакли да се у одбрани сва артиљерија, начелно, групише тако да се првенствено обезбеди успешна одбрана главног одбранбеног појаса, запостављајући у извесној мери остале одбранбене појасеве (у артиљериском смислу) иако се за њихово обезбеђење благовремено планирају ватре и одређују ватрени положаји и јединице које ће их посести. Артиљериско обезбеђење појасева у дубини одбране врши иста артиљерија која је већ била ангажована при одбрани главног одбранбеног појаса. Ако не успе да заустави или разбије непријатељски напад на главном одбранбеном појасу (а то се често дешава у одбрани на широком фронту), бранилац мора да врши маневар артиљериским групама и јединицама по дубини до оних прихватних ватрених положаја, са којих се може потпомагати одбрана положаја и појасева у дубини одбране. Према томе, артиљериско обезбеђење одбранбених појасева у дубини првенствено зависи од блавременог и успешног извршења маневра покретом. У одбрани на широком фронту маневар покретом редовно се врши у оквиру дивизије, корпуса (армије), а евентуално и у оквиру стрељачког пука. За извршење покрета артиљерије ка главном правцу непријатељског удара у највећој мери треба користити артиљериске јединице и групе са неактивних и слабо пригиснутих делова фронта (првенствено јединице ојачања, а по потреби и формациска артиљериска средства).

Маневар покретом мора се организовати и унапред обезбедити. Артиљериске старешине треба чврсто да држе у својим рукама потчињене јединице и да имају непрекидну везу са артиљериским јединицама које су придате општевојним јединицама. За све варијанте дејства нападача треба благовремено планирати одговарајући маневар артиљериских група и јединица које долазе у обзир, уредити нове рејоне ватрених положаја и осматрачница и маршруте за прилаз до њих, припремити елементе који омогућавају брзо и лако управљање ватром са нових ВП и по могућству планирати ватре. Осим тога, маневар артиљерије треба обезбедити од дејства и осматрања из ваздуха и предузети мере за маскирање и организацију ПАО. Ако ситуација дозвољава, маневар се врши првенствено ноћу.

Ако смишљено и правилно планира и изврши маневар покретом, бранилац може створити повољан однос артиљериских средстава на одређеном правцу и тиме у знатној мери допринети успеху одбране.

*

Артиљериско обезбеђење одбране на широком фронту изводи се под много тежим условима него код обичне одбране. Општевојни и артиљериски команданти редовно ће се налазити у таквим ситуацијама које ће изискивати да примењују оригинална решења. Начин употребе артиљерије, њено груписање и план артиљериског обезбеђења у целини треба да резултирају из закључака донетих на основу детаљно процењене ситуације. А при процени ситуације треба открити специфичности дотичне одбране, одредити место и улогу коју може да одигра артиљерија, као и начин извршења и обим задатака које расположива артиљериска средства могу да изврше.

ТЕНКОВИ У ПОЗИЦИОНОЈ ОДБРАНИ СТРЕЉАЧКОГ КОРПУСА

Тенковске и механизоване јединице, које су придате СК у позиционој одбрани, благодарећи својој ефикасној ватри, оклопној заштити и великој покретљивости, претстављају моћно средство за вршење успешних противнапада из дубине одбране на непријатеља, који би успео да продре у одбранбени појас, за појачање отпорности борбених поредака стрељачких јединица на правцима напада непријатељских тенкова и самоходних оруђа и за заустављање јако надмоћних непријатељских тенковских снага у дубини одбране СК. Оне дају велику активност и динамичност савременој одбрани и повећавају њену дубину и чврстину.

Због велике ширине одбранбеног појаса СК и његове местимичне мање дубине — и поред тога што је предњи крај одбране најчешће делимично заштићен природним противтенковским препрекама и што су поједини одбранбени рејони неприступачни или тешко доступни за непријатељске тенкове и самоходна оруђа — на њему ће бити више праваца изложених пробоју непријатељских тенковских и механизованих јединица. То је, свакако, један од разлога што постоји опасност од превременог ангажовања браниоачевог другог ешелона, односно резерви, тим пре што ће нападач тежити да га на то натаера извођењем демонстративних напада на разним правцима. Због тога је, при организацији извођења одбране, веома важно да се свестрацо процени ситуација, да се правилно и благовремено открију рејон груписања и правац главног удара непријатељских тенкова и самоходних оруђа, да се врши непрекидно извиђање и осматрање, да се обезбеди солидно осигурање међупростора, спојева и бокова, да се успостави непрекидна и сигурна веза и да се одржи активност одбране.

Суштина успешне одбране састоји се у дубоком ешелонирању борбеног поретка и у правилном и брзом маневровању другим ешелонима, односно резервама, по дубини и фронту, јер су добро припремљени, благовремено и одлучно изведени противнапади довољно јаким снагама главни предуслов за успех. Због тога командант стрељачког корпуса и команданти стрељачких дивизија првог ешелона треба да располажу јаким, по могућству, брзо покретљивим и на правом месту распоређеним резервама, које ће бити у стању да у одговарајућој ситуацији на време интервенишу да би задржале непријатеља који је продрио и одбациле га иза предњег краја одбране. Решењу овог задатка, у великој мери, доприносе тенковске и механизоване јединице, у заједници са јаким деловима осталих родова војске.

У одбрани тенкови се никада не распоређују равномерно по читавом фронту, већ се, начелно, групишу на најпогоднијем, односно највероватнијем правцу напада непријатељских тенковских снага (који се најчешће поклапа са правцем главног удара непријатеља). Од овога се, донекле, може отступити само ако постоји више вероватних правца напада непријатељских тенкова који су међусобно одвојени озбиљним природним препрекама.

Ојачавање СК тенковским јединицама у позиционој одбрани, углавном, зависи од задатка, важности правца, карактера земљишта, ширине фронта, zasiћености СК противтенковским средствима и њихове покретљивости, јачине и степена борбене готовости тенковских јединица којима се располаже и јачине и састава непријатеља (нарочито његових оклопних јединица).

Према изложеном, СК се мора увек ојачавати тенковима, а обично му се придаје један тенковски батаљон до једне тенковске бригаде и један дивизион самоходне артиљерије. Придате тенковске снаге могу се употребити: 1) **за ојачање стрељачких дивизија** првог ешелона на вероватним правцима напада непријатељских тенкова (најчешће стрељачке дивизије на правцу вероватног главног удара непријатеља), 2) као **тенковска резерва СК** (за извршење противнапада, у току противприпреме, на непријатеља испред предњег краја главног одбранбеног појаса, или на непријатеља коме је успело да се пробије у дубину одбранбеног појаса СК, за заустављање јако надмоћних непријатељских тенковских снага на противтенковским линијама између првог и другог одбранбеног појаса или на другом одбранбеном појасу, с тим да мањи део тенкова ТР до почетка њене употребе образује дежурну тенковску јединицу, намењену за борбу са непријатељским ваздушним десантима и падобранцима) и 3) као **тенковске заседе и лутајући тенкови**.

Стрељачким дивизијама првог ешелона (ако их треба ојачати тенковима) не треба придавати више од једне трећине расположивих тенковских снага СК, јер његова тенковска резерва, као што је већ речено (са другим ешелоним, односно резервама корпуса), претставља моћно средство за вршење противнапада. Због тога, ако је стрељачком корпусу придат само један тенковски батаљон, онда га, начелно, не треба цепати, већ га у целини употребити у својству тенковске резерве корпуса.

Тенкови који су придати стрељачким дивизијама првог ешелона могу се употребити:

- као тенковска резерва СД (начелно у целини ако је придата мала тенковска јединица);
- као покретне ватрене тачке у борбеном поретку стрељачких јединица на вероватним правцима напада непријатељских тенкова;
- као тенковске заседе и лутајући тенкови и
- у саставу предњих одреда који дејствују на најважнијим правцима.

Форме дејства тенкова у одбрани

Искуство последњег рата је доказало да су стрељачке јединице, на главном положају првог одбранбеног појаса, ако су биле подржане само артиљерском ватром, трпеле велике губитке и често долазиле у критичну

ситуацију, нарочито при масовном нападу непријатељских тенкова. Да би се повећала њихова отпорност и живавост, понекад су ојачаване тенковским деловима из састава тенковских јединица које су придате стрељачкој дивизији. Ови тенкови распоређивани су као **непокретне ватрене тачке** у рејонима или чворовима стрељачких јединица у сагласности са општим планом противтенковске одбране СД.¹⁾

Пошто је тешко одредити највероватнији правац напада непријатељских тенкова због релативно велике ширине одбранбеног појаса СК, стрељачке јединице у првом ешелону СД, начелно, не треба ојачавати тенковима. То се изузетно врши само ако се располаже великим бројем тенкова и ако је, поред тога, благовремено и са сигурношћу утврђено да ће неки одбранбени рејони стрељачких јединица бити изложени масовном удару непријатељских тенкова. Исто тако, накнадно увођење тенкова у борбени поредак пешадије, пошто се дефинитивно открио правац удара непријатељских тенкова, није препоручљиво, јер би тенкови претрпели велике губитке због сталног пораста силе удара нападача из дубине, добро дириговане артиљеријске ватре и дејства авијације. Недостатак тенкова треба надокнадити применом солидног система противтенковских препрека, гушћим груписањем ловаца тенкова и противтенковских оруђа, изградом ДОТ-ова и укопавањем преносних челичних купола снабдевених противтенковским оруђима.

Међутим, у одбрани на тешко пролазном земљишту, које онемогућава или у великој мери отежава маневар тенкова по ширини и дубини, где не треба очекивати јаче непријатељске тенковске снаге, неће бити потребно да се СК ојачава тенковским јединицама. Али, ако би се корпус, ипак, ојачао тенковском јединицом, онда део тенкова треба употребити као **непокретне ватрене тачке**.

У Курској бици 1943 године Совјети су скоро све тенкове и самоходна оруђа тенковских резерви стрељачких дивизија и корпуса употребили у својству непокретних ватрених тачака у борбеним порецима пешадије, зато што су унапред знали за немачку офанзиву и време њеног почетка; што су, иако су били у одбрани, располагали надмоћнијим тенковским и механизованим јединицама него немачка армија и што су тенкове и самоходна оруђа груписали на отсецима за које су унапред сигурно знали да ће бити изложени удару немачких тенкова.

После успешног противнапада, који се врши уз учешће тенковске резерве, тенкови се, такође, могу употребити као **непокретне ватрене тачке**. По извршеном задатку већи део тенковске резерве одлази у одређени зборни рејон, а само изванредан број тенкова, заједно са групама пешадије, образује упоришта, под чијом заштитом стрељачке јединице учвршћују успех на достигнутој линији.

¹⁾ Тенкови се размештају по ширини и дубини, маскирају и укопавају тако да стоје у међусобној ватреној вези и да имају могућности ватреног дејства у све стране. Сваки ватрени положај мора бити осигуран природним или вештачким противтенковским препрекама и распоредом пешадије. Поред основног, за сваки тенк унапред се одређују и један до два резервна ватрена положаја. Задатке им поставља командант стрељачке јединице којој су придати, односно командант артиљерије противтенковског чвора или рејона у коме су распоређени.

Исто тако, сваки тенк који је онеспособљен за кретање, а способан је за борбу, треба да образује непокретну ватрену тачку и да се бори до последњег метка све до оправке, евакуације или уништења.

Тенковске заседе, јачине од једног тенковског вода до тенковске чете, са деловима пешадије и пионира, у великој мери повећавају живавост одбране по читавој њеној дубини. Оне дејствују у сагласности са општим планом одбране СК, а нарочито са планом противтенковске одбране и планом употребе тенковских резерви, допуњујући планирана дејства артиљерије, дивизиских и корпусних резерви. Постављају се по читавој дубини одбранбене зоне СК на вероватним правцима дејства непријатељских тенкова. Њихов распоред на главном одбранбеном појасу врше команданти СД првог ешелона, а на осталом делу командант СК.

Тенковске заседе, добро укупане и маскиране, имају задатак да сачекају долазак непријатељских тенкова и самоходних оруђа, да им са најкраћих отстојања, брзом и прецизном ватром са места, нанесу што више губитака, да поремете њихов борбени поредак и под повољним условима пређу у противнапад у циљу коначног уништења непријатеља који је продро и, најзад, да створе повољне услове за ступање у борбу тенковских резерви СД и СК. У последњем случају тенковске заседе служе као „мамац“ за групе непријатељских тенкова, који, устремљујући се на заседу, излажу свој бок или позадину тенковској резерви (распоређеној на полазном положају) и улазе у „ватрени џак“, тако да тенковска резерва, после ефикасног ватреног дејства са места, може прећи у успешан противнапад. Увек треба тежити да ватра тенковске заседе буде коса или бочна у односу на непријатељске тенкове и да се отвори у тренутку када се тенкови крећу по тешко пролазном земљишту или кроз теснаце, подразумевајући ту и пролазе кроз минска поља.

Тенковске заседе треба да буду маскиране и зштићене природним или вештачким противтенковским препрекама и деловима пешадије, нарочито аутоматичарима. Оне се обично постављају на ивицама шума, у шумарцима, шипражју, жбуњу, насељеним местима, иза група кућа итд., али ови објекти не треба да буду сувише маркантни и усамљени. Само изузетно заседе се могу постављати на предњем крају одбране (ако су повољни земљишни услови), јер их непријатељ осматрањем и насилним извиђањем може пре времена открити и уништити.²⁾

Најистакнутије тенковске заседе, начелно, треба постављати у висини резерви оних стрељачких батаљона који су распоређени на главном положају првог одбранбеног појаса, у циљу затварања међупростора, спојева и обезбеђења откривених бокова батаљонских одбранбених рејона.

Према искуству из прошлог рата тенковске заседе су много ефикасније него заседе противтенковских топова зато што боље маневрују, што

²⁾ Поред основне ватрене линије обично се уређује још једна до две резервне ватрене линије, на које се тенковска заседа, по извршеном задатку на основној ватреној линији и под заштитом артиљериске ватре и суседних стрељачких јединица, повлачи прикривеним правцем да би избегла концентрично дејство непријатељске артиљерије и авијације и да би на њима могла поново ступити у дејство. Заседе поседају своје ватрене линије у дубини одбране, начелно, тек онда када је откривен правац главног удара непријатељских тенкова.

се лакше извлаче из додира са непријатељем и што не трпе губитке од ватре тешког пешадиског наоружања и парчади распрснутих артиљериских зрна и авионских бомби.

Лутајући тенкови (један до три тенка) имају задатак да код нападача стварају лажну слику о јачини и груписању тенкова или артиљерије на појединим правцима. Они се употребљавају по читавој дубини одбранбене зоне СК и у тесној повезаности са дејствима тенковских засада и противнападима тенковских резерви. Задатке им дају команданти СД и СК или тенковски командант, ако раде искључиво за рачун тенковске јединице. Они претстављају врло погодно средство за обману непријатеља и за стварање потребних предуслова за извршење успешног маневра.

Лутајући тенкови најчешће се употребљавају у близини предњег краја. Крећу се заклоњеним правцем дуж предњег краја и отварају ватру (посредно или непосредно) са унапред припремљених ватрених положаја не само на средњим и блиским, већ и на највећим отстојањима да би нанели што веће губитке непријатељу. У току нападачевог јуриша такође дејствују са погодних, унапред одређених ватрених положаја и учествују у непосредној одбрани отпорне тачке која је највише угрожена од стране непријатељских тенкова и самоходних оруђа.

При дејству за рачун тенковске јединице лутајући тенкови могу корисно послужити за навлачење непријатељских тенковских снага под бочну ватру сопствене тенковске резерве, тенковске засаде и противтенковских оруђа.

Тенковска резерва СК (која се у одбрани начелно образује од највећег дела придатих тенкова) употребљава се за извршење противнапада на непријатеља који је успео да продре у одбранбени појас СК, са циљем да се униште непријатељске снаге које су продрле и успостави првобитни предњи крај главног одбранбеног појаса. При томе, она се најчешће ангажује заједно са читавим или делом другог ешелона, односно резерве СК, а у ретким случајевима и самостално. У изузетним случајевима тенковска резерва СК може извршити противнапад и са другим ешелоном оне стрељачке дивизије првог ешелона СК која је изложена главном удару непријатеља. Али, ако је противнапад нецелисходан, због велике надмоћности непријатељских тенковских снага, онда се тенковска резерва СК може употребити за њихово одбијање или заустављање на једној од унапред припремљених противтенковских линија.

Аналогно начину употребе тенковске резерве СК употребљава се и тенковска резерва СД у оквиру одбране главног одбранбеног појаса.

Тенковска резерва СК у одбрани може заузимати очекујући и полазни положај (линију развијања), противтенковску линију и зборни рејон.

Тенковска јединица, која је придата СК, редовно ноћу долази из рејона прикупљања на **очекујући положај**. Очекујући положај треба да буде иза погодне природне противтенковске препреке, заклоњен од угледа из ваздуха и са земље и да омогућава благовремену интервенцију сопствених тенкова у свим угроженим правцима. Очекујући положај тенковске резерве СК нормално се налази у близини најјаче групе другог ешелона СК, иза дру-

гог одбранбеног појаса.³⁾ Поред основног, одређују се резервни и лажни очекујући положај. Тенковска резерва премешта се на резервни очекујући положај чим буде откривена или после извршеног задатка, а на лажном очекујућем положају размештају се полумаскиране макете тенкова и самоходних оруђа у циљу довођења непријатеља у заблуду о правом месту тенкова. Тенковска резерва не остаје дуже времена на једном очекујућем положају, већ га мора мењати, нарочито кад постоје индиције да га је непријатељ већ открио.

На очекујућем положају тенковске резерве СК изводи се организација одбране и утначава садејство са осталим родовима војске, тенковске старешине свих степена и тенковске посаде врше извиђање земљишта и непријатеља; изводе се заједничке вежбе са осталим родовима војске у вези са претстојећим задатком и јединица се доводи у пуну борбену готовост.

За тенковску резерву СК одређују се два до три, а према потреби и више праваца за извршење противнапада и на сваком од њих један до два **полазна положаја**, који треба да јој омогуће најповољније услове за ступање у борбу са продрлим непријатељским тенковима и самоходним оруђима. Успех тенковске резерве знатно зависи од тога да ли је претходно извршено детаљно извиђање, уређење и обележавање праваца противнапада, да ли је правилно организована саобраћајна служба и тачно прорачунато потребно време за извршење њеног кретања и да ли је резерва прикривено и брзо доведена на полазни положај (јер је неопходно да избегне сусрет са надмоћнијим непријатељским тенковским снагама на отвореном земљишту и да пре непријатеља стигне на предвиђени **полазни положај**).

Погодним распоредом тенковских **полазних положаја**, у комбинацији са ватреним линијама ППТР, дејством ПОЗ-ова и тенковских заседа, првенствено треба запречити међупросторе, спојеве и откривене бокове одбранбених рејона на које ће највероватније бити усмерен напад непријатељских тенковских снага. Самои **полазни положаји** треба да имају добру прегледност и широко поље ватреног дејства, да буду заклоњени од угледа из ваздуха и непријатељских земаљских осматрачница, да имају коси или бочни положај у односу на вероватне правце напада непријатељских тенкова и да омогућавају прелаз тенковске резерве у противнапад у свим правцима и садејство са осталим деловима борбеног поретка СК.⁴⁾

Тенковска резерва СК начелно може организовати **полазни положај**: — на главном одбранбеном појасу, у висини резервног положаја, са циљем да заједно са читавим или делом другог ешелона СК изврши против-

³⁾ У очекујућем положају тенкови се маскирају и са већим размаком размештају у тенковским рововима, а посаде у склоништима (ако има природних маски, тенковска бригада може се разместити на просторији од 1—3 км²). Организује се кружна одбрана, припремају се и уређују излази у свим предвиђеним правцима противнапада, у непосредној близини одређују се, а по потреби и уређују, ватрене линије у све стране.

Очекујући положај тенковске резерве СД уређује се на сличан начин на 5—8 км од предњег краја главног одбранбеног појаса, у близини осталих резерви СД.

⁴⁾ На **полазним положајима** копају се тенковски ровови, а за посаде заклони. Свака тенковска посада мора тачно да зна место свога тенка и да располаже ватреном скицом у коју се, ради боље управе тенковском ватром, уноси потребан број земљишних оријентира, који треба да су истоветни са оријентирима за артиљерију.

напад на непријатељске тенковске и пешадиске снаге, које су привремено задржане испред резервног положаја од стране тенковске и осталих резерви СД;

— у дубини међупростора између првог и другог одбранбеног појаса, нарочито иза преградних положаја, са циљем да заједно са читавим или делом другог ешелона СК изврши противнапад на непријатеља који, после извршеног пробоја главног одбранбеног појаса, наступа ка другом одбранбеном појасу и

— у дубини другог одбранбеног појаса са циљем да одбије непријатеља који је продро у њега.

Полазни положаји тенковске резерве СД најчешће се одређују на главном одбранбеном појасу у висини међуположаја, испред и иза резервног положаја.

Где год је могуће **полазне положаје треба одређивати испред или са стране пуковских, дивизиских, противавионских и корпусне артиљериске групе**, не само ради заштите артиљериских положаја од директног удара непријатељских тенкова, него и због непосредног коришћења ватре артиљерије за уништавање и одбијање непријатељских тенкова и самоходних оруђа који би продрли на тим правцима.

Ако ниједна од предвиђених варијанти противнапада не одговара ситуацији, уместо полазних положаја **назначују се линије развијања**, на којима се тенкови развијају у борбени поредак пред ступање у борбу. Линије развијања најчешће се одређују у току саме динамике боја.

Као што је већ напоменуто, за тенковску резерву СК уређују се **противтенковске линије** на вероватним правцима напада непријатељских тенкова ради заустављања наступања и одбијања јако надмоћних непријатељских тенковских снага када противнапади немају изгледа на успех. Тенкови и самоходна оруђа распоређују се на унапред припремљеним ватреним положајима по начелима која важе за противтенковску артиљерију (за разлику од распореда тенкова на полазним положајима где заузимају борбени распоред са растојањем 30—50 м између возила).⁵⁾ Супротно условима који важе за избор полазних положаја, противтенковске линије треба бирати иза природних противтенковских препрека и на земљишту са обезбеђеним божовима. У сваком случају, за полазне положаје и противтенковске линије треба бирати земљишне отсеке који својим рељефом и покривеношћу изискују што мање инжењерских радова. Према потреби, поред тенкиста и пионира, на њиховом уређењу треба да учествују и делови стрељачких јединица, јер је искуство показало да добро укопан и маскиран тенк може да уништи или онеспособи 3-5, па и више непријатељских тенкова.

После извршеног противнапада тенковска резерва СК одлази у раније одређени **зборни рејон**, где се уређује и припрема за извршење наредног задатка. Поред основног за њу се одређује и резервни зборни рејон, који ко-

⁵⁾ Противтенковске линије тенковске резерве СД одређују се најчешће у дубини главног одбранбеног појаса, нарочито у висини међуположаја и иза резервног положаја, а противтенковске линије тенковске резерве СК у међупростору између главног и другог одбранбеног појаса и на другом одбранбеном појасу (најчешће на његовом предњем крају).

ристити ако би непријатељ заузео основни зборни рејон или је овај изложен јакој ватри, затрован, миниран или неприступачан сопственим тенковима.

Зборни рејон треба бирати на месту које је заклоњено од осматрања са непријатељских земаљских осматрачница и из ваздуха. Поред тога, треба га организовати за кружну одбрану и осигурати распоредом сопствене пешадије.

Зборни рејон тенковске резерве може да послужи као очекујући положај, ако тенковска резерва треба да пређе на други раније припремљени полазни положај да би са њега приступила извршењу новог задатка, или као полазни положај, ако створена борбена ситуација изискује да тенковска резерва изврши противнапад на непријатеља непосредно из зборног рејона или да ватром са места одбије поновни напад непријатеља. Због тога тенковска резерва треба да се што пре припреми за поновну акцију из зборног рејона, јер је искуство показало да непријатељ брзо предузима поновни напад ојачаним снагама и то обично на истом правцу на коме је претходно био одбијен.

Ако је уз учешће тенковске резерве СК поново успостављен предњи крај главног одбранбеног појаса, онда се зборни рејони, начелно, одређују иза главног одбранбеног појаса, на линији резерви СД, а ако је непријатељу успело да се задржи и учврсти на извесној линији у дубини одбранбене зоне СК, онда његова тенковска резерва може остати на полазном положају (са кога је била предузела противнапад) ради његове привремене одбране или може заузети други зборни рејон ради предузимања поновног противнапада погоднијим правцем.

Ако нема изгледа за скори поновни напад делимично уништеног и одбаченог непријатеља или је вероватно да ће непријатељ предузети поновни напад другим, удаљенијим правцем, онда тенковска резерва СК одлази у резервни очекујући положај иза другог одбранбеног појаса (пошто се претходно попуни и уреди у зборном рејону, ако за то има потребе).

После извршеног задатка, тј. успостављања првобитног предњег краја одбране, тенковска резерва СД одлази у зборни рејон који се најчешће налази иза или у висини резерви стрељачких пукова на главном одбранбеном појасу. У осталим случајевима поступа аналогно тенковској резерви СК.

Организација одбране и садејства

Командант СК руководи организацијом одбране СК у целини и, између осталог, саслушава мишљење команданта придате тенковске јединице о њеној најцелисходнијој употреби у конкретној ситуацији.

У своме реферату командант тенковске јединице, углавном, износи:

— каквим и коликим тенковским снагама располаже непријатељ, који су највероватнији правци њиховог дејства и места њихових очекујућих и полазних положаја; у чему земљиште отежава или олакшава употребу његових тенкова у појасу обезбеђења при нападу на предњи крај и у дубини одбране;

— стање своје јединице и до кога ће рока бити доведена у пуну борбену готовост;

— предлог о начину употребе тенковске јединице (колико тенкова треба одредити у тенковску резерву, колико их придати стрељачким дивизи-

јама првог ешелона и у каквој улози, да ли треба организовати тенковске заседе и применити лутајуће тенкове и задатке тенкова у току одбране);

— место очекујућег положаја тенковске резерве СК, правце противнапада, места полазних положаја на сваком од ових праваца, места противтенковских линија и тенковских заседа, места зборних рејона тенковске резерве СК по извршеном задатку и начин уређења наведених положаја, линија и рејона;

— какву помоћ тенковима треба да укажу други родови војске у току организације и извођења одбране;

— рејон размештаја позадинских делова тенковске резерве СК и све остале податке који су у тој ситуацији од утицаја на доношење претходне одлуке команданта СК.

На **командантском рекогносцирању** команданта СК, на коме обавезно учествује и командант тенковске јединице, између осталог дефинитивно се одређују вероватни правци напада непријатеља, нарочито правац главног удара његових тенковских снага и самоходних оруђа, систем сопствене противтенковске одбране, начин употребе сопствених тенкова и самоходних оруђа и, на крају, начин садејства између родова војске у оквиру корпуса.

Приликом издавања коначне одлуке командант СК у тачки која се односи на тенковску јединицу треба да прецизира:

— поделу и начин употребе тенковских јединица;

— очекујући положај, састав и задатке тенковске резерве СК, вероватне правце противнапада, правце кретања, полазне положаје и противтенковске линије на сваком од ових праваца;

— зборне рејоне по извршеним задацима и по могућству наредни циљ дејства;

— места, јачину и задатке тенковских заседа и лутајућих тенкова;

— начин материјално-техничког обезбеђења и евакуације;

— време готовости.

Поред **недавног**, у циљу организације боја и садејства, командант тенковске јединице сазнаје од команданта корпуса на рекогносцирању:

— са **које линије и којим правцима** се очекује **напад главних снага непријатељске пешадије, тенкова и самоходних оруђа;**

— **задатке и општи план дејстава стрељачких јединица;**

— **место, правце противнапада и полазне положаје другог ешелона СК;**

— **место, правце противнапада и ватрене линије ППТР;**

— **начин садејства са стрељачким јединицама првог и другог ешелона СК и ППТР;**

— **организацију система и распоред противтенковске одбране;**

— **авијациско, артиљериско, инжењериско и хемиско обезбеђење противнапада тенковске резерве СК и дејстава на противтенковским линијама на свим правцима;**

— **сигнале командовања, ПАО, ПТО и ПХЗ и сигнале садејства између родова војске.**

Организацијом садејства између **стрељачких јединица и тенковске резерве СК одређују се правци противнапада тенковске резерве, места тенковских заседа, полазни положаји, противтенковске линије тенковске резерве и**

путеви до њих, време и начин њиховог поседања, правци ватреног дејства, начин пролажења тенкова кроз сопствене противтенковске препреке и борбени поредак стрељачких јединица и начин подршке дејстава тенкова од стране околних стрељачких јединица.

За садејство између тенковске, ПТР и стрељачких јединица другог ешелона СК одређују им се њихова места дислокације, проучава се земљиште у свим правцима противнапада, доводе се у склад њихова заједничка дејства, утначавају се правци њиховог кретања до полазних положаја, односно противтенковских линија и време њиховог поседања, прецизира се време преласка другог ешелона на јуришни положај и разрађују се све могуће варијанте дејства тенкова у борбеном поретку стрељачких јединица другог ешелона приликом извршења заједничких противнапада.

За садејство између тенковске резерве СК и артиљерије устаљују се начин и време подршке тенкова од стране артиљерије, начин одржавања везе и међусобни сигнали; одређују се линије ватрених положаја артиљерије и правци ватреног дејства при заједничком одбијању напада непријатељских тенкова.

За садејство између тенковске резерве и подржавајуће авијације одређује се начин и време обезбеђења тенковске јединице од напада из ваздуха, начин подршке тенковског противнапада и дејстава са ПТ линија, начин обележавања тенкова и сопствених авиона, начин одржавања везе и међусобни сигнали за навођење авијације и тенкова на опасне циљеве.

За садејство између тенковске резерве и инжењерије прецизирају се све мере које се односе на уређење и маскирање очекујућег положаја, предвиђених праваца кретања тенкова, полазних положаја и противтенковских линија, лажних положаја, зборних рејона и путева за снабдевање и евакуацију, као и места и време израде пролаза за тенкове кроз сопствене противтенковске препреке.

За садејство између тенковске резерве и хемиских јединица одређују се време и места за стварање димних завеса и њихово трајање у циљу маскирања преласка тенкова са очекујућег на полазни положај, линије развијања, противтенковске линије, као и за маскирање преласка тенковске резерве у противнапад, односно зборни рејон (ако за то има потребе и услова).

После саслушавања коначне одлуке од стране команданта СК, командант тенковске јединице врши рекогносцирање са својим старешинама, да би на земљишту прецизирао коначну одлуку команданта СК у тенковском смислу и поставио задатке потчињеним јединицама.

На рекогносцирању команданта СК постављају се само основи садејства између родова војске у оквиру СК, који се касније детаљно разрађују у плановима, а ови затим проверавају и међусобно саглашавају приликом заједничког изласка на земљиште претставника родова војске из штаба СК и команданта свих јединица, које ће садејствовати у току извођења одбране.

После овог заједничког изласка по општевојној линији командант тенковске јединице излази на земљиште са својим непосредно потчињеним старешинама на коме се детаљно утначава садејство унутар тенковске јединице.

Ако у току извођења одбране планиране варијанте за употребу тенковске резерве СК не би одговарале створеној ситуацији, командант СК је

дужан да команданту тенковске резерве изда допунска наређења у којима се обично наводе:

- кратки подаци о ситуацији;
- правац противнапада и полазни положај, односно линија развијања;
- циљ противнапада;
- ко ће и како садејствовати односно подржавати противнапад;
- зборни рејон по извршеном задатку и по могућству наредни задатак;
- време готовости.

У хитним случајевима избор полазног положаја, односно линије развијања, врши сам командант тенковске резерве.

Тенкови у току извођења одбране

Тенкови у саставу предњих одреда (које шаљу команданти стрељачких дивизија првог ешелона на најважнијим правцима) дејствују као тенковске заседе. Са отстојања успешног ватреног дејства они отварају изненадну ватру на нападача који наступа, натерују га на развијање. Наносе му губитке и успоравају његово кретање. Ако непријатељу нанесу осетније губитке и постигну привремену надмоћност, тенкови из заседе прелазе у кратке противнападе и, у садејству са пешадијом и уз подршку артиљерије, довршавају уништење ангажованих непријатељских тенкова, самоходних оруђа и делова пешадије. Ако непријатељ наступа без тенкова и самоходних оруђа, тенкови предњег одреда врше кратке и одлучне противнападе, уништавају живу силу и ватрена средства непријатеља и својим предњим одредима омогућавају да и даље држе своје положаје. Али, ако је очигледна надмоћност непријатељских тенкова и самоходних оруђа, онда тенкови, у садејству са мањим деловима стрељачких јединица и ПОЗ-овима, ватром са места и са кратких застанака, помажу предње одреде у давању узастопног отпора, омогућавају им уредно одвајање од непријатеља ради планског поседања наредних положаја, а сами мењају ватрене положаје под заштитом артиљериске ватре.

Тенкови се, начелно, не придају осигуравајућим деловима стрељачких дивизија првог ешелона, већ се осигуравајући делови подржавају ватром са главног одбранбеног појаса. Тенкови им се могу придати само онда ако линија осигурања има улогу лажног предњег краја одбране (обично се придају лутајући тенкови).

Ако постоје повољни услови за извођење противприпреме, онда у њој, поред артиљерије, минобацача и авијације, могу учествовати део тенкова и самоходних оруђа и стрељачке јединице. Она се обично изводи испред предњег краја у виду кратког противнапада са ограниченим циљем. Полазни положаји, односно линије развијања тенкова, треба да буду што ближе предњем крају, али заклоњени од осматрања са непријатељских земаљских осматрачница и од извијања из ваздуха.

Пре и у току јуриша на предњи крај, тенкови дејствују у својству непокретних ватрених тачака и лутајућих тенкова на начин како је то раније изнето.

Тенковске заседе дочекују групе непријатељских тенкова које су продрле кроз међупросторе батаљонских и четних одбранбених рејона, а у по-

вољним приликама, после ватреног дејства са места, прелазе у противнапад и довршавају њихово уништење. У томе их подржава артиљерија и ватрена средства оближњих делова стрељачких јединица. Њихово даље дејство често се комбинује са дејством тенковске и ППТР стрељачке дивизије.

Тенковска резерва СД учествује у противнападу на непријатеља који се уклинио или извршио пробој главног положаја првог одбранбеног појаса. Тенкови, сами или са десантима, долазе највећом брзином из очекујућег на полазни положај, одакле, најчешће ватром са места, у садејству са ватром тенковских заседа, артиљерије, авијације и стрељачких јединица, одбијају јуриш непријатељских тенкова и самоходних оруђа, а потом изводе маневар, прелазе у противнапад и косом или бочном ватром са блиских отстојања довршавају уништење оних тенкова и самоходних оруђа који су успели да продру. Тенкови уништавају непријатељску пешадију и њена ватрена средства митраљеском ватром и гусеницама и, начелно, гоне непријатеља до успостављања првобитног предњег краја одбране.

Најпогоднији тренутак за извршење противнапада тенковске резерве СД наступа у тренутку када се непријатељски тенкови, самоходна оруђа и стрељачки делови првог ешелона сувише истакну унапред и одмакну од артиљерије за подршку. У таквој ситуацији, при извршењу енергичног противнапада на тако изоловани први ешелон, авијација и артиљерија браниоца треба да задржавају даље напредовање другог ешелона непријатеља.

Ако непријатељ продире методичније и компактније, тј. уз повремено учвршћивање постигнутих успеха, и ако су му бокови добро обезбеђени, противнапад браниоца мора да буде темељитије и брижљивије припремљен и изведен свим расположивим снагама СД, тако да се много не разликује од нормалног напада са скраћеном припремом, у коме тенковска резерва СД дејствује као тенкови НПП.

Ако у браниочев положај продре мањи број непријатељских тенкова и самоходних оруђа, борбу са њима треба да воде артиљерија, тенковске заседе и ватрена средства стрељачких јединица и њима придати тенкови.

У случају да противнапад не успе, тенковска резерва је дужна да својом ватром и кратким противнападима омогући сопственој пешадији да се задржи на достигнутој линији или да се извуче на повољнији положај и тиме створи услове за извршење поновног противнапада дотадањим или јачим снагама.

Да би се онемогућило учвршћење постигнутог успеха непријатељских тенкова и самоходних оруђа, који су сами или без довољне подршке своје пешадије продрли у важан отсек одбранбеног положаја, тенковску резерву СД треба употребити самостално или у садејству са ППТР, односно ПОЗ-ом, а њен противнапад подржати дејством авијације, артиљерије и ангажованих стрељачких јединица.

У зони главног одбранбеног појаса треба вршити противнапад читавим другим ешелоним, тенковском и противтенковском резервом СК под што повољнијим условима и тек онда кад су претходно исцрпљене све одбранбене могућности стрељачких дивизија првог ешелона.

Најповољнија прилика за употребу другог ешелона тенковске и ППТР СК на главном одбранбеном појасу наступа у тренутку када је несумњиво

откривен главни удар непријатеља и када су резерве СД привремено задржале његове тенкове и пешадију испред резервних положаја. То је моменат када све резерве СК (на челу са тенковском резервом) са благовремено поседнутих полазних положаја треба да изврше противнапад у бок растројеног и ослабљеног борбеног поретка нападача.

Искуство је доказало да се продрли нападач врло често може уништити противнападом у зони између главног и другог одбранбеног појаса, зато што су његове намере у току и после пробоја главног одбранбеног појаса коначно откривене и што је његов борбени поредак у тој фази већ ослабљен и поремећен, резерве делом утрошене, а артиљерија заостала на ранијим положајима.

Ако непријатељ надмоћнијим снагама изврши пробој главног одбранбеног појаса, а други ешелон и резерве СК нису још употребљени, командант СК, према ситуацији и предвиђеном плану, може да истури ППТР и ПОЗ на унапред припремљену противтенковску линију. У исто време, снаге које су привучене са неангажованих отсека стрељачких дивизија првог ешелона, а у крајњем случају и мањи делови другог ешелона СК, поседају преграде положаја да би се спречило ширење непријатеља у стране извршеног пробоја. Извучене снаге са главног одбранбеног појаса и тенковске заседе пружају узастопни отпор и навлаче непријатељске тенкове под ватру ППТР и под бочни удар другог ешелона СК и тенковске резерве.

После снажног налета авијације и артиљериске ватре противнапад свим расположивим снагама СК најчешће се врши у бок непријатеља са циљем да се уништи и поново успостави предњи крај главног одбранбеног појаса.

Густина тенкова у саставу другог ешелона СК, приликом извршења противнапада на главном правцу, треба да одговара густини тенкова у саставу стрељачких јединица при наступним дејствима. (Најмање један тенковски батаљон на 1 км фронта).

Командант СК је дужан да изда претходно наређење за извршење противнапада чим утврди правац главног удара непријатеља, а у сваком случају најмање 2—3 часа пре одређеног почетка противнапада, како би се могло извршити благовремено поседање полазних положаја за извршење противнапада, постављање допунских задатака и организација садејства.

Ако непријатељски тенкови и самоходна оруђа, после пробоја главног одбранбеног појаса, без подршке или уз слабу подршку пешадије, покушају да овладају другим одбранбеним појасем, тенковска резерва, ППТР и ПОЗ СК треба самостално и без одлагања да изврше противнапад како не би пропустили повољан моменат за уништење тако изолованих непријатељских делова.

Ако наступају јако надмоћне непријатељске тенковске и пешадиске снаге, онда други ешелон, тенковска и ППТР треба благовремено да поседу други одбранбени појас на правцу њиховог главног удара са циљем да им ватреним дејством, још на даљњим отстојањима, нанесу што веће губитке, успере или зауставе њихово даље наступање и створе повољне услове за интервенцију и маневар другог ешелона армије. Ако непријатељ располаже изразито великом надмоћношћу у пешадији, борба на другом одбранбеном појасу води се слично као и на главном појасу, а ако је непријатељ јако надмоћан у тенковима и самоходним оруђима, онда дејствују и све стрељачке јединице у првом реду за рачун ојачања противтенковске одбране.

Самоходна артиљерија, која је придата СК, начелно улази у састав тенковске резерве. Она нарочито долази до изражаја при извршењу самосталног противнапада тенковске резерве СК када је подршка остале артиљерије недовољна, као и приликом заустављања напада надмоћнијих непријатељских тенковских снага на противтенковској линији. Тада самоходна артиљерија, распоређена иза међупростора, крила и бокова тенкова, даје противтенковској одбрани потребну упорност и дубину.

Одвојена употреба тенкова и самоходне артиљерије начелно није препоручљива, јер се оба вида оружја по својим особинама и борбеним могућностима у свим случајевима допуњују.

Командно место тенковске резерве СК обично се налази у њеном очекујућем рејону. Командант тенковске резерве мора имати сигурну и непрекидну везу са командантом СК, командантом артиљерије, командантом другог ешелона СК и ППТР, а пре и у току противнапада и са командантом оне стрелачке јединице у чијем се рејону изводи противнапад. До пријема наређења за употребу резерве он се обично налази на осматрачници команданта СК, јер одатле има највише могућности да прати развој ситуације и да најбоље схвати намере команданта СК. Пошто прими наређење за употребу резерве од команданта СК (обично на његовој осматрачници), командант тенковске резерве одлази код своје јединице, лично проверава њену борбену готовост и води је одређеним правцем. Само изузетно може се наредити да тенковска резерва крене и без њега, али и у том случају он је мора стићи пре но што она дође на полазни положај, односно противтенковску линију.

У току борбе командант се налази у свом командном тенку у борбеном поретку тенковске резерве и креће се од једног до другог погодног места између борбеног ешелона и резерве. У сваком случају, он треба да се налази тамо где је његово присуство најпотребније и одакле може најлакше да испољи свој утицај на дејство своје јединице.

На командном месту СК треба да се налази један официр из штаба тенковске резерве са средствима везе, а тенк команданта тенковске резерве начелно треба да располаже са радиостаницом укљученом у мрежу личних радиостаница команданта СК.

Радио веза је основно средство за одржавање везе, затим официри за везу у оклопљеним или теренским колима, курири мотоциклисти и светлосни сигнали (ракетле, дим у боји, обележавајућа зрна, итд.). Телефонске везе примењују се у очекујућем рејону и на полазним положајима, односно противтенковским линијама. У свим ситуацијама веза треба да се одржава удвојеним средствима.

Материјално-техничко снабдевање тенковске јединице придате СК у позиционој одбрани одвија се под условима релативне стабилности борбеног поретка СК и постојања довољног броја путева за дотур и евакуацију.

За тенковске јединице не треба одређивати посебне позадинске рејоне, пошто се њихови позадински делови размештају у позадинским рејонима општевојних јединица, а њихови позадински ешелони, по могућству, на местима која су недоступна за непријатељске тенкове и у близини резерви општевојних јединица.

Ако је тенковски батаљон придат стрељачком корпусу, онда се његови позадински делови размештају у непосредној близини батаљона на очекујућем положају иза другог одбранбеног појаса.⁶⁾

Ако је тенковска бригада придата стрељачком корпусу, онда се њен први позадински ешелон, начелно, размешта у близини бригаде, иза батаљонских позадинских делова, у очекујућем рејону иза другог одбранбеног појаса, а други позадински ешелон иза трећег појаса.⁷⁾

Пошто у одбрани постоји могућност изненадних напада непријатељских оклопних јединица, мањих диверзантских делова и појединих група падобранаца, као и вероватноћа ометања саобраћаја, снабдевања и евакуације, потребно је да се у конкретној ситуацији позадински делови осигурају потребним деловима борачких јединица и да се простор на коме је извршен распоред позадинских ешелона уреди за кружну одбрану уз одговарајуће мере за ПАО, ПТО и ПХЗ. У том циљу сва возила треба укопати и маскирати, а за људство и материјал изградити склоништа и земунце.

Аутомобилске колоне за дотур и евакуацију могу бити изложене дејству непријатељске авијације, нарочито у критичним фазама извођења одбране, те их у таквим приликама треба осигуравати деловима борачких јединица снабдених најнужнијим бројем ПА средстава.

Тенковски батаљони снабдевају се са бригадне претоварне станице, која се начелно устројава код другог позадинског ешелона.

Тенкови који су употребљени као непокретне ватрене тачке у борбеном поретку стрељачких јединица, као лутајући тенкови или као тенковске заседе, треба да имају код себе довољну количину муниције, горива и мазива, хране и осталих потреба за вођење дводневне борбе без попуње.

Оштећене тенкове треба што пре упутити у најближи заклон, утврдити степен њихове оштећености, а затим их оправити на лицу места или евакуисати на сабиралиште оштећених возила, првенствено по паду мрака, ако то ситуација дозвољава. Евакуација оштећених тенкова мораће се често вршити под заштитом специјално за то одређене стрељачке јединице и уз подршку артиљериске и минобацачке ватре.

* * *

Због велике покретљивости савремених оклопних јединица, повећане моторизованости стрељачких јединица и артиљерије и изразите мобилности масовне авијације, нападач је у стању да за релативно кратко време промени правац удара и да своје нападе изведе и на непредвиђеним правцима, чиме је и савремена одбрана стављена пред тежак задатак. Баш због такве неиз-

⁶⁾ У позадинске делове тенковског батаљона спадају: радионица, трактор за евакуацију оштећених возила, батаљонско превижалиште са санитарским аутомобилом, кухиње и камиони са залихом горива и муниције, хране и осталих борбених потреба. Поред возећих резерви, према ситуацији, стварају се и резерве сложене на земљи. Тенковски батаљон попуњава се свим борбеним потребама из претоварне станице тенковске бригаде из чијег је састава.

⁷⁾ У први позадински ешелон тенковске бригаде улазе: превижалиште, евакуационе групе, возила са резервним деловима, храном, горивом и мазивом, сабиралиште оштећених возила и остале борбене потребе. У други позадински ешелон спада остатак резерви.

весности свака одбрана треба да буде жилава, упорна, активна и покретна, тим пре што постоје сви изгледи да ће нападна борбена средства, која на паду дају велику силину удара и висок темпо наступања, у будућем рату бити још масовније примењена.

Правилно предвиђање, благовремено откривање намера непријатеља и брзо реаговање целисходним маневром свих расположивих снага из дубине одбране и дуж фронта, сачињавају суштину савремене одбране.

Одбрана се не може успешно изводити ако се не располаже јаким и бар делимично брзо покретљивим резервама, нарочито у оквиру СК, јер се поступним противнападима разједињеним и slabим снагама у одбрани не могу постићи жељени резултати.

Тенковске и механизоване јединице су у стању да својим присуством ојачавају жилавост стрељачких јединица на угроженим правцима, да из заседа непријатељу наносе неочекиване ударе и тешке губитке и да у тесном садејству са осталим родовима војске изводе масовне противнападе на непријатеља у циљу његовог уништења и успостављања првобитног предњег краја одбране.

При употреби тенкова у одбрани не треба губити из вида да они, због своје јаке ударне и ватрене моћи, оклопљености и покретљивости, претстављају изразито офанзивно средство. Зато тенковске јединице, које су придате СК у позиционој одбрани, у првом реду треба искористити за тенковску резерву, јер ће у том својству највише допринети успешном извршењу задатка стрељачког корпуса. Њихов успех биће утолико потпунији и већи уколико се њихова дејства изведу у тешњем садејству са јаким стрељачким и инжењерским јединицама и уз моћну подршку артиљерије и авијације.

Потпуковник БОГДАН БАСАРИЋ

ОСОБЕНОСТИ ОРГАНИЗАЦИЈЕ КОМАНДОВАЊА И ВЕЗА СТРЕЉАЧКОГ КОРПУСА У НАПАДУ СА ФОРСИРАЊЕМ РЕКЕ

Извођење напада, коме претходи форсирање реке, условљава предузимање низа мера и претходних припрема, са циљем да се отклоне или умање штетне последице које испољава река као водена препрека. Међу осталим, питање организације командовања и везе претставља озбиљан проблем и једно од основних питања припреме форсирања које треба да реши штаб стрељачког корпуса. Ниједна врста операције не зависи толико од организације и тачности функционисања командовања и везе као напад са форсирањем реке, нарочито у периоду припрема и извршења самог форсирања.

Начин организације командовања и везе првенствено зависи од услова под којима се река форсира. Ако се форсирање врши непосредно из покрета, без претходних припрема, организација командовања и везе не разликује се од организације у нормалним условима. Међутим, ако се форсирање врши након претходних припрема, после неуспелог форсирања из покрета, или после непосредног дужег додира на самој реци, командовање и веза се развијају знатно потпуније и систематскије него у нормалним условима. Намеће се потреба да се, поред обезбеђења командовања и садејства у претстојећем нападу, реши и питање техничког руковођења инжењерским припремама и извршењем прелаза.

Ако ће се форсирање реке изводити после дужег непосредног додира са непријатељем, тј. под условима довољно дугог трајања припремног периода, (а ми ћемо узети тај случај), онда форсирање углавном обухвата:

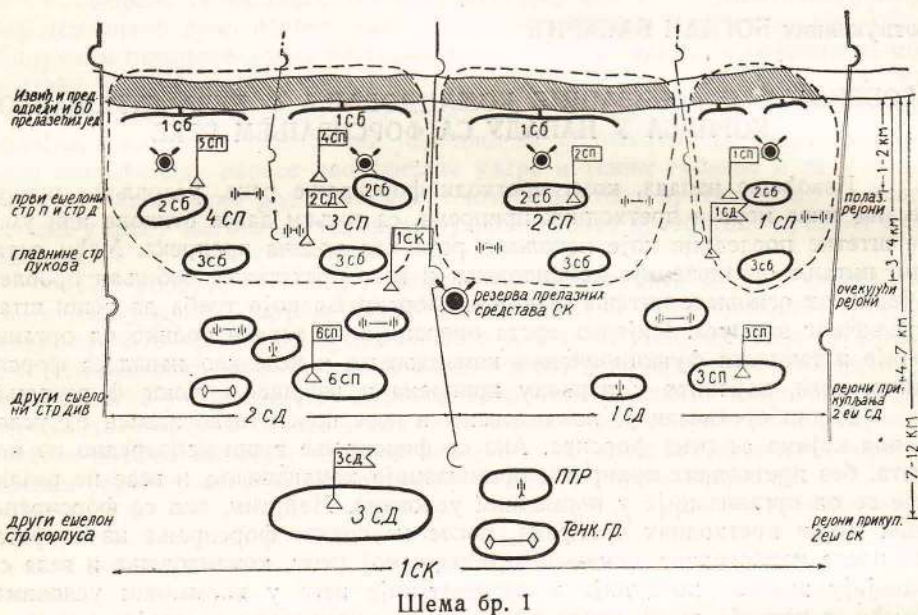
- прегруписавање трупа и њихово довођење у рејоне концентрације,
- припрему форсирања,
- заузимање полазног распореда за форсирање,
- форсирање реке предњим пешадиским деловима и првим ешелонима, и заузимање мостобрана на супротној обали, ради обезбеђења прелаза и развијања главних снага корпуса,
- прелаз главних снага дивизија у првом ешелону и развијање њиховог борбеног поретка за напад на супротној обали, и
- напад главних снага корпуса на супротној обали.

Природно је да за све то време треба обезбедити сигурно и непрекидно командовање и везу.

Пошто се борбени поредак стрељачког корпуса при форсирању реке развија на полазном положају за напад на великој дубини и на посебан на-

чин (види шему број 1), неопходно је да се средствима везе једновремено обезбеди непрекидно командовање свима јединицама по целој дубини борбеног поретка.

Од ширине реке, њене брзине, дубине и створа обала, броја расположивих средстава за прелаз и осталих тактичких услова и ситуације, зависи начин организације, број места и начин извршења прелаза, а од решења тих питања зависи и начин организације командовања и везе.

Употреба инжењерских (понтонирских) јединица са разним средствима за савлађивање и прелаз реке и потреба за организацијом посебне службе руковођења техничким припремама и извршењем прелаза реке захтевају формирање посебних техничких органа и посебних мрежа везе за обезбеђење непрекидног и сигурног руковођења техником прелаза.

Стрељачки корпус може форсирати реку у саставу армије или самостално, на одвојеном правцу. Ако је у саставу армије, руковођење инжењерским припремама може да буде потпуно централизовано, тј. под руководством посебно формиране групе за руковођење инжењерским јединицама, нарочито при форсирању широких река. У противном, сваки штаб у свом делокругу организује техничко руковођење. Ако корпус форсира реку на самосталном правцу, штаб корпуса у свом делокругу организује техничко руковођење прелазом, а дивизије и пукови у првом ешелону врше организацију на својим отсецима прелаза.

Развијеност, потпуност и сигурност система командовања и везе зависи у знатној мери од времена које стоји на расположењу за извршење припрема и материјалних могућности јединица за везу.

Организација командовања и техничког руковођења при форсирању реке

Штаб корпуса организује командовање тако да команданту и комесару корпуса омогући да лично руководе припремама, прелазом трупа и бојем првог ешелона корпуса на супротној обали на правцу главног удара. Према искуствима Другог светског рата командно место команданта стрељачког корпуса постављено је првенствено на линији очекујућих рејона (до 3 км од обале), на правцу главног удара, док су се командна места дивизија првог ешелона у том времену налазила између очекујућих и полазних рејона, а пукова из првих ешелона дивизија на линији полазних рејона.

Командант и комесар корпуса излазе на осматрачницу и лично осматрају и прате ток преласка и борбу првог ешелона на супротној обали на правцу главног удара.

Осматрачница КСК истура се напред, обично у близини осматрачнице команданта дивизије на правцу главног удара. Међутим, при форсирању реке испољава се тенденција да се штабови општевојних јединица приближују трупама и обали, нарочито код широких река.

Да би штаб стрељачког корпуса могао организовати осматрање непријатељске обале, тока прелаза и развоја боја на супротној обали, треба развити широку мрежу осматрачница на целом фронту корпуса, која мора имати непосредну везу са штабом корпуса, с тим да се једна до две осматрачнице уреде за рад команданта корпуса.

Командант корпуса, као командант отсека за прелаз корпуса, управља прелазом помоћу свог штаба, а командант инжењерије, као заменик команданта у погледу техничког руковођења прелазом, руководи техничком прелаза помоћу свог инжењерског штаба, који се формира од штаба једне од инжењерских јединица (види шему бр. 2). Командант инжењерије се налази на заједничкој осматрачници са командантом корпуса или на другој погодной тачки, одакле су му најповољнији услови за осматрање тока прелаза и руковођење техничком прелаза.

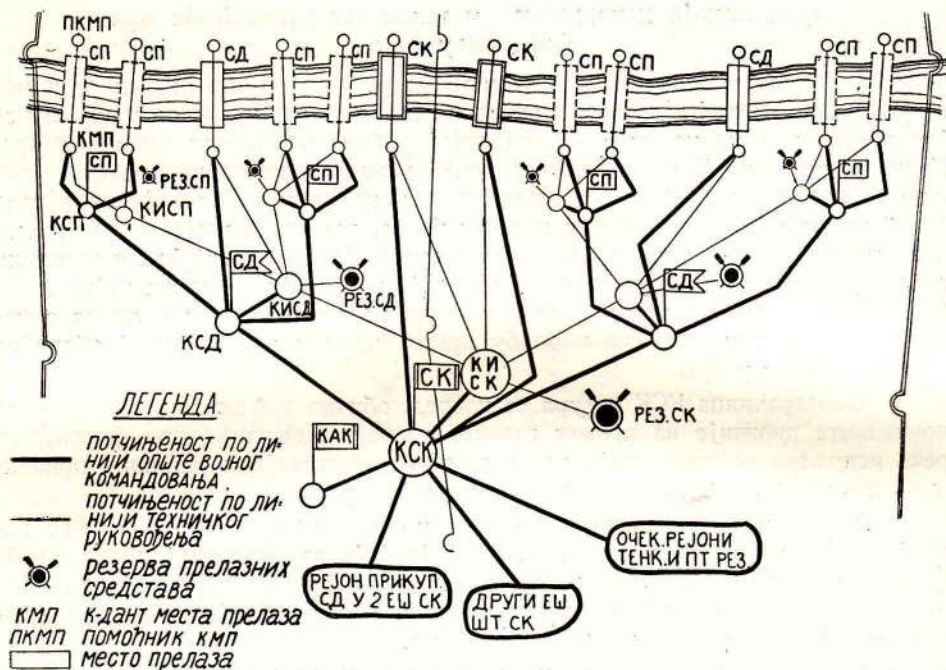
Командант корпуса руководи прелазом на отсецима прелаза стрељачких дивизија у првом ешелону преко команданата дивизија, а на корпусним местима прелаза преко команданата места прелаза, који непосредно руководе током прелаза јединица. Штабови дивизија у првом ешелону корпуса руководе прелазом на исти начин како је показано код корпуса.

Развођење и регулисање кретања јединица ка корпусним местима прелаза организује штаб корпуса помоћу официра из штаба (коме се придаје потребно људство за организовање места за развођење), који се одређује за начелника контролно-заштитне службе и преко кога се спроводи служба развођења јединица.

У циљу сигурног и непрекидног командовања и руковођења прелазом, служба везе треба да обезбеди:

— сигурну и непрекидну везу командовања и садејства у току припреме и извршења прелаза и за време развоја напада на супротној обали;

— посебну мрежу веза за техничко руковођење, како припремама тако и извршењу прелаза; ове везе се организују на целој дубини полаз-

Шема бр. 2

ног распореда за форсирање (на рејонима прикупљања, очекујућим и полазним рејонима и на местима прелаза).

Командант стрељачког корпуса извршава све припреме за форсирање реке са старог командног места, у рејону концентрације. Штаб корпуса прелази на ново командно место тек онда када трупе дефинитивно заузму полазни распоред за форсирање, а до тог времена морају бити организоване све везе не само на командном месту, већ и са потчињеним штабовима.

Везе за техничко руковођење прелазом укидају се тек после потпуног завршетка прелаза свих јединица и то по наређењу команданта који организује прелаз.

Да би се, до преласка команде корпуса, обезбедило сигурно и непрекидно управљање бојем на непријатељској обали, са јединицама првих ешелона дивизија пребацују се снаге и средства везе за организовање истакнутог центра везе корпуса (једног до два), у који се укључује потребан број официра оперативног одељења штаба стрељачког корпуса. Ови официри личним осматрањем тока боја проучавају ситуацију, сређују извештаје потчињених јединица који пристижу на истакнути центар везе и достављају их команданту корпуса. Преко овог центра такође се предају командантовим наређењима јединицама које воде борбу на непријатељској обали.

Према мери напредовања дивизија првог ешелона истакнути центар везе пребацује се до рејона следећег командног места корпуса, на коме

прима спојне линије од праваца жичне везе ка дивизијама и обезбеђује везе са њима и старим командним местом корпуса, које се укида тек онда кад се командно место корпуса премести у нови рејон.

Најпогодније је да команда корпуса пређе на супротну обалу после преласка првог ешелона корпуса, али до тог времена мора бити организовано ново командно место и успостављена веза са свима јединицама и старим командним местом. На старом командном месту остаје заменик команданта корпуса до завршетка прелаза свих јединица корпуса. Неопходно потребне снаге и средства везе за организовање новог командног места пребацују се на супротну обалу са јединицама првог ешелона.

После извршеног форсирања реке, командовање се организује као и у нападу, пошто се и сам напад у том периоду развија по општим начелима.

Особености рада штаба стрељачког корпуса на организацији командовања и везе

Да би помогао команданту (начелнику штаба) при решавању питања организације командовања и везе, командант веза стрељачког корпуса, поред осталог, подноси реферат и по следећим питањима:

— какве су могућности да се расположивим средствима обезбеде везе за руковођење прелазом;

— да ли је потребно ојачање у снагама и средствима везе и од којих јединица могу да се одузму;

— какве су могућности за обезбеђење веза командовања и садејства у полазном распореду за форсирање и у току боја на непријатељској обали;

— какве мере треба предузети за обезбеђење везе преко реке (додељивање прелазних средстава и речног кабла);

— где су (са гледишта везе) најпогоднији рејони размештаја елемената командовања и руковођења прелазом.

При састављању реферата командант веза мора најтешње да сарађује са командантом инжињерије, јер од њега може добити податке о карактеру реке, као и његове предлоге о подели и важности отсека прелаза са инжињерског гледишта, о врсти и броју места за прелаз, о расподели инжињерских јединица, о размештају јединица (полазни, очекујући рејони и рејони прикупљања јединица у другом ешелону) и прорачун времена пребацивања и начина коришћења места прелаза.

На основи претходне одлуке команданта стрељачког корпуса, начелник штаба предузима следеће мере по питању организације командовања и везе:

— тражи од штаба армије неопходне снаге и средства за обезбеђење веза за техничко руковођење прелазом (ако их штаб армије није доделио);

— наређује које ће јединице дати снаге и средства за обезбеђење веза за техничко руковођење прелазом;

— наређује када и где треба да се упуте јединице за везу за извршење претстојећих радова и којим радовима треба најхитније приступити;

— одређује састав групе, време рекогносцирања рејона командног места и готовости веза на новом командном месту;

— наређује начин организације командовања и веза за време подилажења и бављења јединица стрељачког корпуса на просторији прикупљања.

Допунско наређење по питању организације командовања и везе начелник штаба издаје после командантског рекогносцирања, када командант стрељачког корпуса донесе коначну одлуку и изда усмену борбену заповест. Поред општих упутстава начелник штаба треба да изда наређење команданту веза и по следећим питањима:

— како је организовано командовање у појединим етапама напада и техничко руковођење прелазом;

— где су рејони размештаја КМ и КО потчињених штабова и КМ команданата корпусних места прелаза;

— како је организована контролно-заштитна служба и где су главна места за развођење;

— где су полазни и очекујући рејони прикупљања јединица, рејони размештаја средстава за прелаз и резерве корпусних места прелаза;

— који се посебни задаци постављају служби везе, нарочито по питањима руковођења прелазом и обезбеђења веза са јединицама које прелазе у првим ешелонима;

— до ког времена морају бити готове везе у полазном распореду за форсирање (нарочито за руковођење прелазом) и када ће се укинати поједина места прелаза и везе за руковођење прелазом.

Да би командант веза стрељачког корпуса могао конкретно решити сва питања организације веза, а нарочито оних за техничко руковођење прелазом, као што смо већ напоменули, он треба да непрекидно сарађује са командантом инжињерије због тога што ће, с једне стране, од њега сазнати све потребне податке о организацији рејона и места прелаза који га интересују при планирању веза, а, с друге стране, моћи ће да постави захтеве за обезбеђење прелазних средстава за курире и за пребацивање преко реке снага и средстава везе за поједине правце и центре везе.

Радови на изградњи веза у полазном распореду за форсирање изводе се слично као и инжињерски радови. Наиме, још док јединице бораве у рејонима прикупљања, излазе јединице за везу на одређени отсек прелаза и успостављају све везе за техничко руковођење, као и везе командовања и садејства. Кад јединице изађу у одређене рејоне у полазном распореду за форсирање, радови на организацији веза морају бити завршени и везе обезбеђене.

Мере за очување тајности припрема и извршења форсирања

Небрижљивом применом средстава везе пружају се непријатељу широке могућности за откривање не само наших припрема, него и распореда командних места. Поред тога треба имати у виду да непријатељ при повлачењу на другу обалу често оставља поједине укопане или маскиране линије жичне везе ради прислушкивања телефонских разговора, као и специјалне патроле, диверзанте и агенте са задатком да прислушкују саобраћај и уништавају линије и центре везе и да појачани саобраћај, нарочито радиосредствима, омогућава непријатељској прислушној служби да сазна наше припреме за форсирање. Због тога жичне линије треба постављати обазриво;

вршити детаљно извиђање целог рејона, нарочито дуж реке; предузети све мере да се непријатељу онемогући прислушкивање и рушење телефонских линија и уређаја везе; у периоду припреме треба најстрожије ограничити рад радиопредајника и забранити употребу сигналних средстава; рад на жичним средствима такође треба строго ограничити, а у дубини до 5 км од друге обале забранити коришћење једножичног кабла и обратити пажњу да курири својим отвореним кретањем не открију припреме. Поред тога, саобраћај на средствима везе, нарочито на радиосредствима, мора бити строго конспиративан и помоћу кратких сигнала. Зато изради таблице радиосигнала, која треба да обезбеди не само командовање и садејство, него и руковођење прелазом (сигнали укрцавања, пристизања таласа на другу обалу, избијање предњих делова и првог ешелона на одређене линије итд.), треба поклонити највећу пажњу.

Ради обмањивања непријатеља о нашим припремама и главном месту прелаза, организују се и лажни прелази; предвиђене јединице на њима снабдевају се радиостаницама, које треба да раде сагласно општем плану оперативног маскирања.

Одређивање снага и средстава за организацију веза

Формациска средства јединица за везу при форсирању реке неће моћи да задовоље све захтеве који се постављају служби везе, већ ће се редовно морати да ојачавају снагама и средствима везе. То ојачавање се врши на рачун резерве везе штаба који организује прелаз, као и на рачун јединица које прелазе реку у другом ешелону.

При форсирању реке стрељачки лук у првом ешелону дивизије начелно се ојачава снагама и средствима везе дивизије, а стрељачка дивизија у првом ешелону корпуса добија ојачања од штаба корпуса. За ојачања пукова првог ешелона изузетно могу да се користе снаге и средства јединица за везу пукова који прелазе реку у другом ешелону дивизије. Ако стрељачки корпус форсира реку у саставу армије, онда ојачања добија од штаба армије из резерве веза или од јединица за везу дивизија другог ешелона армије. Ако корпус форсира реку на самосталном правцу, онда га претпостављени штаб ојачава из своје резерве или се потребне снаге и средства узимају од инжењерских јединица и јединица за везу дивизије у другом ешелону корпуса. Одузимање од јединица у другом ешелону није препоручљиво и примењује се само изузетно, када не постоје друге могућности.

Ојачавање снагама и средствима везе треба вршити са крајњом економijом тако да се штабу јединице која организује прелаз и јединицама које се налазе на правцу главног удара могу обезбедити потребне везе за руковођење. Формациска средства јединица за везу треба што мање ангажовати на полазном положају за напад; оне се првенствено ангажују само за везе командовања и садејства, при чему, нарочито за потребе штаба корпуса, треба узети у обзир потпуно искоришћавање сталних ТТ линија. То је потребно због тога што су формациска средства неопходно потребна за главни задатак — за организацију веза командовања и садејства у самом нападу. Планом организације веза треба предвидети обезбеђење непрекидног командовања свима јединицама и позадином на целој дубини напада, а фор-

мациске јединице за везу су у стању да одговоре само томе захтеву. Због тога се морају развити посебне мреже везе за руковођење прелазом, које морају остати до потпуног завршетка прелаза свих јединица, а то захтева да се јединице које форсирају реку у првом ешелону редовно морају ојачавати потребним снагама и средствима везе.

Врста и количина потребних средстава везе за обезбеђење руковођења прелазом зависиће редовно од услова борбене ситуације и начина организације руковођења прелазом, али ће при планском форсирању реке увек бити потребне јаче снаге и веће количине средстава везе. Ако стрељачки корпус у првом ешелону армије, на пример, форсира реку на читавој ширини фронта, са две дивизије у првом ешелону, на једном корпусном, два дивизијска и дванаест пуковских места прелаза; ако се борбени поредак за форсирање развија на нормалним отстојањима; ако се прелазом руководи са КО на полазном и КМ на очекујућем рејону, онда је потребно да се приближно ојача са око 100 км кабла, 80 телефона и 60 радиостаница (од ових око 36 ултракраткоталасних радиостаница за везе команданата места прелаза). Овим средствима, која су прорачуната за максималне потребе, могу се обезбедити све везе за руковођење прелазом од стране команданта корпусног прелаза, команданата дивизијских и пуковских отсека прелаза и свих команданата места прелаза. Ако нема довољно средстава везе, онда треба првенствено успоставити везе за техничко руковођење на главном отсеку прелаза, а на помоћним отсецима развијати их само у најнеопходнијем обиму допуњавајући их везама за командовање. У оваквом случају отпашиће и радиовезе команданата места прелаза.

Снаге и средства везе инжењерских јединица, које се придају корпусу за обезбеђење прелаза, првенствено се користе за обезбеђење техничких веза, и обично су довољни за обезбеђење жичних веза, али ће недостајати, углавном, само радиосредства. Она се могу привремено одузети од јединица другог ешелона армије, јер им на просторији прикупљања неће требати у тако великом броју. Привремено одузета средства треба вратити јединицама благовремено, пре него се пребаце на другу обалу.

Особености организације веза стрељачког корпуса при насилном прелазу реке

Иако се при форсирању реке везе организују по истим начелима као и у обичном нападу, ипак постоје следеће особености:

— поред веза командовања и садејства развијају се и посебне мреже радио и жичних веза за техничко руковођење прелазом;

— организација веза командовања и садејства знатно је тежа и сложенија, јер се преко реке мора повезивати борбени поредак јединица првог ешелона корпуса које су прешле преко реке са другим ешелоним, артиљеријом, тенковима, ПТ резервом и позадином;

— везе за техничко руковођење прелазом нормално успостављају јединице првих ешелона (тј. корпуси у првом ешелону армије, дивизије у првом ешелону корпуса и пукови у првом ешелону дивизије), а општа упутства и потребна средства везе даје штаб који организује прелаз;

— везе за техничко руковођење прелазом понекад организују оне јединице за везу које су за то нарочито издвојене, према посебном плану штаба армије;

— док се везе командовања и садејства организују и развијају по целој дубини напада, сагласно условима борбене ситуације, дотле се везе за техничко руковођење прелазом организују само у полазном распореду за форсирање и остају без промене до потпуног завршетка прелаза јединица на одређеном отсеку;

— везе за техничко руковођење прелазом развијају се од штаба који организује прелаз преко потчињених штабова до штабова пукова првог ешелона и КМ команданата места прелаза закључно;

— команданти места прелаза располажу посебним везама за остваривање службе на својим местима прелаза.

Док се организација веза командовања и садејства и веза за техничко руковођење и за потребе команданата места прелаза остварују свима видовима везе, дотле се обезбеђење везе преко реке најсигурније и најпотпуније може обезбедити радиовезом, јер се често само овим видом везе може осигурати непосредна веза команданта корпуса са потчињеним штабовима док не пређе на другу обалу. Међутим, ни други видови везе не губе значај, јер се и они могу широко користити преко истакнутог центра везе.

До преласка КМ корпуса на другу обалу веза са јединицама које су прешле реку остварује се:

— радиом, непосредно или преко радиостаница на истакнутом центру везе;

— телефоном, посредно, преко истакнутог центра везе;

— куририма на брзим и сигурним средствима за прелаз реке (чамац, моторни чамац), непосредно, или посредно, преко истакнутог центра везе;

— сигналним средствима, уговореним сигналимима.

Примена и начин организације радиовеза (шема 3)

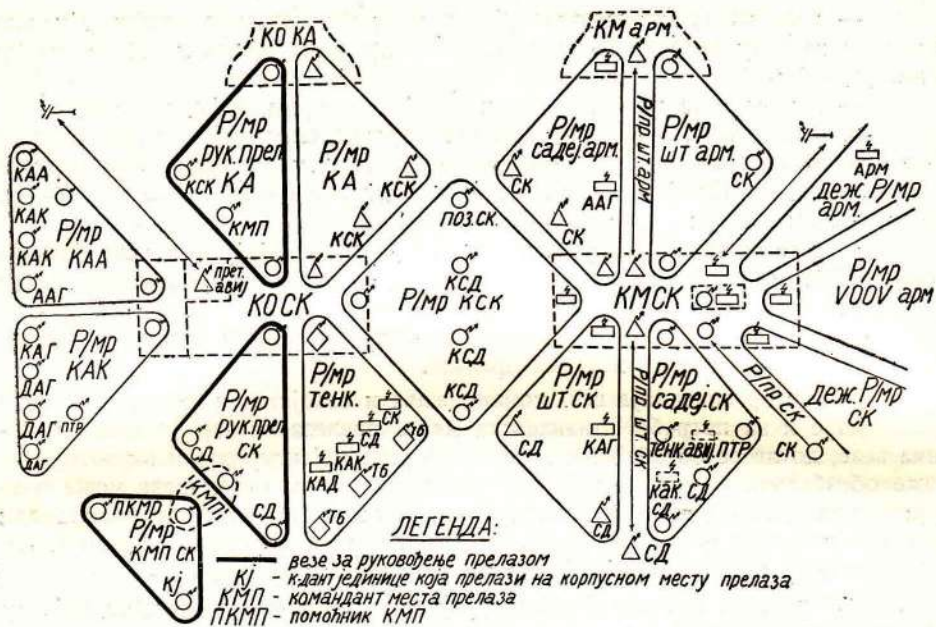
Да би се постигло изненађење забрањује се рад предајних радиостаница све до почетка форсирања реке. Рад се изузетно дозвољава радиостаницама извиђачких органа и авијације за заштиту прелаза и службу обавештавања (само када жична средства не функционишу).

Чим почне прелаз преко реке, радиовеза се успоставља са предњим пешадиским деловима, тенковима-амфибијама (ако се користе) и ваздушним десантом, који су пребачени на непријатељску обалу, а такође и међу њима.

У артиљерији радиовеза се користи од почетка артиљериске припреме, и то само онда ако откажу жична средства, а после прелаза јединица првог ешелона и преноса артиљериских осматрачница на супротну обалу радио је једини вид везе пешадије са артиљеријом и унутар артиљерије.

Истакнутом центру везе стрељачког корпуса, који се организује на супротној обали, придају се радиосредства за везу са пребаченим дивизијам првог ешелона.

Радиовеза има највећу важност при прелазу реке, нарочито у оним случајевима када се прелаз врши непосредно из марша и када је време за

Шема бр. 3

организацију веза ограничено. Због тога од корпуса до дивизије треба обезбедити два до три канала радиовезе.

Организацијом радиовеза треба осигурати:

— радиовезе командовања и садејства сагласно плану напада, условима борбене ситуације и расположивим радиосредствима јединица;

— посебне радиовезе команданата отсека прелаза за сигурно руковођење током прелаза, помоћу нарочито издвојених и додељених радиосредстава јединица другог ешелона;

— радиовезе команданата корпусних места прелаза у циљу обезбеђења управљања прелазом и обезбеђења везе са рејонима укрцавања, искрцавања и очекивања.

Поред радиовеза командовања (са КМ и КО армије), које се организују као у нормалном нападу, штаб армије организује и посебну радиомрежу за оперативнo-техничко руковођење прелазом трупа у коју улазе радиостанице (пријемници) команданата армије, команданата стрељачких корпуса у првом ешелону и армиских места прелаза.

У стрељачком корпусу, поред радиовеза командовања (са КМ и КО корпуса), које се организују као у нормалном нападу, образује се посебна радиомрежа за техничко руковођење у коју улазе радиостанице КСК, радиостанице команданата стрељачких дивизија у првом ешелону корпуса (као команданата дивизиских отсека прелаза) и команданата корпусних места прелаза. Ако се армиска места прелаза користе за прелаз јединица корпуса у првом ешелону, потребно је да и команданти армиских места прелаза уђу

у ову мрежу. Командант корпуса, као командант корпусног места прелаза, у овој мрежи остварује руковођење прелазом. Исто тако, преко те мреже командант инжењерије стрељачког корпуса руководи инжењерским радovima на корпусном отсеку прелаза.

За руковођење прелазом јединица на корпусним местима прелаза организују се радиомреже команданата места прелаза, у које улазе радиостанице команданата места прелаза и њихових помоћника на другој обали, а често и команданата јединица које прелазе реку на тим местима.

У циљу обезбеђења сигурног садејства, нарочито у времену прелаза и развоја напада дивизија првог ешелона, у корпусу се образује посебна радиомрежа садејства, у коју улазе радиостанице штабова дивизија првог и другог ешелона, тенковске групе, ПТ резерве, као и пријемници команданата артиљерских јединица које подржавају прелаз корпуса. У ову мрежу треба да се укључе и пријемници (радиостанице) штабова ваздухопловних јединица, које врше заштиту прелаза. У овој мрежи саобраћај се обавља само по питањима садејства, применом кратких радиосигнала. Она има посебан значај због тога што река знатно отежава повезивање борбеног поретка другим средствима у току развоја напада и што главни терет у том периоду пада на радиовезе.

У организацији везе са авијацијом, која се одржава по истим начелима као и у нормалном нападу (тј. преко претставника авијације, официра за везу и за навођење са сопственим радиосредствима), потребно је предвидети благовремено пребацивање посебних станица на супротну обалу за навођење авијације на циљеве. На КМ артиљерских група, које подржавају прелаз дивизија првог ешелона, треба издвојити пријемнике на таласу мреже тих јединица.

Корпусне осматрачнице које се у почетку прелаза пребацију на другу обалу ради бољег осматрања развоја напада, по могућству, треба снабдети радиостаницама преносног типа да би се осигурала веза команданта корпуса са осматрачницама на другој обали. Радиовеза се организује или у радиомрежи команданта корпуса, или по засебним радиоправцима, непосредно или преко ИЦВ на другој обали. У саставу истакнутог центра везе пребације се потребан број радиостаница да би се обезбедила радиовеза са јединицама на другој обали до преласка команданта корпуса.

Радиостанице у мрежама командовања и садејства на КО и КМ корпуса пребацију се по плану премештања КО и КМ тако да се обезбеди непрекидна радиовеза у току премештања, а радиостанице у мрежама за руковођење прелазом остају до потпуног прелаза свих јединица корпуса; оне се укидају по наређењу штаба који организује прелаз.

Командант веза корпуса мора имати резерву радиостаница да би у случају потребе могао извршити замену онеспособљених радиостаница на супротној обали.

Штаб корпуса треба да додели потребна радиосредства командантима корпусних места и дивизијских отсека прелаза (да би помоћу њих могли организовати своје везе).

Ради благовременог развијања жичних веза у току прелаза и напада на другој обали, одређене снаге и средства везе благовремено се прикупљају на предвиђеним правцима, према плану команданта веза. У томе циљу:

— начелници правца везе (са својим снагама и средствима) упућују се у штабове дивизија и пребацују преко реке са јединицама првих ешелона, да би благовремено могли изградити правце везе преко реке или од истакнутог центра веза;

— снаге и средства везе начелника основног правца везе, истакнутог центра везе и следећег КМ прикупљају се код оних јединица са којима је планиран њихов прелаз; са овим одељењима се пребацује и начелник правца везе од штаба армије;

— за постављање специјалног речног кабла (ако се предвиђа) треба издвојити нарочита одељења и прикривено их прикупити што је могуће ближе обали и местима за постављање кабла (људство које је одређено за изградњу правца везе на другој обали, начелно, не треба употребљавати за полагање кабла преко реке, јер би, због задржавања, изостало од својих штабова);

— општу резерву команданта веза треба прикупити у рејону КМ тако да буде у потпуној приправности за прелаз на другу обалу.

Са командантом и штабом армије жична веза се успоставља по правцу, преко КО и КМ корпуса, снагама, средствима и старањем штаба армије.

На отсеку прелаза стрељачког корпуса за руковођење прелазом успостављају се правци жичне везе од КМ или КО корпуса:

— до КМ и КО команданата отсека прелаза дивизија првог ешелона на полазном положају;

— до КМ јединица на просторији прикупљања (дивизијом у другом ешелону, тенковском групом, ПТ резервом), непосредно или преко помоћних ЦВ;

— до КМ команданата корпусних места прелаза;

— до места за прикупљање резерве корпусних средстава за прелаз и средстава корпусних места прелаза;

— до главних места за развођење;

— до очекујућих и полазних рејона јединица које прелазе на корпусним местима прелаза; и

— по потреби, ако има материјалних могућности, изграђују се допунски (удвајајући) канали жичне везе на главним правцима за руковођење прелазом.

Команданти корпусних места прелаза успостављају жичну везу са помоћником на другој обали, са речном стражом и са суседним местима прелаза.

Поред ових веза организују се допунски правци жичних веза командовања и садејства сагласно плану напада, потребама штаба корпуса и условима борбене ситуације и издваја што већа резерва жичних средстава за развијање веза на другој обали.

Да би се обезбедила сигурна веза командовања са јединицама које прелазе реку у првом ешелону, благовремено се изграђује оса везе корпуса

до обале реке. У полазном распореду за форсирање оса везе мора имати најмање две линије, кабловске и на моткама, на растојању 150—200 метара једна од друге. На челу осе формира се истакнути центар везе са потребним снагама и средствима жичних, радио и курирских веза, као и авиосигнална станица.

У времену развоја напада на другој обали, у току пребацивања главних снага стрељачких пукова првих ешелона дивизија, поставља се преко реке оса везе са најмање две линије, које се доцније појачавају полагањем преко реке допунских, спојних линија. Оса се израђује специјалним речним, телеграфским или телефонским каблом са добром изолацијом.

Као што је напоменуто, на другој обали, у одређеном рејону, на челу осе развија се истакнути центар везе. Начелници праваца везе дивизија првог ешелона корпуса, који су већ раније упућени у штабове дивизија, везују се спојним линијама за централу која се укључује на осу везе. Преко централе, на истакнутом центру везе, обезбеђује се веза пребачених дивизија са штабом корпуса и са јединицама и установама које се још нису пребациле на другу обалу.

Оса везе се развија на другој обали по мери напредовања дивизија првог ешелона ка рејону следећег КМ корпуса. По доласку осе у одређени рејон КМ корпуса начелници праваца везе дивизија везују се спојним линијама са међустаницом осе. По успостављању тих веза приступа се одмах, са одређеним снагама и средствима везе према плану премештања, организацији новог центра везе.

После премештања КМ корпуса на другу обалу, у даљем развоју напада, жична веза се организује по истим начелима као и у нападу под нормалним околностима, сагласно развоју ситуације и плану боја.

Примена курирских веза

У припремном периоду курирска средства имају широку примену и допуњују жичне везе, али, при њиховом избору, треба водити строго рачуна да се њиховим кретањем не открије распоред командних места, распоред јединица и припреме. Нарочиту примену налазе официри за везу.

Организација курирских веза врши се по истим начелима као и у нападу под нормалним околностима. Разлика је само у томе што се у саставу истакнутог центра везе редовно организује истакнута сабирна станица, која служи на другој обали за прикупљање извештаје од потчињених јединица и предају овима наређења штаба све докле док се КМ корпуса не пребаци на другу обалу.

У првом периоду прелаза преко реке обична курирска средства, изузев авиона за везу, мање се користе иако се осећа велика потреба за курирским везама због нестабилности жичне везе. Зато треба обезбедити курире брзопревозним средствима, као што су моторни чамци и тенкови-амфибије (ако их има). При прелазу реке авиони за везу су најсигурније средство за везу штабова општевојних јединица са јединицама које развијају напад на другој обали реке.

Примена сигналних веза

У припремном периоду, због могућности откривања припрема прелаза и распореда јединица, сигнална средства не треба примењивати, па се чак избегавају и за давање узбуне. Међутим, у току прелаза она се могу широко искоришћавати за везу са јединицама које су прешле на другу обалу и међусобну везу тих јединица. Она се нарочито користе за везу са авијацијом, за обележавање јединица и њиховог распореда (првенствено ракетле), а могу се употребљавати за заштитно-контролну службу команданата места прелаза и за службу развођења. Све сигналне станице ове службе, као и за руковођење, користе сигналне барјачиће и фењере са усмереним светлом за одржавање везе.

* *
*

Напад са форсирањем реке, зависно од карактера реке и услова под којима се форсирање изводи, има извесне специфичности које се одражавају не само на организацију командовања, већ и на организацију веза. При томе штаб корпуса треба да обезбеди сигурно и непрекидно управљање трупама у току припрема и извршења напада, сигурно и непрекидно садејство разних родова војске у извршењу њихових заједничких борбених задатака и сигурно и непрекидно руковођење припремама и извршењем прелаза.

Сигурност командовања, а нарочито руковођења прелазом, првенствено зависи од услова организације веза, као што и успех прелаза зависи од изведених техничких припрема. Због тога штаб корпуса треба правилно да реши сва питања организације командовања и материјалног обезбеђења јединица за везу.

Пошто се организација командовања и управљања прелазом спроводи по два линијама — командној и инжењерској — природно је да служба везе треба да обезбеди две посебне мреже веза, тј. по командној и инжењерској надлежности, а то даје специфичност систему веза, у коме се, поред веза командовања и садејства, јављају и посебне мреже за руковођење прелазом.

Извршење већих захтева по питању организације везе у највећој мери зависи од материјалних могућности јединица за везу. Због тога се јединице за везу морају редовно ојачавати ако претстоји форсирање реке.

Потпуковник ДРАГО БУКИЋ

ПРОБЛЕМИ РАЗРАДЕ И ИЗВОЂЕЊА ТАКТИЧКИХ ЗАДАТАКА

У нашој војној штампи већ се писало о разради тактичких задатака и то углавном о томе каквим се редоследом и каквим методом разрађују и шта треба да садрже. Изношене су начелне и уопштене поставке о томе каква је њихова сврха и како треба постављати и третирати ова или она борбена дејства. Међутим, досада није било детаљнијег и конкретнијег упуштања у проблематику метода и наше праксе при разради тактичких задатака. Није било критичких осврта на недостатке у датом методу и пракси.

Основни циљ који треба постићи разрадом и извођењем тактичких задатака састоји се у томе да се учесници обуче за вршење својих функционалних дужности у свим видовима борбених дејстава и да што умешније примењују оне форме дејства, које најбоље одговарају свакој конкретной ситуацији. Кроз тактичке задатке питања треба постављати тако да буду динамична и пуна противуречности. Тако састављени задаци много су интересантнији, а учесници се више увежбавају у решавању појединих тактичких проблема, и, најзад, тако много више долази до изражаја борба мишљења која је нужна за успешно спровођење сваког тактичког задатка.

Међутим, има случајева да се кроз нашу праксу, приликом састављања и решавања тактичких задатака, у овом погледу јављају извесни недостаци. У овом чланку покушаћемо да дамо извесне предлоге у циљу њиховог отклањања, а сем тога, жеља нам је да по овим питањима изазовемо дискусију и на тај начин допринесемо побољшању квалитета тактичких задатака.

Приликом проучавања и схватања добијеног задатка, као и процене стварне ратне ситуације, у циљу доношења одлуке (тј. процене непријатеља, својих снага и земљишта, предлога за употребу родова војске, итд.), команданти ће, без сумње, долазити до различитих закључака, који ће, некад мање а некад више, бити супротни једни другима. Та супротност закључака огледаће се у питањима: правца главног и помоћног удара (тежишта одбране), примене маневра, груписања снага и средстава, борбеног поретка, одређивања задатака, итд. Дешаваће се, на пример, да закључак из схватања задатка налаже да се главни удар нанесе десним, а закључак из процене земљишта левим крилом и сл. Мало ће бити таквих ситуација, или их чак и неће бити, да се сви закључци поклапају, али се може десити да већина закључака захтева једно, а остали неко друго решење.

Пошто дође до тако различитих закључака, командант јединице треба да оцени који од њих имају предност, тј. да извуче општи закључак, који ће претстављати реалну основу за доношење правилне одлуке.

Међутим, у пракси има случајева да се закључци из процене и анализе појединих елемената ситуације скоро увек поклапају, тј. подводе под унапред одређену замисао, тако да у задатку нема противуречности, те постаје неинтересантан. У решавању таквих задатака учесници се напрежу да донесу само први закључак, тако да не обраћају довољно пажњу на правилно доношење осталих закључака, јер ће бити исти као и први. На тај начин, тај први закључак (на пример, из схватања задатка или из процене непријатеља) готово редовно претставља основу за доношење одлуке, тако да учесници одмах у почетку извођења задатка долазе до његовог решења. Овome треба додати да, према методу извођења задатака који је, углавном, најпре анализира закључке учесника, а затим износи своје мишљење да би даље извођење занимања могао наставити по предвиђеном плану.

Очигледно је да такав начин решавања задатака не одговара ономе што се дешава у стварној ситуацији, нити се њиме може постићи задовољавајући наставни ефекат.

По нашем мишљењу, изнети недостаци долазе отуда што разрађивач задатка најпре ствара замисао, а затим тражи одговарајуће земљиште и приступа конкретној разради задатка. Да би та унапред створена замисао била логична и правилна, разрађивач на основу ње подешава тактичку ситуацију у односу на непријатеља и наше снаге, а затим приступа процени ситуације и осталих елемената. Природно је да ће се већина закључака тако монтираног задатка поклапати. Ако се неки закључак унеколико разликује од осталих, тј. ако би отступао од дате замисли, разрађивач га намерно подводи под одлуку, или, ако је то немогуће, онда преудешава елемент из којег тај закључак проистиче да би из његове анализе (процене) произишао онај закључак који одговара његовој већ донетој одлуци, и да би та одлука била што боље поткрепљена.

Горњи недостаци намећу нам потребу да се позабавимо и питањем правилности извесних гледишта и поступака у методу разраде тактичких задатака, који су изнети у неким лекцијама, па и у чланку потпуковника Војновића, у „Војном делу“ број 5/50 год. Тамо се, на пример, предвиђа да разрађивач, после састављања плана разраде задатка, приступа састављању и конкретизацији тактичке замисли, а у тактичкој замисли, на чистој хартији, шематски и у виду легенде, изражава садржај задатка (вежбе). При састављању замисли на чистој хартији разрађивач учртава разним бојама противничке снаге и начин њиховог дејства по периодима борбе. Осим тога шематски се износи: бројни однос наших и непријатељских снага; њихов узајамни тактички однос и распоред: борбени задатак јединице и идеја одлуке; вид маневра и начин дејства у разним етапама борбе, а у виду легенде разни прорачуни, подаци, периоди дејства и др. Да би се избегли шаблон и једноставност, разрађивач треба да саставља замисао тако да учесници раде, тобоже, у условима променљиве, тешке и компликоване ситуације.

Пошто створи такву замисао, разрађивач бира земљиште по карти, на карту преноси замисао, затим излази на земљиште и дотерује замисао, а по потреби врши извесне исправке и уклања нелогичности. Тек после тога следе састављање плана дејства непријатеља, састављање основног задатка и његова методска разрада оним редом, којим тече рад једног штаба у процесу припреме и извођења боја у стварној ситуацији. По таквим гледиштима једино се таквим методом разраде задатака може постићи одређени наставни циљ.

Међутим, ако би се примењивао овакав методски поступак, онда би сама замисао садржавала решење задатка, тако да би још остало да се кроз његову разраду поједина питања детаљнише и конкретизују. То би редовно приморавало разрађивача да све елементе подешава тако да одговарају дајој замисли и да је поткрепљују. Поред тога, разрађивач се не би довољно удубљивао приликом процене ситуације, већ би узимао у обзир само оне елементе који потврђују његову већ донету одлуку, а друге елементе, који би изазивали супротне закључке, не би учачавао или би прелазисо преко њих. Због тога се понекад догађа да се разрађивачеве поставке тешко могу бранити пред учесницима који су до својих закључака, па и до одлуке, дошли правилнијим путем, тј. на основу свестране процене одређене ситуације.

С друге стране, код нас је тешко пронаћи одговарајуће земљиште на основу замисли која је шематски израђена на хартији, тј. земљиште које би одговарало замишљеном плану дејства и наших и непријатељских снага. Можда би се тако могло радити ако се задаци разрађују на потпуно равном земљишту, али и тада, поред осталог, треба узети у обзир положај комуникација, насељених места и водених препрека.

Очигледно је да је овакав начин разраде задатака, у коме се иде обрнутим редом (јер се прво доноси решење, а затим ствара одговарајућа ситуација), неправилан и с методолошке стране.

По нашем мишљењу такође је неодржива тврдња да се наставни циљеви могу постићи само овим методом разраде задатака. Према општем наставном циљу учеснике треба свестрано обучити да дејствују у најразличитијим условима. Да би се тај циљ постигао, у плановима за извођење наставе у школи и у трупи одређује се потребан број задатака које треба извести у условима који би, бар приближно, одговарали стварној ситуацији. Решавањем тако различитих задатака, тј. у различитим условима, учесници ће се најбоље научити да примењују различите форме маневра. Према томе, разрађивач увек зна за које услове треба да разради задатак да би створио одговарајућу ситуацију и тиме се руководи у својој разради, али га то не везује да ради по методу који је раније изложен.

По нашем мишљењу, пре но што приступи разради задатка, разрађивачу је довољно да одреди, например, какав ће бити карактер непријатељске одбране, коју ће армију узети за непријатеља, на каквом ће земљишту разрадити задатак, да ли ће његова јединица дејствовати на главном или помоћном правцу удара, годишње доба и приближан однос снага. (У извесним ситуацијама нека од ових питања могу да отпадне или да се допуне још неким питањима, али, ни у ком случају нису потребна сва питања која би унапред претстављала решење задатка). Затим, имајући већ замишљену ситуацију у основи, разрађивач приступа избору земљишта и постројава непријатељску

одбрану, руководећи се непријатељском тактиком и прилагођавајући је да- том земљишту и оном степену организације који одговара предвиђеном плану. После тога, на основу опште ситуације, разрађивач одређује задатак више јединице, средства ојачања и задатак своје јединице, а затим цени све елементе и изнаходи најправилније решење. Очигледно је да ће разрађивач који се више удубљује у процену разних елемената долазити до различити- јих и солиднијих закључака.

Да ли ће борбени поредак бити у линији, у два или три ешелона увек треба решавати на основу ширине фронта, јачине снага, дубине задатака, карактера земљишта и средстава ојачања. Да ли ће се главни удар наносити на левом или десном крилу, или на центру, није тако важно. То ће увек за- висити од карактера земљишта, задатка јединице, итд. Међутим, треба истаћи да ће долазити и до примене различитих борбених поредака и до различитог избора правца главног удара ако се у различитим условима и на различитом земљишту разрађују и јединицама постављају различити задаци.

Када се ради о одбрани, разрађивач треба да има у виду сличне еле- менте. Он најпре бира земљиште и према њему поставља одбрану, а затим, на основу опште ситуације и тактике датог непријатеља, ствара план напада и разрађује динамику.

Други метод, по коме разрађивач не би радио основни задатак и план дејства непријатеља него их добијао од претпостављеног или неког колек- тива и разрађивао истим редом као и учесници, био би бољи и логичнији, јер се не би дешавало да се ситуација подешава према унапред донетој одлуци, него би одлука произилазила из анализе ситуације. У сваком слу- чају, оба предложена метода требало би продискутовати и проверити кроз нашу праксу.

Међутим, у пракси, разрађивачи се најчешће не придржавају у потпу- ности гледишта које смо изнели на почетку због тога што наилазе на тешкоће у избору земљишта. Зато они обично прво нађу земљиште, затим стварају општу ситуацију и, према земљишту, доносе замисао, а тек после тога по- дешавају остале елементе. Али и такав поступак има сличне недостатке као и изложени метод неких лекција.

Свакако, разрађивач треба да има неку замисао пре него што приступи разради задатка. Та замисао не сме да буде потпуно решење. Она треба да садржи само најнужнија питања на основу којих се задатак може разрадити у духу датог плана обуке и наставног циља, јер се посебни наставни циљеви могу постићи и по методима које смо предложили.

Задаци се обично разрађују само за један одређени период борбе, тако да се учесници више обучавају у припреми и организацији него у ко- мандовању јединицама у току извођења боја. Тако, например, у задацима за напад углавном се разрађује динамика до извршења ближег, а ретко када до извршења следећег задатка дате јединице. Ретки су задаци у којима се темељито обрађује дејство другог ешелона и руковођење њиме, већ се обично донесе одлука за његово увођење и на томе се динамика заврши. (И у периоду припрема, кроз организацију садејства, планирају се детаљно дејства јединица до извршења ближег, а у грубим цртама и следећег

задатка. На основу тога се обично разради динамика, ретко када са већим отступањима, тако да учесници прелазе само оно што је планирано и предвиђено у процесу припреме. Због тога динамика није довољно интересантна и не даје нужне резултате). Тако се, на пример, на једној командноштабној ратној игри десило да учесници нису знали да раде у улози команданта батаљона која је било у другом ешелону, тј. нису знали како да поставе задатке, шта садржи заповест, да ли треба да је издају, итд. Чак ни руководство вежбе није било сигурно у томе, тако да је било присиљено да изда нека упутства на основу улоге другог ешелона. Увођењу у бој других ешелона и њиховом начину дејства требало би убудуће поклонити знатно већу пажњу због тога што та питања досада нису довољно разматрана ни у нашој ни у спраној војној штампи. То је утолико потребније што се увођење других ешелона врши у различитим и компликованим ситуацијама, тако да су веома различити не само поступци увођења, већ и њихова дејства.

Да би се отклонили наведени недостаци и обезбедило свестраније обучавање кадра решавањем тактичких задатака, поред осталог, потребно је да се динамика разрађује на већу дубину. На тај начин занимања из динамике изводила би се по неколико дана, а учесници би у једном задатку решавали више супозиција. Ако нека јединица не би могла да дејствује на велику дубину (услед исцрпљености и претрпљених губитака), онда би учеснике требало стављати у улоге команданата јединица других ешелона. Оваквим задацима, који се могу спроводити и на карти и на земљишту, учесници би се темељитије обучавали у командовању јединицама у најразличитијим условима (на пример, у нападу на различитом земљишту, на различиту непријатељску одбрану, на разна насељена места, водене препреке, теснаце, у нападу ноћу, итд.), тако да би морали примењивати разне маневре уз свестрану самоиницијативу.

Иако се у корпусним задацима (и виших јединица) динамика разрађује на нешто већој дубини, тј. до пробоја првог, а некад и другог одбранбеног појаса, то ипак није довољно, јер сам командант корпуса командује јединицама, доноси одлуке и даје уопштена и кратка наређења из којих се не види организација и конкретно извођење тих дејстава, нити рад нижих команданата, њихових штабова и јединица у различитим условима. Према томе, таква пракса не пружа могућност да се и нижи командни кадар обучава у командовању јединицама кроз тактичку дубину пробоја. Зато је потребно да се динамика потпуније разрађује и у задацима који обухватају рад дивизија, пукова и нижих јединица. Такође није оправдано гледиште неких другова који сматрају да јединице ретко кад дејствују даље од свог следећег задатка и да је њихова улога мање важна, чак и онда ако би дејствовале и на већој дубини. Међутим, јединице дејствују на много већој дубини од својих следећих задатака, зависно од ситуације, карактера непријатељске одбране, расположивих снага, итд. Осим тога, увођењем другог ешелона привремено се извлачи из борбе само мањи део снага првих ешелона, док већи део продужава дејство.

Неки сматрају да се у разради задатка не може провести лук или батаљон кроз већу дубину непријатељске одбране, наводно, због тога што те јединице имају врло узан фронт на коме је незгодно разрадити динамику на

већој дубини. Међутим, ово није оправдано, јер се у разради динамике, у појединим супозицијама, ситуација износи не само за те јединице, већ и за суседне.

У задацима дивизије, корпуса и виших јединица, било би корисно да у динамици учесници добијају и улоге команданата нижих јединица, како би се свестраније вежбали и у директном спровођењу одлука и наређења претпостављених старешина.

У динамици боја шаблонски и круто се примењују поједине правилске одредбе, на пример, у погледу примене противнапада, увођења других ешелона, итд., тако да се ова питања готово увек подједнако постављају у свим задацима. Међутим, у стварној ситуацији борба се неће увек одвијати онако како је запланирана или предвиђена у правилима. На пример, непријатељ неће увек увести батаљонске резерве да би повратио другу траншеју, или пуковске резерве у противнапад на трећу траншеју, итд., а и наше јединице неће увек уводити друге ешелоне после извршења ближих задатака, и сл. Учесници се лакше сналазе ако се динамика разради онако како је предвиђено организацијом садејства, али тада и мање науче. У наставној пракси скоро се редовно дешава да непријатељ употреби своје друге ешелоне и резерве пре него ми, без обзира да ли се налази у одбрани или нападу. Уопште, у задацима се предвиђају непријатељска дејства онако како нама више одговара, тако да се често добија утисак као да имамо посла са слабијим непријатељем. У задацима из организације и извођења одбране у динамици се скоро увек поставља да је непријатељ у почетку самог напада успео да се уклони у нашу одбрану, иако то у рату није редован случај, пошто се дешава да и по неколико пута врши узалудне нападе. Зато, у појединим задацима, треба давати и такве претпоставке према којима непријатељ није успео да се уклони у нашу одбрану у почетку напада, с тим да се касније покаже његов успех и продужи извођење динамике у дубини наше одбране.

У току извођења динамике понекад се дешава да се противнападима наших снага непријатељ одбацује по неколико пута пред предњи крај и да је сваки пут у стању да брзо поново пређе у напад и постигне већи успех него што га је раније имао, иако би, према ситуацији, привремено морао да одустане од даљег напада.

У вршењу противнапада наших јединица даје се основна улога резервама и другим ешелонима, а мало се користе искуства из нашег рата. Не види се улога и значај учешћа у противнападу оних јединица које се бране пред непријатељем, нити се практикују њихови противнапади без учешћа других ешелона и резерви. Међутим, наше искуство је показало да могу одиграти врло велику улогу и изоловани противнапади оних јединица које се бране, само ако се изврше у правом моменту. У току динамике дешава се и то да непријатељ при самом паду мрака застане на достигнутој линији и да наше јединице одлажу извршење противнапада за сутрадан иако су биле способне да га раније изврше. На тај начин непријатељ се оставља на миру у току целе ноћи и пружа му се могућност да побољша своју ситуацију. Ми смо грамо да у задацима треба више примењивати ноћне противнападе у одбрани, јер они могу бити успешни и са незнатним губицима, тим пре што наше јединице добро познају земљиште и што непријатељ није солидно припремљен

за одбрану, тако да често пута постоје повољни услови да се непријатељу нанесу велики губици, па чак и да се разбије и одбаци на полазне положаје. Осим тога, ноћу се и са мањим снагама могу заморити и веће непријатељске снаге, тако да ће непријатељ бити присиљен да их ујутро замени ако буде желео да продужи напад. Искуство из нашег рата је потврдило да је непријатељ, после нашег ноћног противнапада, у већини случајева, остајао на положајима један или два дана, ако није имао свежих снага за продужење напада.

Противнапади наших јединица не изводе се ни онда када се непријатељ концентрисао за напад испред нашег предњег краја, иако их је могуће изводити на извесним секторима фронта и без обзира на то што могу бити корисни не само у циљу добијања у времену, него и за наносење губитака непријатељу. Они могу бити и врло успешни, јер непријатељ баш тада не очекује нека озбиљнија офанзивна дејства наших јединица. Због тога би требало да се задаци и динамика разрађују тако да се стварају онакве ситуације какве ће се дешавати у рату, да се предвиђају различита дејства, отступајући и од правилских одредби ако је то потребно.

У намери да се покаже један маневар или да се обради неко важно питање понекад се иде на штету осталих питања, тако да често пута долази до нелогичности и неприродних ситуација. На пример: хоће да се покаже окружење непријатељских снага на главном положају стрелачким пуком, иако за то нема услова због ширине фронта, карактера земљишта и непријатељске одбране; или, хоће да се покаже обухват или обилазак, иако за то није створена погодна ситуација, те се дешава да се јединице упућују правцима којима би тешко прошле или чак не би могле да прођу пре но што би се ликвидирао непријатељ кога треба окружити или обухватити, итд. Тако, на пример, у једном задатку се желело да се обради наставно питање „окружење и пробој из окружења“ у оквиру стрелачке дивизије, а није се водило рачуна о логичности ситуације. У овом случају, приликом састављања задатка сопствена одбрана је тако постројена како би се ретко када дешавало у стварној ситуацији. Наиме, један део одбране намерно је истурен напред, тако да су снаге браниоца доведене у врло незгодан положај само за то да би се непријатељу створили услови за окружење. Ако се желела обрада таквог наставног питања, онда је одбрану требало онако организовати како би се организовала и у стварној ситуацији, с тим да се у даљој разradi задатка у динамици створи таква ситуација која ће неминовно морати да доведе до окружења браниоцевих снага. Има случајева да се у неким задацима, када дође до окружења, јединице преко ноћи остављају у окружењу само зато да би се показао пробој по дану, ма да то нема никакве везе са даљим планом дејства, иако је познато да су ноћу најбољи услови за пробој. А када се жели да се прикаже пробој дану, онда треба створити такву ситуацију да она буде у склопу општег плана дејства. По нашем мишљењу, ови се недостаци дешавају баш због тога што се динамика разрађује на малој дубини, тако да у њеним границама није могуће обрадити све маневре и начине дејства. Када би се динамика разрађивала на већој дубини, било би више повољнијих и реалнијих услова за обраду сличних наставних питања.

Кроз супозиције се уопште не види самоиницијатива потчињених старшина, него изгледа да дејствују искључиво по наређењима претпостављених, иако би требало давати и такве супозиције на основу којих би потчињени морали дејствовати не само према наређењу претпостављеног, већ и по својој иницијативи, зависно од конкретне ситуације, као што се то у стварности и дешава.

Према динамички изгледа да се јединице круто држе својих праваца и граница, јер се ретко догађа да у неком задатку нека јединица, зависно од ситуације, може да дејствује и ван одређених граница и правца. У стварној ситуацији дешаваће се да јединице морају мењати правац, прелазити ван својих граница и дејствовати на секторима и правцима других јединица. Ово ће се особито дешавати када јединице воде маневарску одбрану или када се бране или нападају на широком фронту.

Дешава се да се задаци круто разрађују и изводе према општем плану дејства, те се у пракси често наилази на извесне тешкоће и пропусте. На пример, иако је непријатељска одбрана тако постављена да би на датом отсеку било правилније да се напад изврши ноћу, ипак се од тога одустаје само зато што то не би одговарало општем плану дејства. Могли бисмо навести неколико примера у којима је напад вршен дању и поред тога што су постојали озбиљни разлози да се напад врши само ноћу (јер би дању јединице имале осетне губитке и велике тешкоће). У стварној ситуацији биће случајева да ће јединице на извесним правцима вршити нападе ноћу, иако је општим планом било предвиђено да се напада дању. То се може вршити у циљу привлачења главних непријатељских снага на споредни правац, или у циљу овлађивања одређеним земљишним објектима да би се створили повољнији услови за напад главних снага, развој успеха, и сл. Зато би у решавању тактичких задатака требало дозволити да учесници, на основу опште и конкретне ситуације, одлучују о томе да ли треба извршити напад дању или ноћу. Међутим, треба, свакако, тежити да се стварају природне ситуације које ће у потпуности одговарати њим дејствима која су предвиђена у општем плану, како учесници не би били принуђени да прихватају неправилније решење.

Разрађивачи задатака, па и сами учесници, често се поводе за решењем задатка вишег команданта које је изложено у основном задатку. Тако, на пример, ако је у основном задатку командант корпуса предвидео да нанесе главни удар деснокрилном дивизијом, дешава се да ће разрађивач задатка, па и учесници (који су у улози команданта левокрилне дивизије), без темељите процене ситуације, донети одлуку да и левокрилна дивизија треба да нанесе главни удар десним крилом, без обзира на то што ситуација налаже да се удар нанесе центром или левим крилом. Очигледно је да је то потпуно погрешно. Ако претпостављени старшина (у овом случају командант корпуса) није изричито одредио правац главног удара потчињеној јединици (поготову ако се она налази на помоћном правцу), потребно је да потчињени командант одреди правац главног удара своје јединице после свестране процене ситуације, водећи при томе рачуна и о општем извршењу задатка претпостављене инстанце.

Ради бољег наставног ефекта било би корисно да се у основним задацима не даје потпуна идеја вишег команданта, већ само неки елементи на

основу којих учесници могу дубљим размишљањем да открију одлуку више инстанце. То се већ показало као корисно у неким задацима, али се не практикује редовно. Осим тога, требало би стварати и такве ситуације у којима главни удар једне јединице, у почетној фази, привидно отстапа од идеје вишег команданта, али тако да се у даљој фази доведе у сагласност са одлуком вишег команданта.

Процена својих и непријатељских снага и њихово упоређивање врши се скоро увек шаблонски. Ту се узима у обзир само математички однос и врши механичко упоређивање. Тако, на пример, при одређивању сопствених снага на ово или оно место у борбеном поретку, одлучујуће је која од јединица има више људства и наоружања, те она и добија важније место у борбеном поретку. На основу овога често пута се врше и непотребна прегруписавања, иако у бројном стању јединица обично постоји минимална разлика (1—3%).

Скоро никада се не дају претпоставке о морално-политичком стању јединица и њиховој борбеној способности, о стању и способности кадра, итд., па се ови важни елементи и не узимају у обзир, иако је искуство, особито у нашем рату, показало да су морално-политичко стање и борбена способност играле врло велику улогу и често елиминисали утицај разлике у бројном стању људства и наоружања на исход борбе. Мало је случајева да су све јединице у пуку или дивизији једнаке по морално-политичком стању и борбеној способности. У извесним ситуацијама или у одређеном периоду, у овом погледу, једна од јединица има предност над другима. У рату је било много случајева да једна јединица, бројно слабија, извршава боље задатке захваљујући бољем морално-политичком стању и борбеној способности јединица и кадра.

Често пута се занемарује и питање да ли су јединице учествовале у борби и колико. При упоређивању наших и непријатељских снага упоређују се водови, чете, батаљони, итд., иако понекад бива велика разлика у формацијском саставу између наших и непријатељских јединица. Према математичком упоређивању испада да су обе армије по својим квалитетима једнаке ако су бројно исте.

У већини случајева за непријатеља се узима једна одређена армија, а било би много боље да се узимају разне армије, јер се оне увек разликују једна од друге по тактици, наоружању и квалитету, а то, свакако, захтева и различита дејства наших јединица и различит однос снага у сваком задатку. У задацима треба давати и претпоставке о морално-политичком стању и борбеној способности јединица, водећи рачуна да се остане у границама реалности. При томе се треба руководити стварним стањем у нашој армији и у оној армији која се узима за непријатеља, имајући у виду и перспективу њиховог развоја.

И при упоређивању ватрених средстава и борбене технике не узима се увек у обзир квалитативна разлика између ових или оних ватрених средстава или технике већ само њихов математички однос. То долази отуда што се тежи да процена и прорачун односа снага буду што једноставнији. Међутим, било би много боље да се, бар у општим цртама, изнесе и њихова квалитативна разлика, јер би се, између осталог, учесници боље упознали са наоружањем и техником ове или оне армије. Понекад се упоређују ПТ оруђа

једна са другим иако то нема сврхе, јер она не воде борбу између себе. Било би правилније да се ПТ оруђа упоређују са непријатељским тенковима и осталим циљевима по којима ће дејствовати да би се дошло до реалније процене о томе да ли имамо довољно ПТ оруђа.

У тактичким задацима врло мало се дају претпоставке о дејствима партизанских снага и о убацивању сопствених снага у непријатељску позадину. Пошто ће до тога вероватно долазити и у будућем рату, корисно је да се учесници обучавају у координацији дејства регуларних, партизанских и убачених јединица.

Приликом решавања задатака учесници првипут излазе на земљиште за време командантског рекогносцирања, а дотле раде на доношењу одлуке по карти, иако у основном задатку редовно стоји да је борбена заповест примљена на земљишту, као што се и дешава у стварној ситуацији. Због тога учесници нису увек у стању да само помоћу карте уоче све карактеристике земљишта (нарочито ако су карте слабе и застареле), те могу доћи до погрешних закључака и донети погрешну одлуку. Зато би било корисније и правилније да учесници изађу на земљиште пошто добију задатак, или да приме основни задатак (заповест претпостављеног) на земљишту, а потом да приступе раду на доношењу одлуке.

Пошто се у наставној пракси претходна одлука скоро увек доноси по карти, тј. без претходног изласка на земљиште, постоји могућност да се приликом процене непријатеља, а особито земљишта, донесу и неки погрешни закључци (чак и онда ако су карте добре и ако их референти добро читају). Међутим, у стварној ситуацији команданти ће понекад, пре реферисања, изводити своје референте на земљиште да би га донекле упознали пре но што приступе припреми реферата. Таквим методом омогућава се потчињеним у штабу да са пуном сигурношћу отпочну са припремом и организацијом борбе, а добија се и у времену. То ће бити могуће и корисно у оквиру пука и дивизије ако се јединице, приликом добијања задатка, налазе у непосредној близини свога правца дејства, особито када се ради о благовременој организацији одбране. На пример, ако би командант пука (који је био на рекогносцирању и примио заповест на земљишту које је добро упознао) по свом доласку у штаб тражио да му начелник штаба и начелник I отсека (који се користе само картом) процене земљиште, очегледно је да би од тога имао мало користи.

Ако се претходна одлука доноси само по карти, било би нормално да по изласку на рекогносцирање претрпи мање или веће измене. Међутим, у нашим задацима претходне одлуке се редовно ни у чему не разликују од коначних, због тога што разрађивач излази на земљиште пре но што разради претходну одлуку, тако да при њеном доношењу има јасну слику земљишта.

Приликом разраде задатака неки разрађивачи без потребе губе много времена на ситницама и понављају извесне одредбе по неколико пута. Тако, на пример, методска упутства за свако занимање у једном комплетном задатку обично заузимају простор од 20—30 куцаних страница. У сваком од тих упутстава се понавља: како треба извести занимање, како и када извести консултације, како анализирати добре и лоше стране рада учесника, итд. Поред ових упутстава за сваки задатак се обично разрађује и план задатка.

у којем се, такође, прецизирају циљ, метод, време држања консултација, начин извођења, начин вршења анализе, итд., и то за свако занимање. Очигледно је да су тада потпуно сувишна методска упутства уз свако занимање, или, у крајњем случају, она могу бити сведена само на оно што је карактеристично за дато занимање, ако то већ није наглашено у општем плану. Осим тога, било би корисније да се напише једно опште методско упутство у коме би се сажето изнела она питања која су заједничка за сва занимања или групу занимања и на крају навеле специфичности за поједина занимања.

И садржај задатка се превише детаљише, иако то није увек потребно. Само онда када задатак изводе неискусни руководиоци (наставници), треба га разрадити детаљније.

Приликом разраде и извођења задатка не води се довољно рачуна о томе по којим питањима учесници стоје боље или слабије, већ се задаци обично разрађују по неком устаљеном реду и плану, а наставна питања шаблонски преносе са једног задатка на други. Скоро у сваком комплетном задатку обрађују се сва питања (занимања) и свима се придаје исти значај (зависно од њиховог обима и садржаја), без обзира што су учесници нека питања толико усвојили да на њих не би требало губити време. С друге стране, дешава се да разрађивачи претерано користе раније разрађене задатке и обрасце, тако да се понекад исте формулације преносе са једног на други задатак, само што се примене на друго земљиште. Само по себи је јасно колико су такве појаве штетне и непожељне.

Веће део задатака односи се на пробој или на организацију и извођење позиционе одбране, претежно на равничастом земљишту, тако да се командни кадар највише обучава у тим видовима борбених дејстава, као да су она најчешћа борбена дејства у рату. Међутим, када би анализирали све нападне и одбранбене акције и операције једне армије, сигурно би дошли до закључка да на услове позиционе одбране, односно пробоја, долази много мањи проценат него на остале услове и видове борбених дејстава. Поборници овакве праксе сматрају да ће се командни кадар, ако се буде обучио да решава задатке под најтежим условима, брзо и лако сналазити при њиховом решавању под лакшим и повољнијим околностима. Са овим се начелно слажемо, али је тај принцип у овом случају неправилно примењен. Наиме, пробој позиционе одбране захтева друкчији начин дејства него напад на непријатеља који је прешао у одбрану на брзу руку или напад на насељено место, форсирање реке, гоњење, окружење, итд., који, сваки за себе, захтевају специфичан, одређен начин дејства. Према томе, јасно је да ће се командни кадар боље сналазити при извођењу пробоја, односно позиционе одбране, него у осталим условима, без обзира што су они по својој природи релативно лакши. По нашем мишљењу, ово би питање требало поставити тако да се командни кадар обучава у свима условима извођења борбених дејстава у оној размери у којој су се одиграла у последњем, или се могу очекивати у евентуалном будућем рату, с обзиром на развој технике и на услове у којима би наша земља могла водити рат. Стварањем тежих ситуација у тако различитим условима најбоље се може остварити принцип обучавања командног кадра у извођењу борбених дејстава под тежим околностима.

У савременим условима борбена дејства се одвијају скоро непрекидно, тј. дању и ноћу. Прекиди борбе у прошлом рату били су ретки, а то је, наравно, зависило од ситуације и плана дејства. По паду мрака борбена дејства су прекидале обично јединице оних армија у којима је морално-политичко стање било слабо и чији борци нису имали довољно свести и самоиницијативе. Међутим, противно искуствима из прошлог рата, а особито нашим, наши тактички задаци се обично тако монтирају да се дејства прекидају падом мрака или, пошто се са оперативним временом не долази до пада мрака, остаје неизвесно да ли ће јединице продужити дејство или не. У тактичким задацима највише се запостављају борбена дејства ноћу у оквиру пука, дивизије и виших јединица. То је свакако велики недостатак наших тактичких задатака ако се имају у виду наша ратна искуства и перспектива примене ноћних дејстава у будућем рату, тим пре што се овом питању поклања више пажње у обуци трупе.

Наведени недостаци, који су великим делом пренети из совјетских школа, умногоме ометају коришћење наших искустава у разради тактичких задатака, због тога што шаблон у форми и методу разраде задатака и постављању наставних питања изазива и шаблон у садржају. Ако би разрађивачи ишли упорније линијом усавршавања метода разраде и употпуњавања садржаја, они би у задатке уносили више личних искустава из рата и нашег већ обрађеног искуства.

Кроз разраду тактичких задатака ми смо учинили извешан напредак у одређивању норми (ширина фронта, ојачавање, постављање задатака, итд.) за поједине јединице, које више одговарају нашим условима. Међутим, и поред ових промена, задржали смо, углавном, исте принципе дејства у погледу примене маневра, употребе родова војске, темпа продирања у дубину, решавања појединих питања у динамици, итд. Ово је, по нашем мишљењу, погрешно, јер промена услова у којима једна јединица дејствује захтева извесне промене и у тактици дејства.

ИЗ ИНОСТРАНИХ АРМИЈА

ИНСТРУКЦИЈА КОМАНДАНТА 3 АМЕРИЧКЕ АРМИЈЕ ПОТЧИЊЕНИМ КОМАНДАНТИМА

У прилогу своје књиге „War as I knew it“ („Рат, онакав каквог га познајем“) генерал Патон унео је неколико оперативних докумената 3 америчке армије, међу којима и своју Инструкцију бр. 1 од 6 марта 1944 године. Пошто се из ње може видети гледиште овог познатог америчког вишег војног руководиоца на проблеме командовања, организације боја и рада штабова, доносимо је у дословном преводу.

ШТАБ 3 АМЕРИЧКЕ АРМИЈЕ

АРМИЈА САД

АРО 9563

6 марта 1944

Предмет — Инструкција бр. 1

Командантима армиских корпуса, дивизија и самосталних јединица

I Опште

Ове директиве имају циљ да вас, више официре, упознају са начелима командовања, управљања борбом и административним пословањем која желим да спроведем у својој армији и којима треба да се руководите при вршењу ваших дужности.

II Командовање

а) **Руководство.** 1 Пуна одговорност.

Сваки старешина ће лично водити акције у оквиру своје надлежности. Командант који не достигне свој објекат (циљ), ако при томе није погинуо или тешко рањен, није у потпуности извршио своју дужност.

2 **Обилзак фронта.** Фронт ће обилазити свакога дана командант или начелник штаба (никада обојица у исто време) и по један члан из сваког одељења штаба армије, команде веза, санитарске службе, артиљеријско техничке службе, инжињерије и службе снабдевања. Да би се избегли

дупли обиласци, начелник штаба треба свакоме да одреди сектор за обилажење.

Официри из штаба треба да раде као посматрачи и да се не мешају у надлежност потчињених. У томе се неће ограничавати само на оно што спада у домен њихове специјалности, већ треба да обрате пажњу на све и извештавају о свему што је од војне важности. Не заборавите да је похвала кориснија од укора. Не заборавите, такође, да као руководилац имате примарну дужност да лично пратите све што се догађа и да је потребно да вас ваше трупе виде како лично вршите извиђање.

б) **Извршавање.** Издавање заповести не претставља више од 10% ваше одговорности при извршавању неког задатка. Преосталих 90% састоји се у томе да лично и преко свога штаба, контролом на земљишту, обезбедите тачно и потпуно извршавање задатка.

в) **Штабне конференције.** Свакодневно, чим обавештајац (Г-2) и оперативац (Г-3) буду у стању да среде ситуацију на својим радним картама, треба одржати штабну конференцију, на којој ће присуствовати командант, начелник штаба, начелници свих одељења штаба, начелници санитета, везе, инжињерије и других специјалних одељења — уколико буду позвани. Конференцији треба да присуствују и официри (о којима је било речи у тачки II под 2) који су обилазили фронт претходног дана. Сваки учесник изнеће укратко оно о чему има да извести. (NB. Ако је неки од инспектора штаба у току обиласка фронта уочио нешто што би захтевало да се предузму хитне мере, известиће начелника штаба чим се врати са фронта). Командант ће тада саопштити своје намере, а начелник штаба извршиће поделу сектора на фронту које треба обићи тога дана.

г) **Одмори.** Штапско особље, официри и војници, неће издржати ако се не одмарају. Због тога свако одељење треба да ре-

гулише рад по распореду којим ће се тачно одредити време рада и одмора сваком човеку. Интензивност рада у штабу за време борбе није једнака. У штабу армије и корпуса највећи посао настаје у времену између 1 до 3 часа после свађивања и између 3 до 5 часова после смркавања. У нижим инстанцијама и административним снабдевачким органима време ових периода је различито, али се увек може тачно одредити. Када нужда захтева, сви морају радити непрекидно, али ови случајеви нису чести; одморни људи дуже ће издржати и боље радити у тешким ситуацијама.

д) Постављање командних места. Уколико су командна места ближе фронту, утолико ће се мање времена губити на путу. Најбоље је да армиско командно место буде на око пола часа вожње аутом „С&R“ од командних места дивизија. КМ нижих јединица треба да буду на пропорционално крајим отстојањима од фронта.

Ако се КМ виших јединица поклапају са КМ непосредно потчињених или се налазе у њиховој близини, уштедиће се много времена и телефонске жице.

Сва командна места дивизија и виших јединица морају имати најмање два ешелона; истакнуто КМ — (о којем је и реч у овој тачки под д — треба да буде што је могуће мање и покретљивије са минимумом саобраћаја.

III Борбени поступак

а) Карте. Сувише смо склони да верујемо да можемо решити све наше задатке само спокојном студијом карте на КМ. То је заблуда.

Карте су потребне зато да би добили целокупну слику боја и да би могли успешно планирати.

Али — то је врло важно — студија карте нарочито нам истиче она места где већ постоји, или где, раније или касније, може наступити критична ситуација, и, према томе, она показује место где командант треба да буде. У вишим инстанцијама много је кориснија прегледна карта целокупног војишта која показује путеве, железнице, реке и градове, него карта великог размера претрпана земљишним облицима и множином небитних података.

б) Планови. Планови морају бити једноставни и еластични. Они треба да сачињавају само костур на коме ћете према потреби и приликама градити своје маневре. Планове треба да припремају они који ће их извршавати.

в) Извиђање. Никада није довољно извиђања. Употребите за то сва расположива средства пре, за време и после битке. Извештавајте о чињеницама — позитивним и негативним — а не о мишљењима.

Обавештења су као јаја — што свежија, то боља.

г) Наређења

1 Формална наређења (заповести). Формалним наређењима треба да претходе писмене инструкције и личне конференције. На тај ће се начин разјаснити општи циљ операције као и задаци сваке веће јединице. Тако ће сваки командант — ако се за време борбе прекину везе — моћи и морати да дејствује тако да омогући постизање општег циља. Само наређење треба да буде кратко и са приложеном скицом — из њега треба да се види шта треба радити, а не и како треба радити. Наређење је уствари само потсетник и служи за утврђивање одговорности.

2 Делимичне заповести (наређења). После издавања почетне заповести ретко ћете имати прилике да издате другу општу заповест, али ћете зато писмено, усмено, телефонски или лично издавати много делимичних заповести.

Забележите сва усмена наређења и поновите их. Научите и своје потчињене да тако раде.

Водите дневник у који ћете хронолошким редом уносити сва наређења и извештаје шта је на основу њих урађено.

Нека ваша наређења буду кратка и благовремена, издајте их по могућности лично и усмено. За време борбе увек је лакше претпостављеном да дође потчињеном, него потчињени да иде претпостављеном ради примања наређења.

Дивизија треба да има на расположењу 12 или боље 18 часова од момента пријема наређења до момента када наређење треба да изврши.

3 Претходна наређења. Претходна наређења су од животне важности и морају се благовремено издавати. Ово вреди не само за борбене јединице, већ и за начелнике санитета, везе, службе снабдевања, артиљеријско-техничке службе и начелника инжињерије, који морају брзо добити претходна наређења. Они, такође, морају да планирају и да покрећу јединице. Ако оне не буду функционисале, нећете се моћи борити.

Наређења, било формална, било остала, која се упућују непосредно јединицама, прескачући непосредно потчињени штаб, веома су штетна.

4 Трупe треба да буду обавештене. Искористите свако средство да би, пре и после борбе, упознали ваше трупе с оним што треба да учине, односно што су учиниле.

IV Администрација

а) **Снабдевање.** 1 Опште. Успешно функционисање снабдевања исто толико зависи од онога ко га доставља као и од онога који га прима.

Јединице морају предвиђати своје потребе и благовремено тражити потребан материјал. Оне морају бити стално спремне да употребе сва своја средства да би погле транспортовање средстава за снабдевање.

Службе снабдевања морају доставити тражени материјал на право место и на време. Оне морају учинити и више — на основу извиђања предвиђати потребе јединица и упутити им средства за снабдевање пре него што их оне траже.

Одлучна воља да се успе исто је тако битна за снабдевачке, као и за борбене делове.

2 Попуна људством. Попуна људством претставља само део, и то мањи део, снабдевања. Фронт мора благовремено тражити потребну попуњу, а позадина мора предвиђати његове потребе за попуном. Нека ваше борбене јединице буду увек попуњене људством. Чета без стрелаца исто је тако неупотребљива као и тенк без бензина.

3 Болнице. Амбуланте и пољске болнице треба поставити близу фронта.

Посетите лично рањенике.

б) **Одликовања.** Одликовања имају за циљ да повећају борбену вредност трупа; стога их треба брзо додељивати. У вашем штабу треба да имате посебног официра

који треба добро да зна да редигује похвале. Контролишите да ли су оне објављене.

в) **Дисциплина.** Постоји само једна врста дисциплине — **савршена дисциплина.** Ако строго не спроводите и не одржавате дисциплину, онда сте посредне убице. Ви сами морате давати пример.

V Гласине

Извештаји који се заснивају на подацима добивеним ноћним извиђањем морају се примати са подозрењем. Исто тако треба поступати и са извештајима који су добијени од залуталих рањеника и заосталих војника. Ови последњи ће настојати да се оправдају алармантним описивањем ситуације.

Опасно је и обично немогуће покретати резерве у току ноћи на свако тражење помоћи. Јединице не могу бити потпуно уништене ноћним нападом. Нека се закаче за земљиште! Изведите противнапад после сванућа пошто извршите одговарајуће извиђање. Пазите да противнапад буде координиран.

VI Физичка кондиција

Добра физичка кондиција је врло важна за постизање победе.

Има више заморених корпусних и дивизионских команданата, него ли заморених корпуса и дивизија.

Умор прави од свију нас кукавице. Људи добре кондиције се не умарају.

VII Храброст

Нека вам страх не буде саветодавац.

Г. С. Патон

Генерал-лајтнант УС армије, командант

Мајор МИЛАН ДОРОТКА

РУСКА НАУЧНА ИСТРАЖИВАЊА

Према подацима из часописа „Berlingske „Tigende“ истраживачким центром руских тајних оруђа (у граду Осташкову, на језеру Селигер, северозападно од Москве) руководи немачки професор Халбринг у сарадњи са неколико бивших немачких официра, међу којима се налази и бивши адмирал Салвехтер. Тамо је већ повећана брзина летеће бомбе V-1 на 1500 км/час. Даља истраживања су нарочито усмерена на то да се дејство инфрацрвених зракова искористи у војне сврхе. У том погледу користе се резултати које су Немци још за време рата постигли на данском острву Борнхолм, одакле су, као што је познато, све научне справе доспеле у руке Руса. Сада им је пошло за руком да створе компактни спој инфрацрвених зракова од 10 см у пречнику, који проузрокује топлоту од

4000°C на отстојању од 10 км. Међутим, ова огромна температура не постиже се одмах при избацавању зракова, већ после извесног времена, тако да постоји тежња да се то време што више скрати.

Пошто су постигнути задовољавајући резултати, руски Генералштаб већ је наредио да се успостави мрежа подземних станица за пуштање инфрацрвених зракова од Балтика до Црног Мора тако да завесом тих зракова штити целу границу. Свака станица има централу, која је опкољена са неколико помоћних места у рејону од 8 км. Успостављање овог новог одбранбеног система нарочито је напредовало у околици Риге и у рејонима где се налази нафта на Кавказу.

А. Т.

УПОТРЕБА РАКЕТНИХ ЗРНА У СЛУЖБИ ВЕЗЕ

Амерички корпус за везу извршио је у Форт-Диксу интересантна истраживања. Једно ракетно зрно употребљено је за постављање пољских телефонских каблова. Зрно, које је било снабдевено једним уређајем за одвијање каблова, бачено је на релативно мало отстојање на тешком земљишту. Поступак је једноставан и економичан: довољан је свега један човек.

Овај поступак може да буде примењен за пребацивање телефонских жица преко река, језера, мочвара, усека, долина и разних других препрека. (Према подацима из француског часописа „Ordonance“ за март—април 1948 год.).

А. Т.

АУТОМАТСКО ГАЂАЊЕ ПОМОЋУ РАДАРА

Америчка морнарица проучава једно ново оруђе код кога су примењена сва последња научна постигнућа. То је један двоцевни топ калибра 3 палца. Гађање се врши помоћу радиолокатора, који аутоматски уочава циљ (авион или зрно). Благодарени радиолокатору топ аутоматски мења елементе и прати кретање покретног

циља. Чак и поправке због ветра и температуре врше се аутоматски. Најзад, оруђе отвара ватру тек у оном моменту када се циљ налази на жељеном домету. (Према подацима из часописа „Ordonance“ за март—април 1948 год.).

А. Т.

АМЕРИЧКЕ СПРАВЕ ЗА НОЋНО ОСМАТРАЊЕ

Америчке трупе су још у току Другог светског рата употребљавале справе за ноћно осматрање на бази инфрацрвених зракова. Амерички падобранци употребљавали су једну такву справу (такозвани метаскоп) ради лакшег прикупљања на зборним местима по извршеном скоку из авиона. Поред метаскопа, јединице америчке пешадије употребљавале су и **снајперскоп**, тј. справу која је намењена за наоружање снајпера и ноћних осматрача. Справе ове врсте биле су успешно примењене у бор-

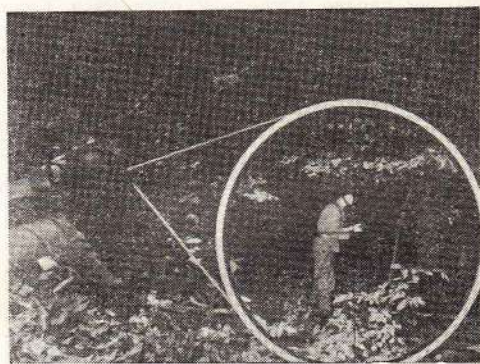
бама против Јапанаца на Окинави, где су јапанске трупе често користиле ноћ за извршење напада и борбених акција.

Амерички научници наставили су рад на усавршавању ових справа и после рата у Лабораторијуму за инжењерска истраживања и развој, који се налази у фору Белвоар, Вирџинија.

Енглески часопис „The Sphere“ објавио је слике неких таквих справа са напоменом да нема сумње да се такве справе већ употребљавају у Кореји.

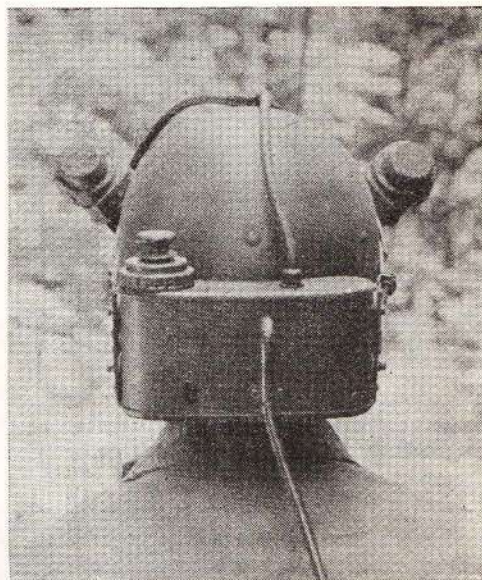
Сл. бр. 1. На слици је један војник који нишани кроз снајперскоп намештен на пушку. Снајперскоп је тежак око 4 фунте (1,816 кг) и омогућава осматрање на отстојању од око 100 јарди (91,4 м). На леђима војника налази се батерија за напајање, а сам рефлектор за бацање снопа инфрацрвених зракова намештен је на пушку, а може да се користи и одвојено. У последње време у фору Белвоар усавршен је један генератор, који може да ради 19 минута на ручни погон или укључивањем у мрежу.

Сл. бр. 2. Слика у кругу приказује оно што снајпер види кроз снајперскоп у потпуном мраку. Снајперскоп делује на тај начин што рефлектор са филтром (који пропушта само инфрацрвене зраке) баца на циљ сноп ових невидљивих зракова; одбијени зраци прикупљају се у специјалну цев која их претвара у стварне слике.

Сл. бр. 3

Сл. бр. 4

Слике бр. 3 и 4 претстављају предњи и задњи изглед справе која омогућава шоферима вожење у потпуном мраку. Као извор светлости служе обични фарови аутомобила заштрти специјалним филтром, који пропушта само инфрацрвене зраке, видљиве само за шофера или и за лица која су снабдевена сличном справом као и шофер. По писању часописа „The Sphere“ аутомобил са таквом справом може возити ноћу по друму брзином 30 миља на час (око 50 км/час).

А. Т.

ПОВЕЋАЊЕ ДУБИНЕ ГАЖЕЊА ВОДЕ МОТОРНИХ ВОЗИЛА

Американци и Енглези предузимају озбиљне мере да својим тенковима и аутомобилима што више повећају дубину гажења и да их заштите од продирања воде.

Из приложених слика види се да су такве мере предузете код новог америчког тенка „Генерал-Патон“, новог енглеског тенка „Centurion“ и теренског аутомобила „Дип“.

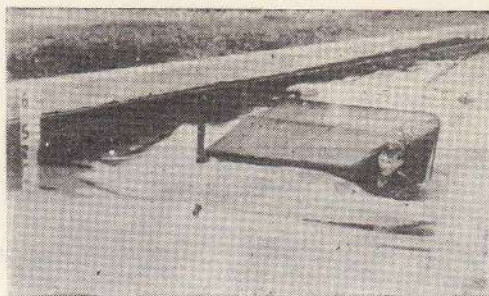
Такве мере умногоме повећавају тактичку и оперативну покретљивост оклопних и моторних возила и смањују њихову зависност од мостова преко мањих река приликом коришћења комуникација. Оне имају нарочити значај на брдском и планинском

земљишту које обилује мањим речицама и потоцима (које, за обичне тенкове и аутомобиле, поред осталог, и по дубини воде претстављају озбиљну препреку) и за ону страну која у извођењу операција има да рачуна са могућношћу рушења мостова и пропуста преко њих од стране непријатељске надмоћније авијације.

Поред тога, оспособљавање оклопних и моторних возила за гажење дубље воде има доста велики значај тамо где изненадне бујице и брзи надолазак потока због кише доста често могу поплавити комуникације и оштетити саобраћајне објекте.

Амерички средњи тенк „General Patton“ приликом испитивања у базену са водом („Military Review, април 1950 године).

Амерички транспортни аутомобил „Дип“ приликом испитивања могућности прелаза преко воде високе 155 см. Изнад површине воде вири цев за усисавање ваздуха и цев за издувавање („The Sphere“ — август 1950 год.).

Енглески нови тенк „Centurion“ приликом испитивања у базену ради приказивања амфибиских особина („The Sphere“ — август 1950 год.).

ОДЗИВИ ЧИТАЛАЦА

Генералмајор СРЕДОЈЕ УРОШЕВИЋ

КОМАНДАНТСКО ИЗВИЋАЊЕ И ОРГАНИЗАЦИЈА САДЕЈСТВА У НАСТУПНОМ БОЈУ (ОПЕРАЦИЈИ)

У припремном периоду наступног боја (операције) командантско извићање и организација садејства заузимају водеће место. На основу првог утанаचाва се претходна и доноси коначна одлука, док без добро организованог садејства између родова војске не може имати успеха у боју (операцији). С обзиром на важност командантског извићања и организације садејства које неки чак идентификују и с обзиром на то што се по овим питањима немају увек јасне претставе (овоме су допринеле и многе нејасности по њима у совјетској литератури), сматрамо за потребно да се укратко осврнемо на њих и да их прикажемо онако како се нама чини да их треба разумети и у нашој пракси примењивати. Изузимајући разне специфичне случајеве у којима се организује и припрема наступни бој, разматраћемо горња питања у нормалним условима, тј. када се врши пробој позиционе одбране и када за организацију тога пробоја има довољно времена.

КОМАНДАНТСКО ИЗВИЋАЊЕ

Под командантским извићањем подразумевамо излазак на земљиште општевојног команданта¹ са својим штабом и командантима родова ради утанаचाвања претходне и доношења и саопштавања коначне одлуке.

Нећемо се задржавати на свима питањима која се односе на извићање, већ ћемо укратко објаснити шта се догодило — урадило — у организационом процесу пре командантског извићања. По пријему задатка од претпостављеног старешине, командант са својим штабом почиње са радом. Тај рад се састоји: у оријентисању штаба о добивеном задатку; у припремању реферата за њихово подношење команданту пре доношења претходне одлуке; у саслушавању реферата, и, најзад, у доношењу претходне одлуке по карти. Сам назив ове одлуке показује да она није дефинитивна — коначна и да је командант, који ју је донео, не сматра неприкосновеном. Може се поставити питање (а постављају се таква питања): да ли је уопште потребна претходна одлука и коме је управо потребна, кад је познато да ће се коначна одлука донети после малог временског размака (на пример: после 6—12 часова — зависно од величине јединице и команданта који је доноси)? Ми сматрамо да је она неопходно потребна и да је искуство прошлог рата по-

¹) Свуда где се говори о команданту подразумева се и комесар.

тврдило целисходност њеног доношења. Претходна одлука је резултат стваралачког рада не само команданта, већ и читавог штаба, укључујући ту и команданте и начелнике родова војске, као и њихове штабове. Претходна одлука је природна последица тога рада, она резултира из њега. Она је одраз савременог боја. А пошто је савремени наступни бој постао компликованији и сложенији, командантовој одлуци — која је темељ свега и од које све потиче — придаје се огроман значај. То баш потврђује претходна одлука, јер и она претставља једну етапу која води ка коначној одлуци. Због карактера савременог наступног боја и одговорности коју општевојни командант треба да прими на себе доносећи одлуку, као и ради њене сигурности и правилности, коначна одлука се не доноси на пречац, већ се, као што смо рекли, претходно врши читав мисаони процес у коме учествује цео командантов апарат и у коме претходна одлука претставља само једну епизоду.

С друге стране, на основу претходне одлуке (одлуке по карти) врши се организација командантског извиђања, јер она претставља основу за организацију и извођење извиђања. Једино ако њу има, командант са својим штабом може рационално искористити проведено време на земљишту; кад она постоји, могу се поставити задаци и саставити план за командантско извиђање, тј. одредити радне тачке и питања која ће се на њима обрадити, проверити и утаначити. По нашем мишљењу, без претходне одлуке не може се ни замислити извиђање, оно би било бесмислено и безуспешно. Међутим, извиђање је нужно, целисходно и корисно ако се изводи на бази претходне одлуке, да би се ова, као што смо напоменули, утаначила и проверила на земљишту.

Да би се претходна одлука проверила, утаначила, употпунила и оценила њена целисходност на командантском извиђању, треба учинити следеће:

— на одређеном правцу главног удара извидети земљиште како на сопственој, тако и непријатељској страни и видети да ли одговара условима који се траже од њега; поновити и утаначити на земљишту — по објектима — добивени задатак од претпостављеног;

— детаљно се упознати са организацијом непријатељске одбране, у првом реду са протезањем прве и друге траншеје, распоредом откривених ватрених тачака, системом противтенковске одбране, осматрачницама, минским пољима, жичним препрекама; утврдити и извидети које су чворне тачке у систему непријатељске одбране, итд. (нарочито на изабраном или одређеном правцу главног удара);

— проверити целисходност основне замисли — идеје маневра — по којој се има организовати и провести претстојећи наступни бој; по објектима утаначити ближе и следеће задатке потчињених јединица, као и граничне линије међу њима и са суседима;

— конкретизовати и утаначити задатке артиљерији, авијацији, тенковима, инжињерији и хемиским јединицама;

— утаначити ватрене положаје артиљерије и полазне положаје за напад пешадије и тенкова;

— дефинитивно одредити командно место и место осматрачнице.

(Овде смо изнели само нека питања која улазе у садржај рада при командантском извиђању, јер се за сваки конкретни случај посебно одређују

питања која треба расветлити и разјаснити, тако да изнесена питања не треба никако узимати као шаблон за све случајеве).

Организација командантског извиђања

Пошто донесе претходну одлуку, општевојни командант даје начелнику штаба упутства за организацију командантског извиђања, тј. састав групе за извиђање, радне тачке, време поласка на извиђање, кад ће се завршити извиђање, време и место издавања коначне одлуке и време и место сусрета са потчињеним командантима ради издавања заповести. На основу ових упутстава начелник штаба саставља план командантског извиђања у коме за сваку радну тачку обично уноси састав групе, правац кретања, време стицања, време одређено за извиђање и задатке. План се може саставити текстуелно, а чешће у виду таблице (због боље прегледности и практичности). Општевојни командант прегледа и одобрава план командантског извиђања, а потписује га начелник штаба и начелник оперативног одељења, који су га и саставили. Поред састављања плана командантског извиђања начелник штаба треба да предузме мере да се потчињени благовремено обавесте о месту и времену састанка са командантом и да обезбеди превозна средства, одело и др. Исто тако, он је дужан да обезбеди групу за извиђање на правцима кретања и на свакој радној тачки, тј. да провери да ли је извршено разминурање, и да ли су исправни мостови, затим да обезбеди групу од дејства непријатељских диверзаната, од изненадног непријатељског напада, итд. Сав овај организациони и припремни рад за командантско извиђање треба извести у врло кратком временском року. Начелник штаба треба да буде добар организатор и познавалац свога посла, да би благовремено могао извршити све припреме.

При организацији командантског извиђања треба обратити нарочиту пажњу на тајност његовог извођења. Познато је да је изненађење непријатеља у боју пола успеха, зато мислимо да није потребно наглашавати и убеђивати од колике је важности да се сачува тајност командантског извиђања. Због тога командантско извиђање треба провести непримећено од непријатеља. То се може обезбедити ако се проводи прикривено не само од непријатељског осматрања, него и од сопственог борачког и нижег командног састава, јер постоји већа вероватноћа да ће га непријатељ открити ако већи број бораца и официра буде знао да се врши извиђање. У току прошлог рата командантско извиђање на разним фронтovima маскирано је на разне начине. Тако су, например, сви учесници групе за извиђање најчешће облачили обичну војничку униформу, те њихова појава као „бораца“ није привлачила пажњу борачког састава на предњем крају; или се извиђање изводило под видом организације одбране на том сектору, итд., итд. Јасно је да то све треба претходно припремити и организовати не завааравајући се мишљу да је борачки састав наиван и да неће схватити о чему се ради.

Учесници на командантском извиђању — састав групе

По нашем мишљењу на командантском извиђању треба да учествују сви они који су учествовали и у доношењу претходне одлуке, да би могли присуствовати приликом њеног проверавања и утначавања на земљишту.

С друге стране, потребно је да извиђању присуствују команданти родова и начелници служби једне инстанце да би се одлука, која је донета по карти, оживотворила на земљишту, тј. да би добила своју конкретну форму, да би се поновила, што боље схватила и на јединствен начин спроводила у живот. И даље, као што је читав штаб активно и стваралачки учествовао у доношењу претходне одлуке, исто тако је дужан да и активно и стваралачки учествује на командантском извиђању при доношењу коначне одлуке. На командантском извиђању са општевојним командантом обично су учествовали: начелник штаба или начелник оперативног одељења (пошто је начелник штаба замењивао отсутног команданта) и команданти и начелници родова војске. Према ситуацији командант може да смањи групу за извиђање (на пример у недостатку времена, кад дотична јединица извршава мање важан задатак, итд). При одређивању групе за командантско извиђање треба водити рачуна о томе да ли ће сваки појединац бити довољно запослен и има ли оправдања за његово учешће. Начелно, нико сувишан не треба да уђе у групу за командантско извиђање, јер његово присуство може имати само негативних последица.

Неки сматрају да у групу за командантско извиђање треба увек да уђу и у њој учествују и потчињени општевојни команданти, често пута и без обзира на услове под којима ће учествовати у извиђању. Они чак сматрају да потчињени треба да учествују на командантском извиђању претпостављеног и онда када не знају зашто претпостављени врши извиђање, тј. када немају појма о његовој претходној одлуци. Они то обично правдају тиме што потчињени командант, тобоже, на тај начин може лакше да уђе и схвати не само свој задатак него и задатак суседа и што својим активним учешћем, путем разних предлога и давања мишљења, олакшава претпостављеном да донесе целисходнију одлуку.

Не упуштајући се у то да ли треба укључивати потчињене у организациони процес на претходну или коначну одлуку, кад на једну, а кад на другу и да ли је целисходно укључивање на претходну одлуку, у овом разматрању узећемо случај да се потчињени укључују на коначну одлуку, тако да немају никаквих података о претходној одлуци претпостављеног старешине. У том случају треба да видимо да ли је оправдано активно учешће потчињених команданата у командантском извиђању претпостављеног команданта. Да би одговорили на ово питање, треба видети да ли има каквих користи ако учествују, или штете, ако не учествују.

По нашем мишљењу, чак ни активним учешћем потчињених команданата на командантском извиђању претпостављеног старешине не може се много добити из следећих разлога:

- 1) Потчињени командант не може лакше ни боље да схвати свој задатак и задатак суседа када његов претпостављени, који изводи извиђање, још није ни донео коначну одлуку. Претпостављени командант не врши извиђање само ради тога да би саопштио на земљишту задатак потчињенима, већ, као што је познато, да би утаничио своју претходну и донео коначну одлуку. Затим, било би врло незгодно општевојном команданту да даје задатке потчињенима и чак да им их објашњава када он сам још није донео коначну одлуку. Ако би се тако радило, испало би да се само ради форме

доноси коначна одлука и издаје усмена борбена заповест, а са тиме се не можемо никако сложити.

2) Тешко је претпоставити неко позитивно активно учешће потчињеног команданта у доношењу коначне одлуке претпостављеног, јер се исти тек ту упознаје са задатком. Његови предлози не би били солидни због брзине у раду, јер би био стављен у ситуацију да се у року од највише неколико часова (тј. за време док се претпостављени командант бави на радној тачки пред његовим фронтом) прво упозна са својим задатком, а затим да без помоћи свога штаба (изузев комесара који са њим учествује у извиђању претпостављеног команданта) укратко схвати добијени задатак и процени ситуацију, да би, на крају, могао дати свој предлог. Јасно је да за тако кратко време, ма колико био способан, неће моћи да процени све елементе и да поднесе предлог који не би био површан. Исто тако, јасно је да такви предлози — таква помоћ потчињеног претпостављеном — у конкретном случају, неће користити. С друге стране, његово активно учешће може само да омета рад групе, јер ће потчињени командант најчешће давати мишљења и предлоге који иду у прилог интересима његове сопствене јединице, тј. предлоге који неће увек одговарати интересима и задатку претпостављеног старешине, који изводи командантско извиђање. Даље, ако би се признало право активног учешћа потчињеног команданта у извиђању и доношењу коначне одлуке претпостављеног, онда би он морао да прими део одговорности за исправност те одлуке. Јасно је да се из овога може извући закључак да би се у овом случају тупио осећај одговорности за правилност и целисходност донете коначне одлуке, што ни у ком случају не би смело да се дозволи. Ако се, пак, не ради о активном учешћу у извиђању, већ само о пасивном посматрању, слушању и давању појединих обавештења и података који интересују претпостављеног команданта, онда за то може послужити и неки нижи старешина који се налази са својом јединицом на том сектору, и који може дати чак и боље и тачније податке о непријатељу и његовом стварном распореду на земљишту. (Тачне и најпотпуније податке о непријатељу — могу дати и отреситији борци, јер их они из траншеја прикупљају, откривају и уочавају). На тај начин, и у том погледу нема потребе да потчињени командант учествује на извиђању.

Поред изнетог:

— командант ће са својом групом моћи слободно (без устезања и сецкања) да проведе извиђање и да утаничи, дефинише и реши сва питања која је себи као циљ поставио;

— читава група са командантом на челу моћи ће да концентрише сву пажњу на проверавање, утаничавање и целисходност онога што је донето у претходној одлуци;

— потчињенима ће се давати задаци у целини, а не по деловима и у произвољној форми, тако да се, и на тај начин, постиже безусловно извршавање издатих наређења и заповести и не тупи командни однос између претпостављеног и потчињених старешина (који, нарочито за време рата, има огроман значај);

— потчињени неће гледати како се код његовог претпостављеног корегира претходна, рађа и оформљује коначна одлука, јер би њихово упливање у тај процес могло крњити ауторитет претпостављеног старешине;

— због мањег састава групе постиже се већа тајност провођења командантског извиђања, а и сам рад групе постаје мобилнији;

— пошто се донесе коначна одлука, потчињенима се могу издати задаци на земљишту, са најподесније радне тачке дотичне потчињене јединице (јер се избор радних тачака за командантско извиђање врши с обзиром на потребе извиђања, а не са циљем да послуже за добро осматрање и постављање задатака потчињеним јединицама, тако да радне тачке за командантско извиђање најчешће нису за то погодне);

— потчињени командант и комесар не задржавају се дуго ван свог штаба, а њихово дуже одсуство у савременим условима може имати рђавих последица, нарочито онда ако се њихова јединица налази у непосредном додиру са непријатељем.

Да би се издала борбена заповест свима потчињеним поставља се питање да ли се треба поново враћати на сектор сваке јединице и посебно издавати заповест свакој јединици. По нашем мишљењу, то би био сувишан посао. У плану командантског извиђања треба одредити тачку на којој ће командант издати усмену борбену заповест, време када ће је издати и ко треба да буде присутан њеном издавању. На њој треба позвати потчињене команданте да саслушају борбену заповест и да добију конкретне задатке. Код мањих јединица са те тачке ће се имати преглед читаве зоне наступања и, према томе, моћи ће се издати заповест за читаву јединицу са тачним приказивањем циљева и разних детаља на свом земљишту, док ће код већих јединица, корпуса, армија, а понекад и дивизија, командант моћи да постави задатке на земљишту само оним јединицама које се налазе на главном правцу (у зони 3—6 км), тј. код дивизије и корпуса. Команданти армија и већих јединица, у највећем броју случајева, постављаће задатке потчињенима по карти. Ако се задаци у целини саопштавају свима потчињенима конкретно на земљишту са једне радне тачке, онда сваки потчињени може јасно видети своје место и улогу у односу на друге јединице. Ту се могу разјаснити сва нејасна питања, не само у оквиру једне потчињене јединице, него и између њих самих, а то не би било могуће ако би се задатак давао посебно свакој јединици.

Из напред изложеног може се закључити да је у наведеном случају целисходније вршити командантско извиђање без учешћа потчињених команданата.

ОРГАНИЗАЦИЈА САДЕЈСТВА

Многи мисле да се садејство састоји у подржавању једног рода од стране другог при извршењу задатка. Међутим, сама реч „садејство“ показује да се ту ради о узајамном потпомагању родова или делова унутар њих самих са циљем да се узајамно отклоне њихове слабе стране. Да ли се може говорити о садејству у правом смислу између пешадије и тенкова ако само тенкови вуку за собом пешадију уништавајући ватрене тачке? Не може!

Они ће садејствовати тек онда ако тенкови крче пут пешадији, уништавајући ДОТ-ове, ДЗОТ-ове и друге ватрене тачке које коче покрет пешадији и ако пешадија, са своје стране у исто време, омогућава покрет тенковима, уништавајући ловце тенкова и посаде пт оруђа и правећи им пролазе преко ровова и других препрека. Другим речима, у конкретном случају, садејство се изражава у томе што слабе стране тенкова — осетљивост од ловаца тенкова и пт оруђа — отклања пешадија, а слабе стране пешадије — осетљивост од ДОТ-ова и ДЗОТ-ова — отклањају тенкови. На тај начин, њихова дејства се сливају у једно и добијају нову, много већу ударну снагу. Ако осим пешадије и тенкова организовано садејствују и остали родови, сливајући се у једну ударну песницу, може се добити реална слика њихове моћи и уочити огроман значај организованог садејства.

У минулом рату нарочито су дошли до изражаја тенкови и авијација, тако да је њихова већа активност у боју (операцији) имала огроман утицај на карактер задатака осталих родова. Општи задаци који су постављени јединицама појавом нових родова, у извесним случајевима, решавани су на тај начин што су новопојављени родови у њима учествовали или их сами решавали (на пример, авијација, која, у извесним случајевима, својим активним дејством надопуњава извршење задатка артиљерије, а, поред тога, решава и низ нових задатака; тенкови такође). Једном речју, задаци свих родова војске се преплићу и надопуњавају један другог у циљу извршења општег задатка.

Појава нових родова војске који се разликују како по задацима које могу решавати (тј. по њиховој тактичкој употреби), тако и по њиховој брзини кретања (тј. по техничким својствима), захтева од општевојног команданта и штаба велико познавање, умешност и организаторске способности. Изразито велике разлике у брзинама кретања и у начинима дејства појединих родова, који заједнички учествују у савременом боју (операцији), знатно отежавају да се њихово дејство доведе у склад по месту, времену и циљу. А то је један од главних задатака који општевојни командант, уз пуну сарадњу свога штаба, грубо решава још од стварања прве идеје маневра, тј. од стварања своје замисли за претстојећи бој (операцију).

У чему се огледа то усаглашавање? Замишљајући претстојећи бој (операцију), општевојни командант поставља сваки род на своје место, водећи рачуна о њиховим тактичким и техничким могућностима. При томе њихови задаци могу бити целисходни и дејства саглашена, тј. усмерена у једном правцу, једино онда ако задаци произлазе из тактичких и техничких могућности сваког појединог рода. Баш у томе и у таквом усаглашавању огледа се организација садејства још од самог почетка припреме боја (операције) и манифестује се кроз све радње припремног периода.

Читав овај период (од примања задатка до организације садејства на земљишту), у погледу организације садејства, условљен је тактичко-техничким могућностима родова, тако да се елементи садејства, баш због те условљености, провлаче као црвена нит кроз све радње организационог процеса. Но, било би погрешно закључити да је самим тим у потпуности обезбеђено садејство између родова, тј. да је повезано њихово дејство по месту, времену и циљу. По нашем мишљењу, за то је потребна посебна радња

која заузима извесно време у организационом процесу. Сама чињеница, да у свима радњама организационог процеса има елемената садејства, даје могућност општевојном команданту да обави ту посебну радњу на земљишту. Ове поставке илустроваћемо на примеру артиљерије. Још у претходној одлуци (по карти) општевојни командант поставља јој задатке у артприпреми, артподршци и боју у дубини, тј. одређује њено место и улогу у односу на друге родове. Самим тим општевојни командант укључује артиљерију у механизам који треба да му обезбеди извршење постављеног задатка (пошто је пешадији, тенковима и осталима, одредио шта треба да раде у појединим фазама артиљериског напада), а за време командантског извиђања утаничава задатке на земљишту и конкретизује их по објектима. Али, још увек садејство није организовано, још увек родови не знају — тачно по циљу, месту и времену — кад, ко, коме и на који начин треба да садејствује. Још се увек осећа потреба за организацијом садејства на земљишту, као посебној радњи у организационом процесу, на којој ће се уиграти дејство родова. Тај задатак општевојни командант свршава на земљишту уз присуство и сарадњу свога штаба, команданата родова и потчињених команданата. Да би са успехом обавио тај важан задатак, општевојни командант, као основни организатор садејства на земљишту, мора да се припреми пре одласка на земљиште и да створи јасну претставу динамике боја, да би му било јасно шта му ко од родова, на којој линији и у које време треба да ради. То је нарочито потребно у односу на дубину његовог ближег задатка. Пожељно је — када се за то има времена — да општевојни командант изврши припрему читавог колектива који учествује у организацији садејства на земљишту на тај начин што ће на карти, рељефу или полигону, проиграти све оно што мисли да проради на земљишту. У том случају та ће се радња на земљишту много брже и успешније извршити. После такве припреме, општевојни командант организује излазак на земљиште на коме повезује и проиграва дејства свих родова конкретно, по објекту — циљу и времену. Тек после такве организације садејства на земљишту, сви учествујући могу добити јасну претставу о динамици боја тачно по објектима и времену и о задатку и улози свога рода у боју.

По нашем мишљењу, при организацији садејства на земљишту, општевојни командант најчешће треба да обрати нарочиту пажњу на следеће:

1) Да на крајњим рачкама своје зоне организује садејство са претставницима левог и десног суседа, према упутствима вишег команданта (на пример, ако садејство организује командант стрељачке дивизије, онда треба да дођу претставници граничних, тј. суседних пукова, да би се са њима повезало дејство).

2) Да утврди где се који род налази и шта ради два до три дана пре почетка артприпреме и да тачно прецизира ко, кога и када смењује.

3) Да тачно утврди шта ће који род радити за време артприпреме; да укаже на сигнале по којима ће пешадија кренути на јуриш и ко ће их дати, на који сигнал ће кренути тенкови и где треба да прођу кроз борбене поретке пешадије, шта ће пешадија радити за време артприпреме, да ли ће за време лажног преноса ватре имитирати јуриш — на који сигнал и ко ће га дати, итд., итд.

4) Ако се са радне тачке може видети линија ближег задатка, командант треба тачно да одреди шта ће који род радити и на који ће начин постоћи да се задатак изврши. Ако се не види линија ближег задатка, онда то исто треба урадити до оне линије до које се може осматрати. Сем тога, командант треба да одреди сигнале за узајамно показивање циљева који родовима сметају при наступању да би их неутралисао онај род коме се сигнал даје. Командант треба да уочи маркантне циљеве и важне тачке које се налазе на дубини ближег задатка (или на дубини линије осматрања) и да организује садејство ради њиховог заузимања. (Например, ако се ради о некој важној тачки у тактичком погледу — коти, шумици, мањем насељеном месту и сл. — онда треба организovati садејство посебно за сваку од њих, а све то повезати у једну целину).

5) Да у главним цртама повеже дејство свих родова при извршењу следећег задатка. Међутим, овде се неће моћи ићи у детаље (нарочито код већих јединица) због тога што се објекти тешко могу осматрати и што се за извршење следећег задатка обично уводи други ешелон, тако да се нарушава већ организовано садејство. Ако томе додамо да ће претпостављени командант детаљно организovati садејство до свог ближег задатка, који ће се обично поклапати са следећим задатком потчињеног, онда је и са те стране обезбеђено садејство иако се у његовој организацији не иде у детаље.

У овом чланку грубо смо изнели неколико најважнијих питања, која се појављују при организацији садејства. Па ипак, и из њих се може учити да је општевојни командант главни организатор садејства на земљишту. Команданти родова и потчињених јединица дужни су да пажљиво прате командантова упутства и дају своје предлоге само где је то потребно, да би после тога, на основу његових упутстава, организовали садејство у својим јединицама.

На командно-штабним ратним играма уочено је да су наши команданти сувише апстрактно организовали садејство на земљишту, тако да су најчешће понављали оно о чему је већ говорено и што је урађено на командантском извиђању, мешали елементе извиђања са питањима садејства, или се нису држали оквира своје јединице. Зато, када се говори о садејству, нису могли да се одвоје од карте, иако им је земљиште било пред очима, а кад су га почињали организovati на земљишту по објектима и линијама, несигурно су одређивали ширину и дубину појединих циљева и на тај начин давали нереалне задатке појединим јединицама (тј. задатке који не одговарају њиховим могућностима било да су били тежи или лакши за извршење).

На основу горњег излагања може се доћи до закључка да између командантског извиђања и организације садејства постоји огромна и принципијелна разлика и да сваки покушај њиховог идентификовања може имати кобних последица по успешан развој наступног боја — операције.

Пуковник ЈОЦО ТАРАБИЋ

ПОВОДОМ ЧЛАНКА „БИХАЋКА ОПЕРАЦИЈА НОВЕМБРА 1942 ГОДИНЕ“

У чланку „Бихаћка операција новембра 1942 године“ од пуковника Рауша („Војно дело“ бр. 2 за 1950 годину) није изнијето учешће 4 хрватске (кордунашке) бригаде, иако је она, не само садејствовала, него и директно учествовала у тој операцији по плану који је претходно добила.

После борби које је водила заједно са 2 личком бригадом у октобру 1942 године на сектору Перјасице, гдје су потучени главни дјелови италијанских трупа које су покушале да продру из Карловца на ослобођени Кордун, и после акције на непријатеља у Раковици, 4 хрватска бригада добила је од штаба I оперативне зоне за Хрватску авизо-заповјест за покрет ради учешћа у Бихаћкој операцији. Зато се бригада пребацила сјеверозападно од Пљешевеице и 31 октобра 1942 године концентрисала на просторији село Пријебој — Чуић Крчевина.

1 новембра дошао је друг Манола (тада командант I оперативне зоне) у штаб 4 бригаде, који се налазио у селу Чуић Крчевина, провјерио како је штаб бригаде схватио заповјест, разрадио конкретни задатак бригаде, изнео план Бихаћке операције, у којој ће, како нам је рекао, учествовати три хрватске бригаде (у чланку се помињу само 2 и 8) и нагласио да 4 бригада има важан задатак да се убаци на окупирани дио територије, на просторију Личко Петрово Село — Бихаћ, преко цесте Личко Петрово Село — Бихаћ, коју је непријатељ држао у својим рукама, и да затвори ове правце. Сем тога, друг Манола је нагласио да ће непријатељске снаге из Бихаћа вероватно отступити у сјеверозападном правцу (тј. у правцу 4 хрватске бригаде). Од стране наших снага које нападају на Бихаћ, на том правцу је остављен отвор са циљем да се непријатељ лакше потуче на отвореном пољу у долини Уне, сјеверно и сјеверозападно од Бихаћа, ако би напустио утврђења у Бихаћу. Међутим, у чланку се ништа не говори о овоме отвору, већ о потпуном и непосредном окружењу Бихаћа, док се у дијелу који се односи на распоред наших снага и њихово дејство, овај отвор може назријети. Сем тога, ради извршења овог задатка бригада је требала да врши чишћење терена од непријатељских група и мањих непријатељских посада у селу Изачићу и Врсти.

У току ноћи 1/2 новембра бригада се пребацила преко Пљешевине на простор сјеверозападно од Бихаћа и том приликом наишла на слабији отпор непријатеља код села Изачић Куле, Изачић Града и Врсте. После краће

борбе непријатељ је био дјелом ликвидиран, а дјелом протјеран. Пошто је извршено рашчишћавање овог простора, један батаљон 4 бригаде распореден је сјеверозападно од Бихаћа, на линији: к. 330, Главница (с. Муратовић), сјеверно од села Папари, Злопоље к. 245, Турија, са задатком да дејствује на непријатеља који би се повлачио са правца Бихаћ, а други батаљон једним дијелом од Изачића у правцу Личког Петровог Села и Ваганца, а другим код села Врсте, са задатком да затвори правце који од Личког Петровог Села и Ваганца и од Цазина преко Вреле и Осредка воде за Бихаћ. Штаб бригаде налазио се на к. 377 (Урге), југоисточно од Изачића.

Од 2 до 4 новембра јединице бригаде водиле су врло тешке покретне борбе са непријатељским снагама, које су у мањим групама и колонама покушавале да се пребаце за Бихаћ правцем Ваганац и Личко Петрово Село, тј. преко просторије коју је држала бригада. Једна јача непријатељска група, која је дејствовала са правца Цазин, успела је да се пробије до линије Брековица, Јанковац, к. 383 (лијева обала Уне), гдје су је јединице 4 хрватске бригаде, у садејству са Крајишком бригадом, добрим дјелом унишtile, док је један мали дио успио да се пробије према Бихаћу. Осим тога, мање и веће групе непријатељских снага стално су покушавале да се пробију из Бихаћа преко Бихаћког Поља, Вркашића у правцу 4 хрватске бригаде. 4 новембра, пред пад мрака, јаче непријатељске снаге (јачине око 1.000 војника и мноштво цивила) кренуле су из Бихаћа долином Уне. Под дејством јаке ватре јединица 4 хрватске бригаде, непријатељ је био присиљен да прими борбу и да привремено обустави даље кретање. Због јаког непријатељског притиска 1 батаљон 4 хрватске бригаде није издржао непријатељски напад, већ је био принуђен да се повуче са линије село Муратовићи, Папари, тако да је после тога непријатељ продужио покрет у правцу Врсте. У покрету од реке Уне до Врсте непријатељска колона била је изложена јакој бочној ватри 4 бригаде и крајишких јединица, тако да је на просторији Врста, Брековица потпуно разбијена.

На сектору 4 хрватске бригаде заробљено је и убијено око 200 непријатељских војника и заплијењено много материјала и оружја које је непријатељ покушао да извуче из Бихаћа.

Дејства 4 бригаде у Бихаћкој операцији, по напору и залагању, с обзиром да је држала превелик простор (фронт у правцу Цазина, Бихаћа и Личког Петровог Села износи око 20 километара), била су за сваког борца и руководиоца једна од најтежих.

По завршетку Бихаћке операције бригада је даље учествовала у операцијама за чишћење Крајине на правцу Врста, Мала Кладуша, Велика Кладуша, у ослобођењу Цетинграда и у гоњењу непријатеља према Слуњу и даље према Карловцу.

Тако је 4 хрватска бригада учествовала у Бихаћкој операцији у којој је, поред тешких борби, за осам дана прешла око 200 км од Перјасице преко Раковице, Пљешевице, Изачића, Мале и Велике Кладуше, Цетинграда, Вељуна и поново до Перјасице.

ОБАВЕШТЕЊЕ

1 — Са 1951 годином Редакција часописа „Војно дело“ отпоче издавање „Војне библиотеке“. „Војна библиотека“ обухватаће серију класика и серију савремених писаца од којих ће у 1951 години изаћи неколико књига. Из серије класика припремају се за штампу дела опште признатих творца војне науке, као што су дела Клаузевица, Жоминиа, Енгелса, Меринга, и др., а из серије савремених писаца најинтересантнија војна дела данашњице, као што су дела Ајзенхауера, Монтгомерија, итд.

Свака књига биће солидно опремљена и то серија класика у платненом, а серија савремених писаца у полуплатненом повезу. Цена поједине књиге класика биће од 80—100 динара, а савремених писаца од 60 до 80 динара, у зависности од њихове величине и броја претплатника. Књиге „Војне библиотеке“ моћи ће да добију сва војна и грађанска лица. Међутим, пошто ће се штампати приближно онолики број књига колико се буде јавило претплатника, Редакција ће моћи да снабде овим књигама само претплатнике, тј. оне који јој се буду благовремено јавили да желе да их купују. Треба имати у виду да ће „Војна библиотека“, са делима класика војне науке и истакнутих савремених војних писаца, претстављати снажно средство за стицање и продубљивање теоретског знања целог нашег официрског кадра. Због тога сваки официр наше Армије треба да користи ову прилику за попуну своје личне библиотеке тако значајним делима која ће редовно излазити.

У том циљу Редакција позива све војне поште да о овоме одмах упознају све своје официре и подофицире, слушаоце и питомце војних школа, војне службенике и остала грађанска лица свога састава и да о броју оних који желе да се претплате на „Војну библиотеку“ известе Редакцију најдаље до 5 фебруара 1951 године (Овде се тражи само број претплатника, а не новац за претплату, који ће се накнадно тражити).

2 — Часопис „Војно дело“ излазиће и у следећој години двомесечно с тим што ће бити повећан број страница увођењем нове рубрике у којој ће се приказивати важнија страна војна дела и часописи.

Пошто ће према наређењу Генералштаба ЈА. Пов. бр. 156 од 30 дец. 1950 почев од првог броја за 1951 годину, часопис „Војно дело“ моћи добијати сви официри на положају начелника штаба пука, њему равном и вишим положајима, а командно особље и наставници у школама и на положају команданта батаљона, Редакција моли све војне поште да најдаље до 5 фебруара 1951 године известе о новом броју претплатника.

Да би се средило финансиско пословање ове Редакције, према наређењу Финансиске управе МНО, будуће претплату на часопис треба прикупљати и слати унапред за три броја, тј. полугодишње. Због тога претплату за прва три броја у износу од 120 дин. (пошто је цена часопису повећана на 40 динара због проширења његовог обима) треба унапред слати преко Народне банке чековном уплатницом на рачун број 104—84000125 — Војна пошта 4426 — Београд. На полеђини средњег дела чековне уплатнице треба навести број претплатника. По пријему новца Редакција ће свакој војној пошти доставити одговарајући број часописа.

3 — „Мала војна библиотека“ (досада Библиотека „Војног дела“) продужиће и у следећој години са својим излагањем, с тим што ће се повећати број њених публикација.

У „Малој војној библиотеци“ објављиваће се у првом реду краћи оригинални радови наших војних писаца, а и кратки преводи из иностране литературе, који претстављају важну допуну страницима часописа у обрађивању проблема из области војне науке. „Мала војна библиотека“ претстављаће такође знатну помоћ у теоретском изграђивању и усавршавању нашег официрског кадра и помоћ у њиховој свакодневној пракси. Она ће због тога бити неопходна у личној библиотеци сваког официра.

Свеске „Мале војне библиотеке“ биће броширане и продаваће се по цени од 15 до 25 динара, а моћи ће их добити сви војна и грађанска лица као и „Војне библиотеке“. (Само изузетно поједине свеске поверљивог карактера, које ће носити број евиденције, добијаће само претплатници „Војног дела“).

Пошто ће у оквиру „Мале војне библиотеке“ у току јануар—март 1951 године изаћи из штампе „Тежње техничког развоја противавионске артиљерије“ и „Борбена дејства на пошумљеном земљишту“ које ће моћи добити сва војна и грађанска лица, молимо војне поште да нам до 5 фебруара 1951 године доставе број пријављених који желе да купе ове књиге.

4 — Приликом достављања извештаја о броју претплатника треба узети у обзир и потребан број за библиотеке и клубове.

5 — Позив сарадницима. Да би се олакшао рад у Редакцији, умољавају се сви сарадници да убудуће шаљу своје чланке у три примерка купана на машини са проредом.

6 — Да би се олакшао рад војним поштама, у прилогу се доставља формулар извештаја у коме треба назначити број претплатника за часопис „Војно дело“, за „Војну библиотеку“ и за „Малу војну библиотеку“.

Смрт фашизму — Слобода народу!

1 јануара 1951 године

Београд

РЕДАКЦИЈА ЧАСОПИСА „ВОЈНО ДЕЛО“

ЦЕНА 30.— ДИИ.